

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

**HÜKÜMET SİSTEMİ KARŞILAŞTIRMASI: ÜRDÜN
VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

WESAM KHALEEL AROURI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ SEMA MÜGE ÖZDEMİRAY

KONYA-2021

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	WESAM KHALEEL AROURI		
	Numarası	17810401052		
	Ana Bilim /BilimDalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	HÜKÜMET SİSTEMİ KARŞILAŞTIRMASI: ÜRDÜN VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumundabilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

WESAM KHALEEL AROURI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	WESAM KHALEEL AROURI		
	Numarası	17810401052		
		Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ SEMA MÜGE ÖZDEMİRAY		
Tezin Adı	HÜKÜMET SİSTEMİ KARŞILAŞTIRMASI: ÜRDÜN VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ			

Dünyadaki hükümet sistemleri, devletlerin ellerinde bulundurdukları kuvvetlerin karşılıklı ilişkisi doğrultusunda birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Örneğin başkanlık sisteminde yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirinden sert bir şekilde ayrıdır. Sert kuvvetler ayrılığının ana nedeni, güç dengesinin sürdürülmesidir. Herhangi bir başkanlık sisteminde, yürütme otoritesinin tüm yetkisi, devlet başkanı ve hükümet başkanı olan tek bir kişide toplanmıştır. Parlamenter sistemde, yürütme ve yasama organları arasında, devlet içindeki otoritelerin yakınsamasına yol açan bir kaynaşma vardır. Fransa örneğindeki yarı başkanlık sisteminde ise parlamenter sisteme nazaran cumhurbaşkanının yetkileri güçlendirildiği, başkanlık ve parlamento sistemlerinin birleşimi olarak değerlendirilebilecek bir hükümet sistemi söz konusudur. Hükümet sistemlerinin sınıflandırılmasında çoğunlukla bu üç farklı sisteme atıf yapılsa da siyasal hayatın hemen hemen her döneminde en uygulanabilir yönetim sisteminin ne olduğu sorusu hem akademik alanda hem de siyasi otoriteler nezdinde en çok tartışılan konulardan birisidir. Türkiye’de 2017 yılında gerçekleştirilen referandum sonucu yaşanan hükümet sisteminin değişimi öncesinde de pek çok farklı sistem gündeme gelmiş ve

sorgulanmıştır. Ürdün hükümet sistemi de zaman zaman bu sorgulamalara konu olmuştur. Bu nedenle çalışmada parlamenter monarşi ile yönetilen Ürdün ile cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile yönetilen Türkiye'nin yasama, yürütme ve yargı erklerinin karşılaştırmalı bir perspektif ile ele alınması amaçlanmıştır ve bunun ilgili arayışlara ve sorgulamalara önemli nüveler kazandıracığı öngörülmüştür. Çalışmada uzun süredir siyasi sistem arayışında olan ve hâlihazırda siyasi sistemini olgunlaştırmaya çalışan Ürdün ile Türkiye'nin hükümet sistemlerinin özellikle coğrafi ve tarihi koşullarındaki, sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarındaki farklılıklar nedeniyle önemli oranda farklılaştığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Hükümet Sistemleri, Başkanlık Sistemi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Parlamenter Monarşi Hükümet Sistemi.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	WESAM KHALEEL AROURI		
	Student Number	17810401052		
		Political science and public administration		
	Study Program	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	DR. ÖĞR. ÜYESİ SEMA MÜGE ÖZDEMİRAY		
Title of the Thesis/Dissertation	Comparative Analysis of Government Systems: The Cases of Turkey and Jordan			

Government systems in the world show different features from each other in line with the mutual relationship of the forces held by the states. For example, in the presidential system, the legislative, executive and judicial powers are strictly separated from each other. The main reason for the rigid separation of powers is the maintenance of the balance of power. In any presidential system, all the authority of the executive authority is concentrated in a single person who is the head of state and head of government. In the parliamentary system, there is a fusion between the executive and the legislature leading to the convergence of authorities within the state. In the semi-presidential system in the example of France, on the other hand, there is a government system in which the president's powers are strengthened, which can be considered as a combination of presidential and parliamentary systems, compared to the parliamentary system. Although these three different systems are often referred to in the classification of government systems, the question of what is the most applicable

administrative system in almost every period of political life is one of the most debated issues both in the academic field and in the presence of political authorities. Before the change in the government system in Turkey as a result of the referendum held in 2017, many different systems came to the fore and were questioned. The Jordanian government system has also been the subject of these inquiries from time to time. For this reason, in this study, it is aimed to discuss the legislative, executive and judicial powers of Jordan, which is governed by a parliamentary monarchy, and Turkey, which is governed by a presidential government system, with a comparative perspective, and it is foreseen that this will provide important cores for relevant searches and inquiries. In the study, it was concluded that the government systems of Jordan and Turkey, which have been in search of a political system for a long time and are currently trying to mature their political systems, differ significantly due to the differences in their geographical and historical conditions, social, cultural and economic structures.

Keywords: Government Systems, Presidential System, Presidential Government System, Parliamentary Monarchy Government System.

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	ii
ÖZET	ii
ABSTRACT	v
TABLolar LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
MODERN HÜKÜMET SİSTEMLERİ	3
1.1. Siyasal Sistemler Kavramı	3
1.2. Siyasal Sistemlerin Bugünkü Durumu	5
1.3. Başkanlık Sistemi	9
1.3.1. Başkanlık Sistemin Ortaya Çıkışı	10
1.3.2. Başkanlık Sisteminin Özellikleri	11
1.3.3. Başkanlık Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları	13
1.3.3.1. Avantajları.....	14
1.3.3.2. Dezavantajları.....	16
1.3.4. Dünyada Başkanlık Sistemi	18
1.4. Yarı Başkanlık Sistemi	20
1.4.1. Yarı Başkanlık Sistemi Kavramı	20
1.4.2. Yarı Başkanlık Sistemin Özellikleri	21
1.4.3. Yarı Başkanlık Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları.....	22
1.4.3.1. Yarı Başkanlık Sistemin Avantajları	23
1.4.3.2. Yarı Başkanlık Sistemin Dezavantajları	23
1.5. Parlamenter Sistem	24
1.5.1. Parlamenter Sistemin Tanımı	24
1.5.2. Parlamenter Sistemin Özellikleri	26
1.5.3. Parlamenter Sistemin Avantaj ve Dezavantajları	30
1.5.3.1. Parlamenter Sistemin Avantajları	30
1.5.3.2. Parlamenter Sistemin Dezavantajları	31
1.5.4. Dünyada Parlamenter Sistem	33

İKİNCİ BÖLÜM.....	36
YASAMA - YÜRÜTME - YARGI ORGANLARI EKSENİNDE ÜRDÜN PARLAMENTER SİSTEMİ.....	36
2.1. Ürdün Hakkında Genel Bilgi	36
2.2. Ürdün Siyasi Tarihi.....	38
2.2.1. Ürdün Siyasal Tarihi Hakkında Genel Bilgi	38
2.2.2. Emirliğin Kuruluşu	40
2.2.3. 1921 ve 1952 Arasındaki Politik Gelişme.....	41
2.2.4. 1928 Sonrası Siyasal Gelişme.....	42
2.2.5. Bağımsızlık Dönemi	44
2.3. 1952 Anayasasına Göre Ürdün'de Siyasi Sistemin Yapısı	44
2.3.1. Yürütme Organı.....	45
2.3.1.2. Bakanlar Kurulu	49
2.3.2. Yasama Organı (Millet Meclisi).....	54
2.3.2.1. Senato	54
2.3.2.2. Temsilciler Meclisi	56
2.3.3. Yargı Organı	69
2.3.3.1. Düzenli Mahkemeler	70
2.3.3.2. Dini Mahkemeler.....	71
2.3.3.3. Özel Mahkemeler	71
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	73
YASAMA- YÜRÜTME- YARGI ORGANLARI EKSENİNDE TÜRKİYE CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ.....	73
3.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin Siyasi Tarihi.....	73
3.1.1. 1923-1950 Dönemi	73
3.1.2. 1950-1982 Dönemi	73
3.1.3. 1982 Anayasası Dönemi.....	73
3.1.4. Yasama Organı	75
3.1.4.1. Milletvekili Seçilme Yeterliliği.....	76
3.1.4.2. TBMM Görev ve Yetkileri.....	77
3.1.5. Yürütme Organı.....	78
3.1.6. Yargı Organı	79

3.1.6.1. Anayasa Yargısı: Anayasa Mahkemesi	79
3.1.6.2. Adli Yargı.....	80
3.1.6.3. İdari Yargı	81
3.1.6.4. Uyumazlık Yargısı: Uyuşmazlık Mahkemesi	81
3.1.6.5. Sayıştay.....	82
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	83
ÜRDÜN PARLAMENTER SİSTEMİ VE TÜRKİYE CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ KARŞILAŞTIRMASI.....	83
4.1. Ürdün ve Türkiye Arasındaki Hükümet Sisteminin Karşılaştırılması	83
4.2. Anayasal Organlar	84
4.2.1. Yasama Organının Karşılaştırılması.....	84
4.2.1.1. Türkiye'de TBMM ve Ürdün'de Temsilciler Meclisi Karşılaştırılması.....	84
4.2.1.2. Türkiye'de ve Ürdün'de Yasama Süreçleri Karşılaştırılması ...	85
4.2.2. Yürütme Organının Karşılaştırılması	88
4.2.2.1. Türkiye Cumhurbaşkanı ile Ürdün Kralının Karşılaştırılması	88
4.2.2.2. Türkiye ve Ürdün'de Bakanlar Kurulları Karşılaştırılması.....	91
4.2.3. Yargı Organının Karşılaştırılması.....	95
4.2.3.1. Türkiye'de ve Ürdün'de Yüksek Yargı Organları Karşılaştırılması.....	95
SONUÇ	100
KAYNAKÇA	102
ÖZGEÇMİŞ	112

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Günümüzde parlamenter sistemle yönetilen ülkeler.....	35
Tablo 2.1: 2018 sonunda cinsiyete göre tahmini nüfus.....	37
Tablo 2.2: Ürdün Haşimi Krallığı hakkında genel bilgi.....	37
Tablo 3.1: Türkiye Mahkemeleri	97

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, iki yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaşan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam; Dr.Öğr. Üyesi Sema Müge ÖZDEMİRAY'a, kısa süre önce vefat eden babam Khalil Al-Arouri'ye teşekkür etmek istiyorum. Annem, Ibtisam Al-Fahmawi'ye, aileme ve öğrenim hayatım boyunca maddi ve manevi yardım ve desteklerinden dolayı “Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na (YTB)”ömür boyu teşekkür borçluyum.

GİRİŞ

Sistem kavramı siyaset bilimi alanına ikinci dünya savaşı sonrasında girmiştir. 19. yüzyılda fizikçi Carnot veya Clausius'un sistem kavramını kullandıkları bilinse de, matematikten sosyolojiye kadar geniş bir alanda sistem kavramı biyolog Ludwig von Bertalanffy'nin genel sistem kuramı 1945'te yayınlandıktan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Sosyolog Talcott Parsons ve Edward Shils ve siyaset bilimciler David Easton, Karl Deutsch, Gabriel A. Almond ve J. Bingham Powell sistem kavramını toplum bilimlerinde kullanmayı önermişlerdir.

Latin ve Grek kökeninden gelen bir kavram olan sistem birbirine karşılıklı bağımlılık ilişkileriyle bağlı parçalardan oluşan bütüne verilen addır. Sistemin en önemli özelliği en ufak bir parçası bile değişse, bütünün bundan etkilenmesi ve değişmesinin kaçınılmaz olmasıdır.

Bu parçaların ne olduğu farklı kuramcılar tarafından farklı şekilde ifade edilmiştir. Örneğin, politik gelişme ve siyasi kültür üzerine yaptığı öncü çalışmaları ile tanınan Gabriel Almond'a göre bunlar yasama, yürütme, yargı, parti, medya ve basın, çıkar grupları v.b. gibi siyasal yapılardır. Farklı kuramcılar bu parçaların üzerinde fazla durmamışlar, siyasal sistemlerin toplumsal, iktisadi, kültürel, uluslararası çevrenin içinde konumlu olduğuna vurgu yaparak, o çevre ile olan etkileşimlerini araştırmışlardır. Siyaset bilimci David Easton'a göre çevreden gelen etkiler ve siyasal sistemin buna ne derecede yanıt verebildiği onun varlığını veya hayatta kalmasını sağlayacak temel ve en önemli sistemik özelliktir. Sisteme çevreden gelen girdiler ve sistemin çevreye tepkime olarak verdiği çıktılar hükümet sisteminin varlığını sürdürülebilmesini sağlamakta olan en kritik etkileşimlerdir.

Hükümet sisteminin işleyişini sağlamakta olan etken, çevreden gelen girdilerin çıktılara dönüşmesini sağlayan yapılar ve bunların gördüğü işlevlerdir. Bu yapılar arasında çıktıları üreten mekanizma hükümet olup onda görev alan yetkililer ve onların çalışma esasları, görev ve yetkileri ile bunların birbirlerine olan ilişkileri sisteme çevreden gelen girdilerin nasıl ve ne kadar hızlı olarak işlenerek çıktılara dönüştürüleceklerini belirlemektedir. Gabriel Almond bu sebeple yetkilileri siyasal sistemin temel öznelerinin başında saymıştır.

Devlet yapılanmasının niteliği ve ideolojik yönü yanında devletin yapısal özellikleri de kamu yönetimi yapılanmasını belirleyen bir etkidir. Devletin örgütlenişi bakımından parlamenter sistem ya da başkanlık sistemi olması kamu yönetiminin yapılanmasını ve işleyişini etkiler. Bu nedenle, çalışmanın birinci bölümünde; başkanlık sistemi ve parlamenter sistemin temel nitelikleri, çalışma biçimleri ve bileşenleri irdelenmiştir.

İkinci bölümde, parlamenter sisteme başkanlık sisteminden daha yakın olan ve anayasal monarşi ile yönetilen Ürdün Haşimi Krallığı'ndaki yönetim sistemi ve hükümet sisteminin yapısını ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise öncelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal tarihi hakkında genel bilgiler verilmiş, daha sonra da Türkiye'deki hükümet sisteminin yapısı yasama, yürütme ve yargı çerçevesinde irdelenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde Ürdün Haşimi Krallığı'ndaki hükümet sistemi ile Türkiye Cumhuriyeti hükümet sistemi karşılaştırmalı bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Ortadoğu'nun jeopolitik ve jeostratejik konumunda önemli bir role sahip iki ülke olan Türkiye'nin ve Ürdün'ün genel politikası istikrar ve güvenliği yeniden sağlamaya, krizleri barışçıl siyasi yollarla çözmeye, aşırılık yanlısı ve istikrarsızlaştırıcı örgütlerle mücadele etmeye, ekonomik kalkınmayı desteklemeye ve her alanda Arap ve İslam işbirliğini geliştirmeye dayanmaktadır. Nitekim buldukları konum sebebiyle benzer siyasi, güvenlik ve ekonomik kaygıları paylaşan Ürdün ve Türkiye arasındaki ilişkinin temeli, özellikle bölgedeki ekonomik ve güvenlik istikrarını arttırmak, Filistin halkını desteklemek ve Suriye, Irak ve Arap Körfezi'ndeki siyasi krizi bir dereceye kadar çözmek için çeşitli alanlarda ortak işbirliği felsefesine dayanmaktadır. Benzer kaygıları paylaşan iki ülke konumunda olan Türkiye ve Ürdün'ün olası riskleri bertaraf etme ve siyasal kültürüne en uygun hükümet sistemini belirleme noktasında karar aldığı düşünüldüğünde mevcut sistemlerinin benzerlikleri ve farklılıkları önem arz etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Siyasal sistemler güncel siyasetin önemli konu başlıklarından ya da tartışma konularından biridir. Farklı ülkelerdeki hükümet sistemlerini karşılaştırabilmek için eterli sınıflandırılmaların yapılmış olmayışı, bu konu ile ilgili öne çıkan problemlerden biridir. Bu nedenle, birçok araştırmacı siyasi sistemleri incelemek, karşılaştırmak ve en uygun sistemi ortaya çıkarmak için çalışmaktadır.

Hükümet sistemlerinde yirminci yüzyılın başlarında parlamenter sistem ve başkanlık sistemi olarak ikili bir sınıflandırma söz konusu iken, 1958 Fransız Anayasası'nda yapılan değişiklikle birlikte sonraları yarı başkanlık sistemi olarak ifade edilen yeni bir hükümet sistemi ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde ilgili hükümet sistemleri; yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkiler çerçevesinde benzerlikler ve farklılıklar temelinde değerlendirilecektir.

1.1. Siyasal Sistemler Kavramı

Siyasal sistemin tanımı konusunda çok farklı tanımlar yapılmıştır. Siyasal sistemler, genellikle devlet denilen kurumsal ve yasal bir biçimde temsil edilen bir tür sosyal sistem olarak görülmektedir.

Gabriel Almond siyasi sistemi “*tüm bağımsız toplumlarda, birleşme ve adaptasyon işlevleriyle devlette oynayan ve bu işlevleri fiziksel zorlama veya tehdit kullanarak uygulayan bir etkileşim sistemi*” olarak tanımlamıştır. Politik sistem, toplumun güvenliği ve meşru değişim üreticisi için meşru bir temel oluşturmaktadır (Almond, 1996: 35).

Siyasi sistemin siyasal iktidarı meşrulaştıran, siyasal kurumlarda temsil edilen, siyasal grupları kabul edilebilir makamlara dönüştüren, ideolojik beden yoluyla toplumun amaçlarını, farklılıklarını ve ihtilaflarını tercüme eden, karar alma süreçleriyle ilgili örtüşen ve birbiriyle ilişkili bir dizi kalıp olduğuna inananlar vardır (Darwish, 1969: 33).

Siyasi sistem de siyasal sistemi oluşturan ekonomik sistem, hukuk sistemi, kültürel sistem ve benzeri sistemler gibi toplumun diğer sistemlerinden biridir. Siyasi örgütler, siyasal normlar, siyasal ilişkiler ve siyasal farkındalıklar bu unsurlardan bazılarıdır. Bu unsurların her biri diğerini etkiler, birbirine bağlıdır (Kazem, 1990: 6).

Siyasi sistem, kendi aralarında birbirine bağlı olan, hükümet sistemini, güç kullanma araçlarını, amaçlarını, doğasını, bireysel durumunu ve güvencesini belirleyen bir dizi tutarlı kural ve organ olarak da tanımlanabilir (Al-Khayat, 2012: 22).

Bu tanımlardan hareketle siyasi sistemin kurum temelli bir yapıya sahip olduğu ifade edilebilir. Bu kurumlar, devlet içinde dengeyi sağlamak ve korumak için birbirleriyle etkileşime girer. Devlet kurumlarının toplumdaki önemi ve devlet politikalarının uygulanmasındaki önemli rolleri göz önüne alındığında özel bir yere sahip oldukları görülür ve vatandaşlar tarafından saygı duyulan ve korkulan makamlar olarak kabul edilirler (Yaghi, 2010: 151).

Bir sistemin biçimi, yapısı veya özellikleri tanımından daha kapsamlıdır. Nitekim bir sistem Fransa'da olduğu gibi cumhuriyetçi yapısıyla, Hindistan ve Lübnan'da olduğu gibi parlamentosuyla, Kuzey Avrupa'da olduğu gibi gelişmiş endüstriyel yapısıyla veyahut Hindistan'da olduğu gibi tarımsal karakteri ile öne çıkabilir (Saab, 1972: 54).

Dolayısıyla, yukarıda da ifade edildiği gibi her ülkenin kendine has özelliklere sahip sistemleri vardır ve bunlar birçok biçimde olabilir. Ayrıca demokrasiler, yapılarına göre katmanlara ayrılmaktadır. Bu türlerin herhangi birinin özellikleri, yaşamdaki deneysel örneklere benzeyebilir, benzer olmaları gerekmez. Hükümet, bu unsurlardan birini, mesela siyaset biliminde yukarıda belirtilen sistem türlerinden birini kabul edebilir. Örneğin, İsviçre çoğulcu demokrasi, İngiltere'de çoğunluk demokrasisi, Fransa'da yarı başkanlık ve ABD'de başkanlık sistemi hâkimdir (Ersin ve Deniz, 2014: 34).

Siyasi sistem ile hükümet sistemi arasında ayırım yapma ihtiyacı da vardır. Siyasi sistem daha kapsamlı unsurları içermektedir. Alan Siaroff, hükümet sistemini “resmi ve gayri resmi devlet yapısı ve hükümet rolleri ve süreçlerinin toplamı” şeklinde

tanımlamaktadır. Hükümet sistemi, hükümet ve temsilcilik meclislerinin (seçimler, darbeler, askeri veya kraliyet kurumunun kararı) ve resmi ve gayri resmi temsil mekanizmalarının seçilme yöntemini de içermektedir (Siaroff, 2005:12).

1.2. Siyasal Sistemlerin Bugünkü Durumu

Güçler ayrılığı ilkesini benimsemiş olan çağdaş liberal demokratik siyasal sistemleri benimseyen ülkelerin çoğunda bu sistemlerin, vatandaşların hak ve özgürlüklerini ve siyasi istikrarı korumada etkili ve başarılı olduğu görülmüştür.

Her toplumun inancına ve yapısına göre bu sistemler arasında farklılık arz etse de bu sistemlerin güçler arasında bir denge sağladıkları görülmüştür. Yetkilerin ayrılması ilkesine dayanan birçok siyasi sistem vardır. Bu, yasama-yürütme ve yargı olmak üzere üç organ arasındaki, yani yasama, yürütme ve yargı organları arasında güç dağılımı anlamına gelir ve her otoritenin, diğer otoritelerden bağımsız belirli bir işlevi vardır (Sidiyq, 2017: 316).

Devletin yasama, yürütme ve yargı yetkileri, yasaları yürürlüğe koyma, bu yasaları uygulama ve yasaları denetleme şekli arasında ayırım yapılacaktır. Devletteki bu ayırım devletin adalet, özgürlük ve istikrarını sağlar. Güçlerin ayrılması teorisi ilk olarak 1690'da John Locke tarafından önerilmiştir. Montesquieu, 1748'de yayınlanan yazısında Yasaların Ruhu diyerek bunu çok güzel ifade etmiştir. Çünkü böylesi bir ayırımın sınırlı idare ve hukukun üstünlüğünün kurulmasında yararlı olacağına inanmıştır. Yürütme kolu, üç erkin temelini teşkil eder. Bunlardan sonra zamanla yasal ve adli yeni kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle yürütme, devletin bütün işlevleri olarak tanımlanmakta olan birinci organdır. Daha sonra yasama ve yargı organı gelmektedir (Turhan, 1989: 5).

Devletin yetki ve işlevlerinin konusu, eskiden özellikle Platon ve Aristoteles gibi birçok filozofu ve hukukçu tarafından ele alınmıştır. Montesquieu'nün güçler ayrılığı hakkındaki fikirleri, büyük bir Rönesans'a ve derin bir etkiye zemin hazırlamıştır (Rahal, 2010: 15-16).

Bir Fransız politik düşünür olan La Brède et de Montesquieu'nün temel düşüncesini, devletin üç temel işlevi olan yasama, yürütme ve yargı oluşturmaktadır. Ona göre özgürlüğü sağlamak için güçlerin ayrılığı ilkesi uygulanmalıdır.

Montesquieu'ye göre iktidar sahibi herkes onu kötüye kullanma eğilimindedir. Bunlar, yalnızca sınırları olduğunda durdurulabilir. Gücün kötüye kullanımını önlemek için, iktidarın gücünü durduracak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (El-Sharqawi, 2007: 111-112).

Yargı, bir bütün ve adil olmasını sağlamak için tüm hükümet ve demokratik devlet sistemlerinin tanınmasıyla nispeten bağımsız kalmıştır. Bu nedenle yönetim sistemleri, yasama ve yürütme organlarının egemenliğine veya bütçesine bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Kayyali, 2012: 4). Güçlerin ayrılığı ilkesine göre, siyasal kurumların yapısı buna dayanmaktadır. Her devlet kurumu ve her kuruluş bağımsızdır. Devlet kurumlarının bu bağımsız özerkliği, özerklerin birbirinden ayrı olarak uygulanabildiği ve birbirinden ayrı olarak uygulanabilecek temel işlevlere sahip olduğunu göstermektedir (Morris, 2014: 110).

Kuşkusuz güçlerin ayrılığı ilkesi Fransız Devrimi'nden bu yana, batı demokrasilerinin temel aldığı temel anayasal ilkelerden biri haline gelmiştir. Bu ilke, parlamenter bir hükümetin kurulmasını zorunlu kılar. Çünkü yalnızca yetkileri dağıtmanın gerekli olduğu parlamenter sistemde hüküm sürmektedir (Rahal, 2010: 15).

Yasama ve yürütme erkleri arasındaki ilişkinin farklı doğası hükümet sistemlerinin de farklılaşmasına neden olmuştur. Bunlarda birincisi parlamenter sistemdir. Parlamenter sistemin en önemli örneği İngiltere'dir. İkincisi başkanlık sistemidir ve bunun modeli Amerika Birleşik Devletleridir (El-Sharqawi, 2007: 92).

Parlamenter sistemi, hali hazırda yasama ve yürütme organları arasındaki denge ve işbirliğine dayanmaktadır. Bu nedenle parlamenter sistem, bu güçlerin her birini diğerine eşit bir şekilde tabi tutma veya kontrol etmeden diğerleriyle eşitlemek için genel bir varlık olarak çalışır. Bununla birlikte bu eşitlik yasama organı ile yürütme arasında karşılıklı bir ilişki kurarak yetkililerin işbirliğinin gerekliliği anlamına da gelmektedir (Muhanna, 2006: 140).

Parlamenter sistem, yasama ve yürütme kollarının tamamen ayrı değil kısmen ayrı olduğu gerçeğine dayanmaktadır. Diğer sistemlerde olduğu gibi bir başkası

üzerinde iktidarın hâkimiyeti bulunmadığından bu iki otorite arasında bir tür denge temeline dayanmaktadır (Al-Sanusi, 2005: 21).

Parlamentar sistem, Batı demokrasilerinde en çok uygulanan sistemdir. Bu sistemin en başta gelen örneği İngiltere'dir. Bu, İngiliz sisteminin her zaman ve yerde geçerli olduğu anlamına gelmez. Çünkü politik sistemlerde kural, bir ihracat metası veya bir topraktan diğerine aktarılan ve başarılı bir bitki olmadığıdır. (Badran, 2003: 431).

Son dönemde siyasal alanda öne çıkan yönetim biçimlerinden biri de, her ne kadar parlamenter sisteme dayanmasa da modern yönetim biçimlerinden biri olarak kabul edilen yarı başkanlık sistemidir. Temelleri parlamenter sisteme dayandı da yarı başkanlık sisteminde cumhurbaşkanına parlamento sisteminden daha fazla yetki verilmiştir.

Fransız kökenli yarı başkanlık sistemi, Fransız devletinin tarihi ve politik kurumları ve politikacıların fikirleriyle yakından ilgilidir. Bu fikirler, II. Dünya Savaşı'ndaki Fransız kuvvetlerinin Nazi Almanyası tarafından yenilmesinden sonra oluşmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın Fransa'yı mağlup etmesinden sonra Fransa'nın Vichy kentinde kurulan Vichy Fransası'ı, 10 Temmuz 1940'taki Senato ve Temsilciler Meclisi toplantısında Mareşal Pétain hükümetine tam yetki verdi ve böylece mutlak ve demokratik olmayan bir yönetim kuruldu (Dedan, 2005: 263).

General de Gaulle, Londra'daki 18 Temmuz 1940'taki direnişe ilişkin meşhur sözüyle siyasi hayata atılmıştır. Bu hükümet Cezayir'de kuruldu. Direniş ve özgürlüğü yönetmek için Fransız topraklarına taşınmıştır. Nazizm'den kurtulduktan ve Müttefiklerin kazanmasından sonra, 1945'te Fransa'da genel seçimler yapılmıştır. Ardından 17 Ekim 1946'da Cezayir devrimi, Vietnam devrimi, Soğuk Savaş çatışmaları ve Avrupa Birliği'nin kurulması gibi zor sorunlarla karşılaşan dördüncü Cumhuriyet'in doğuşunu ilan etmek için 17 Ekim 1946'da ülke için yeni bir anayasa ilan edildi (Dedan, 2005: 264-265).

Sosyal ve ekonomik bozulmaların tedavi edilmesine ve çözülmesine ve savaşın korkunç sonuçlarına rağmen farklılıklar, parlamento içindeki ve dışındaki Fransız politikacılar arasında, basın ve kulüplerde ve Fransız toplumuna yayılan çatışmalar

arasında yaygın bir şekilde görülmüştür. General de Gaulle, istikrarsızlığın hükümetin siyasi sistemi üzerinde olumsuz etkisi olan yürütme kolu için etkin otorite olmamasından kaynaklandığını söylemiştir (Faisseix, 2012: 99-100-101).

1958 Anayasası de Gaulle'un isteğini yerine getirdi. Yürütme organı güçlendirildi ve yetkiler, başbakan yerine başkanın ellerinde toplandı. Bu karar, siyasi istikrarı sağlamak ve daha önce Dördüncü Cumhuriyet hükümetinde meydana gelen siyasi tıkanmayı önlemek adına alınmıştı. Cumhuriyet sisteminin Cumhurbaşkanı yedi yıllığına seçildi (2008 yılında beş yıla değiştirildi). Bu uzatma, cumhurbaşkanı tarafından yapıldı. Çünkü cumhurbaşkanı, kamu makamlarının işleyişini ve devlet kurumlarının sürekliliğini sağlamaktan sorumlu olan ve yürütmeyi yöneten kişidir (Bougfa, 2006: 222-223).

Devlet başkanı başbakanı atar. Devlet başkanı, silahlı kuvvetler komutanıdır, uluslararası anlaşmalar yapar ve dış politikayı yönlendirir. Parlamento, üyeleri doğrudan beş yıllığına seçilmiş olan Temsilciler Meclisi ve üyeleri dokuz yıllığına (daha sonra altı yıllığına değiştirilen) seçilen senato'dan oluşur. Hükümetin çalışmalarını, yasama ve izleme hakkını kullanır. Yarı parlamenter bir sistemdir.

General de Gaulle siyasi istikrar arzu ettiği için Fransız sistemine uyum sağlamak istemektedir. Kendisi cumhurbaşkanlığı ve parlamenter sistemin özelliklerini birleştirmiştir. Bu sistem, yarı başkanlık ve yarı parlamento sistemlerinin bir birleşimidir. Bu sistemi tek uygulayan Fransa değildir. Avusturya, Portekiz, Finlandiya ve İrlanda da bu sistemi uygulanmaktadır (Camel, 2012: Sayı, 12284).

Maurice Dagerger, Beşinci Fransız Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra karşılaştırmalı siyaset teorisinde yarı başkanlık sistemi kavramını ortaya atmıştır. Anayasanın üç faktörü birleştirmesi halinde siyasi sistemin yarı başkanlık sistemine döneceğini ifade etmiştir. (Duverger, 1980: 166).

1. Cumhuriyetçi Cumhurbaşkanı seçimi, doğrudan genel oyla yapılır.
2. Cumhurbaşkanı devletin bütün önemli yetkilerine sahiptir.
3. Hükümet, başbakan ve bakanlardan oluşur ve parlamento güvenine tabidir.

Yarı başkanlık sisteminin en önemli özelliği, parlamenter sistemdeki politik şokları önlemektir. Ayrıca başkanlık sisteminde cumhurbaşkanının geniş yetkilerinden kaçınmak için cumhurbaşkanlığı ve parlamenter sistem birleştirilmiştir. Ancak bu sistemin pratik uygulaması, Fransa'da ve aynı sistemi benimsemiş birçok ülkede, özellikle de Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasında bir güçler veya yeterlilikler çatışması olması durumunda birçok sorun yaratacaktır.

Başkanlık Sistemi ve Sert Kuvvetler Ayrılığı:

Başkanlık sistemi, Amerika Birleşik Devletleri Anayasasını hazırlamak için 1787'de Philadelphia'da oluşturulan ve bilim adamları Locke ve Montsky'nin aşağıdaki makalelere dayanarak fikirlerinden biri olan siyasi bir sistemdir:

1. Cumhurbaşkanlığı sisteminde tek taraflı yürütme gücü olan başkanlık sistemi, devlet başkanlığı ile üstlenilen ve devlet başkanlığını da başbakanla birleştiren yürütme gücünün benzersizliği ile karakterize edilir.
2. Başkanın halk tarafından seçilmesi.
3. Kamu otoritesi organlarının devletteki katı bir şekilde ayrılması: Yasama, yürütme ve yargı, anayasal işlevlerini yerine getirmek konusunda bağımsız olmaları için aralarında bir denge ve eşitlik vardır (El-Shukrawi, 2012 :33).

Dolayısıyla, cumhurbaşkanlığı sisteminde, cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi, yani cumhurbaşkanının meclisten ayrılması ve meclis oylarının çoğunluğunun alınması gereği, cumhurbaşkanının meclisle işbirliği yapmasına gerek kalmaması anlamına geliyor. Dolayısıyla cumhurbaşkanlığı sistemi tam egemenliği sağlamak için gerekli işbirliğini sağlamıştır. Aynı zamanda, Yasama, yürütme ve yargı arasında toplam ayrılık ilkesini elde edilmiştir. Bunun parlamento sisteminde uygulanan güçlerin ayrılmasından çok daha büyük bir etkisi vardır (Jan, 2015: <https://www.turkpress.co/node/8675>).

1.3. Başkanlık Sistemi

Başkanlık sistemi bağımsızlık, yasama ve yürütme yetkisinin büyük ölçüde ayrılmasına ve her iki otoritenin diğerini etkilememesine dayanan bir sistemdir. Bu, parlamenter sistemde olduğu gibi karşılıklı etki yoluyla değil, bağımsızlık nedeniyle

aralarında bir denge sağlamaktadır. En azından teorik olarak Amerikan sistemi, başkanlık sistemi için örnek ve uygulanabilir bir modeldir (Mahfouz, 1987: 265).

1.3.1. Başkanlık Sistemin Ortaya Çıkışı

Başkanlık sistemi en eski yazılı anayasalardan biri olarak kabul edilir. Bu sistem, 1787 Amerika Birleşik Devletleri Anayasası uyarınca kabul edilen bir hükümet şeklidir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ilk olarak 1787'de başkanlık sistemini uygulamış ve bugüne kadar da uygulamaya devam etmiştir. Diğer birçok ülke bu sistemi benimsemiş ve uygulamıştır. Cumhurbaşkanlığı sistemi, uzun tartışmaların sonucunda ilkeleri ortaya konan heterojen bir yapı ile ortaya çıkmıştır (Memiş, 2007: 174).

Önceki çalışmalardan sonra 1787 anayasasının ilk yazılı anayasa olduğu tespit edildi. Siyaset biliminin ilkelerinden esinlenen, rasyonel görünümünde, üç güç arasında yasama, yürütme ve yargı organları arasında kapsamlı bir ayırım göze çarpıyordu. Bu anayasada, Aristoteles ve Plato gibi filozofların istediği ilk sosyal sözleşme ilkelerinin kurulmasını ve devletlerin güçlerinin ayrılması ve devletin en üst düzey hukuk normları olarak uygulanmaları ilkesini sağlamıştır. Böylece, anayasa konfederasyonda bulunmayan dört ana prensibi oluşturur: federalizm, güçlerin ayrılığı, kontrol ve denge (Çam, 1993: 92).

Başkanlık sistemi, kuvvetler ve yasama ve yürütme güçlerinin ayrılığına dayanan bir hükümet sistemidir. Yürütme organı bir organdan oluşur. Yürütme Başkanı, Başkan, belli bir süre için doğrudan halk tarafından seçilir ve görevi için Parlamento'ya güven oylaması gerektirmez. Başkan Parlamentonun varlığına son veremez (Kurban, 2014: 39).

Başkanlık sistemi, yürütme gücünün başkanın elinde olduğu bir sistemdir. Bununla beraber cumhurbaşkanı, yürürlükte olan yasaları yürürlükten kaldırama yetkisine sahip değildir. Sartori, başkanlık sistemlerinin belirlenmesinde bu kriterin zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, hükümet sistemini başkanlık sistemi olarak tanımlamak için yeterli değildir. Bu nedenle üst yönetim tamamen başkanın elinde olmalıdır. (Yazıcı, 2011: 20).

Cumhurbaşkanlığı sistemi, halk tarafından seçilen bir devlet başkanının varlığına dayanan, devlet başkanı ve hükümet başkanının niteliklerini birleştiren ve güçlerin neredeyse kesin olarak ayrılmasına dayanan bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Yahoo, 2013: 9). Yani yürütme yetkisi başkana, yasama yetkisi parlamentoya aittir. Sonuç olarak adli iktidar, yargı mahkemeleri tarafından kullanılır (Bedevi, 1994, 341).

Başkanlık sistemi ayrıca, icra şubesi başkanlığının birliğine dayanan temsili demokratik bir sistem olarak tanımlanmış ve cumhurbaşkanının tüm yetkilerini varlıklar ve şubeler açısından sınırlandırmıştır. Başka bir deyişle bu sistem cumhurbaşkanlığı olarak tanımlanmaktadır çünkü cumhurbaşkanına, kendisine güç, yetki ve otorite kazandıran halkın seçimidir. Bu nedenle ona (kalıtsal bir kral veya seçilmiş bir cumhurbaşkanının seçip yönetmediği) kendi milletvekillerinden seçtiği geniş bir güç yelpazesi sunmaktadır. Yani, yönetimde gerçek etkili yetkileri olmayan bir semboldür (El-Bahri, 2006: 368).

Sonunda, cumhurbaşkanlığı sistemi ilk kez cumhurbaşkanının elinde iktidara odaklanan bir sistem olarak anlaşılabilir, ancak bu anlayış hem doğru hem de yanlış olabilir. Yalnızca yürütme gücünün, gücünü doğrudan halkta alan devlet başkanı olarak devlet başkanının elinde toplanması amaçlandığında doğrudur. Ancak bu sistem; başkanın tüm yasama, yürütme ve yargı makamlarının elinde tuttuğu şekilde anlaşılırsa yanlış olur. Çünkü bu doğru değildir. Zira mevzuatın işlevi Parlamento tarafından yerine getirilmektedir. Yargının da bir uygulaması vardır. Bütün bunlar devlet başkanından bağımsızdır (Othman, 2005: 210).

1.3.2. Başkanlık Sisteminin Özellikleri

Başkanlık rejimi parlamenter sistemden ayırt edici özelliklere sahiptir. Başkanlık rejiminin başlıca özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Erdoğan, 1996: 4-12).

1. Başkan ile yasamayı oluşturan organların, seçimler sonucunda halk tarafından göreve getirilmesidir. Sistem kapsamında yasaları yapan yasama organı ile yasaları yürütme yetkisi olan başkan arasında, organik bir bağ yoktur. Kongre üyeleri aynı zamanda başkanlık yapamamakta ya da kabinede yer alamamaktadır. Başkan da aynı zamanda kongre üyesi olamaz.

2. İkinci özellik ise, Başkanın tek başına yürütmeyi temsil etmesidir. Yürütme organı tamamıyla başkanın egemenliği altındadır. Başkan kabinesini, beyaz Saray'da kişileri ve devlet kademesindeki önemli atamaları yapar. Başkan, hem devlet başkanı, hem hükümet başkanı görevini yürütür.

3. Başkalarının çalışmalarında üç yetkiden herhangi birine (yasama - yürütme - yargı) müdahale etmemektir. Parlatentonun cumhurbaşkanını devirme hakkı yoktur; aynı şekilde cumhurbaşkanı, parlamentoyu feshetme hakkına sahip değildir.

Yukarıdakilerden hareketle başkanlık sisteminin en önemli özelliklerinin şunlar olduğu sonucuna varılabilir (El-Gamal, 1981: 355):

1. Bu sistem altında, başkan, başkanlığa doğrudan halk tarafından ulaşır. Bu onun bağımsızlığını ve kontrolünü sağlar.

2. Başkalarının çalışmalarında üç yetkiden herhangi birine müdahale etmemek (yasama - yürütme - yargı): Parlatentonun başkanı devirmek hakkı olmadığı gibi cumhurbaşkanının parlamentoyu feshetme hakkı da yoktur.

3. Teoride güçler ayrılığı olmasına rağmen, güçlerin mutlak ayrılması neredeyse imkansızdır.

4. Bakanları içeren bir kabine bulunmuyor ve yalnızca devlet başkanının karar ve politikalarını uygulamak zorundalar (Al-Tamawi,1974: 293).

Yetkilerin mutlak bir şekilde ayrılmasını öngören başkanlık sistemine göre, yasama otoritesi, yürütme otoritesi karşısında tamamen bağımsız kalacaktır. Aralarında denge ve tam bir eşitlik sağlandıkları söylenebilir. Diğer taraftan iki otorite arasında karşılıklı bağımsızlık vardır (Bushnaq, 2014: 137).

1. Bakanların mevkilerini parlamento üyeliğiyle birleştirmeleri mümkün değildir (Metwally, 2013: 306).

2. Bakanlar, Cumhurbaşkanının politikasını açıklamak veya savunmak için Parlatentoya giremezler ve hatta parlamento tarafından tartışılabilirler (Btikh, 1988: 86).

3. Cumhuriyet Başkanının Parlatentoya yasa önerme hakkı yoktur.

4. Yürütme organının taslak bütçeyi hazırlama hakkı yoktur. Parlamento, devletin genel bütçesini teknik komiteler aracılığıyla hazırlar, görüşür ve onaylar. Yürütme organının izin verdiği tek şey, devletin mali durumunu ve hükümetin geçen yılki harcamalarını ve yeni yıl için ihtiyaçlarını gösteren yıllık bir rapor sunmaktır.

5. Başkan siyasi olarak Parlamento'ya karşı sorumlu değildir. Parlamento bakanlara sorular soramaz, politik olarak sorgulayamaz ve oy kullanmamaları veya kullanmamaları konusunda güven verebilir. Bakanlar politik olarak yalnızca onları atayan ve görevden alma hakkına sahip olan başkandan sorumludur. Sadece ceza anlamında, başkan ve bakanlar Parlamento önünde işledikleri suçlardan dolayı suçlanabilir ve yargılanabilir (Badawi, 1999: 316).

6. Yürütme organının parlamentoda yetkisi yoktur. Cumhurbaşkanı, olağan yıllık toplantıları için meclisi yıllık düzenli toplantı için çağırma hakkına sahip değildir.

7. Ayrıca yürütme organının parlamentoyu feshetme hakkının parlamenter sistemde gerçekleştiğini bilinmektedir, ancak başkanlık sisteminde cumhurbaşkanının parlamentoyu feshetme hakkı yoktur (Bushnaq, 2014: 139).

Ayrıca, başkanlık sisteminin iki temel özelliğe dayanıyor:

İlk olarak, yürütme birimi "*seçili halk başkanının yürütme yetkisidir*" demokratik Cumhurbaşkanı seçimi, gücü ve otoriteyi artırır. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'nın iki aşamada halk tarafından seçildiğini ve bir seçimin, katılan iki büyük partinin varlığı göz önüne alındığında bir kereye mahsus bir seçim haline geldiğini gördük (Bassiouni, 1997: 274).

İkincisi yetkilerin ayrılmasının ciddiyeti: - Parlamenter sistem göreceli olarak esnek ayrımcılığın ilkesine (otoriteleri) dayanıyorsa, başkanlık sistemi güçlerin tamamen ayrılması ilkesine dayanır. Ancak güçlerin ayrılmasının nasıl yönetileceğine ilişkin hususlar, parlamenter sistemden farklıdır. Cumhurbaşkanlığı sisteminde güçler ayrılığı; yarı-katı, yarı-mutlak ya da yarı-eksiksiz gibi çeşitli terimler kullanılır (Nautical, 2006: 374).

1.3.3. Başkanlık Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları

Başkanlık sisteminin avantaj ve dezavantajları konusunda iki tarafın da odaklandığı nokta, bu sistemde yürütmenin katı görev süresi olmuştur. Başkanlığı savunanlar için bu katılık “hükümet istikrarı”nı, dolayısıyla siyasi istikrarı sağlayan bir güvencedir. Karşıt görüştekiler içinse parlamento-başkan uyumsuzluğu veya başkanın başarısız olması halinde sistemin kendini onarma imkânının bulunmaması anlamına gelmektedir ki bu durum siyasi krize ve demokrasinin çökmesine yol açabilir. Linz’in, başkanlık sisteminin zaaflarına odaklanan yaklaşımına en güçlü karşılık Cheibub’dan gelmiştir. Cheibub, başkanlık demokrasilerinin çökme sebebinin sistemden değil, ülkelerin sahip olduğu özelliklerden kaynaklandığını savunmuştur.

1.3.3.1. Avantajları

Başkanlık sisteminin avantajları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Kararlı yönetim: Cumhurbaşkanlığı sisteminin yürütme organının görev süresi sabit hükümetler yaratır. Sürenin sona ermesinden sonra belirli bir süre için seçmenler başka bir aday seçebilir veya görevlilere başka bir dönem için görevde kalma şansı verebilir. Demek ki devlet krizi söz konusu değildir. Devlet istikrarı sosyal istikrara katkıda bulunur ve böylece bu, demokrasiyi geliştirir (Yazıcı, 2011:52).

Güçlü Yönetim: Cumhurbaşkanlığı sisteminde, hükümet karar ve politikalarının hızlı bir şekilde uygulanmasıdır. Bunun nedeni, tek karar alıcı organın Başkan olmasıdır ve karar alınmadan önce uzun istişarelere ihtiyaç duyulmamasıdır (Türköne, 2007: 163). Parlamento sisteminde, cumhurbaşkanının meclisten sorumlu bakanlarına göre, karar vermede daha fazla inisiyatif kullanabilir. Hızlı kararlar alabilir ve etkili yönetim sağlar. Bununla birlikte, parlamenter sistemin uygulanmasında yürütmenin gücü azalır ve hükümetin güçlerini devlet başkanıyla ve parlamentonun diğer tarafa baskısı altında sık sık paylaştığı yönetimde zayıflıklar söz konusu olur. (Eren, 2007: 165).

Daha fazla demokrasi: Başkanlık sisteminin daha fazla demokrasi sağlayacağına ilişkin temel argümanlar şunlardır:

1. Başkanlık seçmen tarafından doğrudan seçildiğinden ve doğrudan halka karşı sorumlu olduğundan, başkanlık sistemi genel olarak demokratik kabul edilir. Halkın geniş ve doğru bir tercihi vardır, çünkü başkanı kendileri seçiyorlar. (Kuzu, 1997: 94).

2. Başkanlık sisteminde yürütme gücü, yani hükümet genellikle yasama meclisinden bağımsız olarak seçilir, bu seçmenlere daha fazla seçenek sunar. Yasama organı için tek parti adayı seçme şansına sahipler. Yönetici seçimlerinde başka bir parti adayına destek verebilir (Eren, 2007: 165).

3. Hükümet çalışması ve hükümet özgürlüğü için daha iyi bir fırsat sağlar, karşılığında parlamentoya hareket ve tartışma özgürlüğü sağlar. Yürütme organı yasama organını feshetme yetkisine sahip olmadığından milletvekilleri daha özgür ve vicdani hareket etme imkânına kavuşurlar (Beceren ve Kalağan, 2007: 167).

4. Başkanlık sistemindeki başkan büyük bir popülariteye ve prestije sahiptir çünkü ulusun adaydır ve cumhurbaşkanını dar sadakatlerden muaf tutan doğrudan ulustan seçilir. Ona büyük bir güven, saygınlık ve meşruiyet sağlar(İncioğlu, 2000: 30-33).

Sorumluluğun Kimde Olduğunu Belirleme Kolaylığı

Başkanlık sisteminde sorumluluğun kimde olduğunu belirlemek çok kolaydır. Görevlerden ve ihmallerden tek bir adam sorumlu tutulabilir. Örneğin Afrika'da başkan, kendi suçu olmasa dahi yanlış giden herşeyden sorumlu tutulmaktadır.

İşletilmesi Daha Az Maliyetlidir

Başkanlık sisteminde uygulama makamında sadece tek bir kişi bulunmaktadır, beslenmesi gereken sadece tek bir kişidir. Parlamenter sistemde ise uygulama makamında beslenmesi gereken birden fazla kişi bulunmaktadır. Bu da başkanlık sistemini daha ucuz yapmaktadır.

Kısacası, başkanlık sisteminin avantajları

1. Tam bir seçim aşaması için siyasi istikrar sağlanması.
2. Muhalif parti eğilimlerinden bağımsız olarak hükümetin istikrarını güvence altına alması.
3. Hükümetin çalışması ve hükümetin özgürlüğü için daha iyi bir fırsat sağlar, karşılığında meclise hareket ve tartışma özgürlüğü sağlar.

4. Cumhurbaşkanlığı sisteminde Cumhurbaşkanı çok popüler ve önemli bir prestij sahibi olur. Çünkü ulusun adayı ve doğrudan ulustan seçilir ve bu da cumhurbaşkanı dar sadakatten muaf tutar.

5. Birlik demokratik deneyime sahip, siyasi olgunluk ve farkındalık seviyesinin yüksek olduğu ülkelerde başarılı bir sistemdir. Demokrasi, sadece yapmanın doğru olup olmadığının sınırlarını belirlemez, aynı zamanda bazı insanların kafasında yer alan bazı fikir ve inançları da yönetir, ancak bazen iki unsurun bu tarafa karşı ya da demokrasi ve düşünce özgürlüğü adına göstermesine ve ifade etmesine izin verilir. Bu, dünyanın diğer birçok ülkesinde mevcut değildir (Hüseyin, 2011: <http://uobabylon.edu.iq/>).

1.3.3.2. Dezavantajları

Başkanlık sisteminin bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Başkanlık sisteminde yürütme sabit bir dönemde iktidarın elinde bulunur. Burada dezavantaj, halkın politikalarını beğenmemesi durumunda, görev periyodunu tamamlayana kadar başkanı görevinden uzaklaştıramamasıdır. Parlamenter sistemde ise parlamento, güvensizlik oylaması ile başbakanı görevden uzaklaştırabilir (Linz, 1990: 54).
- Yürütme ve yasama organları arasındaki ilişkiler gergindir: Başkanlık sisteminde, başkan sadece halka karşı sorumludur. Yasama organlarının çoğunluğu Başkanın partisi dışında bir partiye aitse, yürütme organının önerdiği politikalarla karşılaşılabirler. Yürütme, parlamento adaylarının yürütme tarafından taranmasını ve onaylanmasını talep ettiğinde, başkan tarafından önerilen adaylar Parlamento tarafından kabul edilemez (Linz, 1990: 53).
- Öte yandan, Cumhurbaşkanı, Meclis tarafından yürürlüğe girmesi için gönderilen bütçe önerilerini reddedebilir. Bu, tıkanmaya neden olabilir. Dolayısıyla, her iki organın da birbirinden bağımsız olması ve birbirleri üzerinde yetkisi olmaması, uzlaşmayı çok zorlaştırabilir (Carey, 2005: 95).

- Başkanlık sistemlerinin politik tarzı: Kazananın her şeyi aldığı bir oyunda, kaybeden her şeyi kaybeder ve uzlaşma yerine kutuplaşmayı teşvik eden faktörler önce gelir. Yetkilerinin merkezinde referandum unsurları bulunan cumhurbaşkanı, bütün insanların temsilcisi olduğu konusunda ikna olmuş olabilir. Parti ve ulusal meseleler arasındaki çizgi başkanlık sisteminde çok iyidir, bazen tamamen ulusal ve salt partizan meseleleri ayırt etmek zordur. Sebep, aynı kişinin hem iktidar partisini hem de ülkenin liderliğini temsil etmesidir (Linz, 1990: 56).
- Diktatörlüğe Dönüşebilir: Başkanlık sisteminin diktatörlüğe dönüşme durumu söz konusudur. Böyle bir durumda vatandaşların hakları kısıtlanabilir, politik rakiplerin görüşleri bastırılabilir ve onların kişisel özgürlükleri ellerinden alınabilir.
- Bu bireysel kuralın veya başkanlık sisteminin dezavantajları şunlardır: (Shkr, 1994: 208-209).

1. Cumhurbaşkanının görev süresi kısaltılır ve cumhurbaşkanı dört yıllığına seçilir ve yalnızca bir kez yenilenir.

2. Başkanın yetkisi, anayasa hükümleriyle kesin olarak sınırlandırılır.

3. Cumhurbaşkanlığının medya üzerindeki kontrolü şiddetlidir.

Başkanlık sistemi dezavantajları kısaca ve hızlı bir şekilde şöylece özetlenebilir (Hüseyin, 2011: <http://uobabylon.edu.iq/>).

1. Güçlerin ayrılığı sisteminin uygulanması mümkün değildir. Çünkü bu, insan vücudunun parçalara ayrılması gibi bir şeydir. Zira üç otorite arasındaki temas organiktir.

2. Sorumluluktan kaçınma olasılığı ve hatadan sorumlu olanı bilmenin zorluğu anlamına gelen politik sorumluluk ilkesini ortadan kaldırır.

3. Rousseau, egemenliğin bir parçalanmasının olduğunu ve Jilink, Laband ve French Dickie gibi Almanların ve bazı âlimler gibi diğerlerinin, güçlerin ayrılmasının devlet birliğinin yıkılmasına yol açtığını savunmuştur.

4. Güney dünya ülkelerinde tiranlığa, yani yürütme gücünün zulmüne, cumhurbaşkanının milli yaşamdaki siyasal ve anayasal tahakkümüne ve bir defadan fazla tekrar seçilmesine yol açar.

5. Bazı Arap düşünürler, Arap rejimlerinin genellikle muhafazakâr olduğunu ve anayasal ve yasal metinlerin aksine, kamuoyu taleplerine cevap olarak siyasi sistemin ve altyapının tepesinde barışçıl bir değişikliğe izin vermediğini belirtiyor. Bu barışçıl bir demokratik süreçle gerçekleşir. Ancak değişim ya silahlı şiddet ya da doğal ölümden kaynaklanıyor. Bu nedenle, cumhurbaşkanlığı sistemi, güç ve diktatörlük tiranlığının anayasal ve yasal kapsamını arttırmaktadır.

1.3.4. Dünyada Başkanlık Sistemi

Yukarıda bahsedildiği gibi, 1990'larda, siyasi gelişmeler, başkanlık sisteminin dezavantajlarında ortaya çıkan ve artan akademik değerlendirmelere rağmen dünyadaki başkanlığın yayılmasını görmüştür.

Latin Amerika'da başkanlık sistemi, parlamenter sistemden daha fazla tercih edilmektedir. Hükümetin meclisin güvenliğine olan bağlılığı tarihinde, bunun bir özelliği olarak kurulmuştur. Bununla birlikte, buradaki hükümet, Cumhurbaşkanı tarafından atanan Bakanlar Kuruluna atıfta bulunmaktadır (Carey, 2005: 95). Ancak bazı ülkelerde oylar, kendilerine güven vererek veya temsilciler meclisi tarafından reddedilerek bakanlara verildi ve bu, Şili'ye 20. yüzyılın başında, son zamanlarda Ekvador, Uruguay ve Peru'ya geçti. 1999'da Venezuela da benzer bir düzenleme yaptı. 1993 Peru Anayasası ayrıca başbakanlık görevine devam etti. Bu başbakanlar, Bakanlar Kurulunun anayasal bakanlarıdır ve Parlamento tarafından görevden alınabilirler. Ancak, görevden alınması için gereken oy oranı parlamenter sistemlerden daha yüksekti (Carey, 2005: 96).

Komünizm sonrası demokrasiye geçen Doğu Avrupa ülkelerinde kabul edilen yeni demokratik anayasalarda halk tarafından seçilmiş güçlü bir başkan tercihi ön plana çıkmıştır. Polonya, Bulgaristan, Romanya, Litvanya, Hırvatistan, Sırbistan, Gürcistan, Ukrayna, Moldova ve özellikle Rusya'da başkanlar, kendi anayasal düzenlemelerindeki çeşitliliklere rağmen siyasi sistemin merkezi unsurları arasına girmişlerdir (Carey, 2005: 96).

Cumhurbaşkanlığı sistemine sahip her ülke, çalışma mekanizmalarını, özellikle de ülkeden ülkeye, özellikle de 4 ila 7 yıl arasında değişen tek bir dönem olarak değişen başkanlık dönemini belirleyen özel bir yasaya, bir anayasaya ve özel bir yasaya sahiptir. Bunların sonuncusu Burundi'dir ve Mayıs 2018'de vatandaşlar anayasa değişikliği referandumunda cumhurbaşkanlığı görevini 5 yıl yerine 7 yıla çıkarmak için% 73 oranında oy kullandı (Dina, 17/4/2019).

Bugün Rusya'ya göre, ilk altı yıllık dönem Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonraki dört yıl içinde altıncı cumhurbaşkanlığı seçimi olan Mart 2012'de gerçekleşmiştir. Anayasa, yeni cumhurbaşkanına savaş ilan etme, kamu hareketliliği, parlamentoyu feshetme, bir başbakan ve hükümet atama, dış politika belirleme, Rusya Federasyonu hükümlerini onaylama, bağımsız cumhuriyetleri seçme ve üst düzey devlet görevlilerini ve kurum başkanlarını görevden alma hakkı dahil olmak üzere pek çok yetki vermektedir. (Dina, 17/4/2019).

Fransa'da, başkan, ABD merkezli Alhurra web sitesine göre, bir kez yenilenebilir, beş yıllık bir süre için uzatılan, mutlak çoğunluk sistemi ile iki aşamada gerçekleşen doğrudan genel oyla seçilir. Ayrıca, anayasa değişikliği geçiren Çin, beş yıllık bir sürenin ardından Mart ayında Çin parlamentosu, belirli bir görev süresini aşamayan kısıtlamaları kaldırarak Çin başkanının süresiz olarak görevde kalmasına izin vermiştir (Dina, 17/4/2019).

İrlanda'da, görev süresi yukarıda belirtilen kaynağa göre bir kez yenilenebilen yedi yıl iken, Brezilya'da görev süresi 4 yıla kadar, Arjantin, Kolombiya ve Şili'de de aynıdır. Cibuti, Sky News'e göre Filipinler, Venezuela ve Meksika'da beş yıllık dönem boyunca sürer (Dina, 17/4/2019).

Orta Asya ülkeleri de başkanlık sistemini benimsemiştir. Ancak bu ülkelerde parlamento, cumhurbaşkanının gücü önemli ölçüde kontrol etmesine izin verecek kadar zayıftır. Cumhurbaşkanına mecliste istediği gibi karar verme hakkı vererek yasama organını zayıflatma hakkı vermiştir. Bu ülkelerdeki bütün başkanlara kabinesini kurma ve işten çıkarma yetkisi varken, parlamentolara kabine üyelerini görevden alma yetkisi verilmemiştir. Öte yandan, Tacikistan dışındaki tüm ülkelerde, başkanların parlamentoları feshetme hakkı vardır. 2006'dan sonra Kırgızistan,

cumhurbaşkanının yetkilerini sınırlamak için anayasa değişiklikleri getirmiştir (Sherzod, 2009: 288).

1.4. Yarı Başkanlık Sistemi

Yirminci yüzyılın başlarında, demokrasi iki hükümet sistemine dayanıyordu: parlamenter sistem ve başkanlık sistemi. Bununla birlikte, her ikisi de bu yüzyıl boyunca bilim adamlarını yarı başkanlık sistemi olan üçüncü bir hükümet sisteminin ortaya çıkışını tanımaya iten dikkat çekici bir gelişmeye tanık olmuştur. Cumhurbaşkanlığı sistemi ve parlamenter sistem iki siyasi güce (parlamento ve cumhurbaşkanı veya parlamento ve başbakanın başkanlık ettiği hükümet) dayanıyordu. Daha sonra yarı başkanlık sistemi; üçüncü yönetici organlara demokraside büyük roller, büyük güçler ve eşit demokrasi hakları kazandırmıştır (<http://www.democracy-reporting.org>, 2012: 27).

1.4.1. Yarı Başkanlık Sistemi Kavramı

Kavram, özellikle 1920'lerden itibaren bir liderlik tarzını (yetki alanı dışına çıkan güçlü bir başbakanı veya ABD başkanı kadar güçlü olmayan bir başkanı) tasvir etmek için kullanılmışsa da, yarı başkanlığın siyasi literatüre geçecek tanımı Maurice Duverger tarafından yapılmıştır. 1970'lerde Duverger, 1958 Fransa Anayasası'nda 1962 tarihinde yapılan değişiklikle öngörülen siyasi sistemi, hem başkanlık sistemine ve hem de parlamenter sisteme has özellikler taşıması nedeniyle "yarı-başkanlık" olarak sınıflandırmıştır. Duverger (1980), yarı-başkanlık sistemini şu şekilde tanımlamaktadır (Elgie, 2011: 19-20).

"Bir siyasi rejim, anayasasında üç unsuru içeriyorsa yarı-başkanlık olarak kabul edilir: (1) Başkan halk tarafından seçilmektedir. (2) Başkan oldukça önemli yetkilere sahiptir. (3) Yürütme ve idari yetkilere sahip başbakan ve bakanlar vardır ve parlamento karşı çıkmadığı sürece görevde kalırlar (Duverger, 1980: 166).

Maurice Duverger'in yukarıda belirtilen anayasal özelliklere sahip yarı başkanlık sistemini uygulayan sadece yedi ülkeyi bulduğunu daha önce belirtmiştir. Yarı başkanlık sistemini benimseyen anayasalar homojen gibi görünse de, devlet başkanının yetkileri konusunda çok fazla fark gösterirler ve buna bağlı olarak Maurice Duverger, incelenen ülkeleri üç kategoriye ayırmıştır (Duverger, 1980: 250):

1. Başkanın yönetmediği üç ülke olan A. Avusturya B. İrlanda C. İzlanda.
2. Güçlü bir cumhurbaşkanı olan bir ülke, Fransa.
3. Cumhurbaşkanı ile hükümet arasında gücün dengelendiği üç ülke, Weimar Cumhuriyeti, Portekiz ve Finlandiya'dır (Duverger, 1980: 167-177).

Shugart'a göre, yarı-başkanlık, karma bir sistemdir ve asli özelliği seçilmiş bir başkan ve parlamentoya karşı sorumlu hükümetten oluşan iki başlı yürütme yapısıdır. Yazara göre, parlamenter sistemle başkanlık sistemine has özelliklere sahip ve halk tarafından seçilen bir başkan ve parlamentoya bağımlı bir hükümetin bulunduğu sayısız karma rejimden bahsedilebilir. Yarı-başkanlık sisteminde yürütmenin bir parçası olan başkanın kaynağı ve varlığını sürdürmesi parlamentodan bağımsızken diğer kanadı olan hükümet, parlamento çoğunluğuna bağımlıdır (Shugart, 2005: 327).

1.4.2. Yarı Başkanlık Sistemin Özellikleri

Bu sistem, başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin karışımıdır. Yürütme gücü halk tarafından seçilen devlet başkanı ile meclis güvenine dayanan hükümet başkanı arasında paylaşılır. Fiili olarak ise yürütmenin başı devlet başkanıdır. Başkanlık sisteminden bazı farklılıklarla ayrılan hükümet sistemi. Temel olarak "*cumhurbaşkanının halk tarafından seçildiği parlamenter sistem*" olarak tanımlanabilir. Başkanlık sisteminden farkı yürütme organının iki başlı olmasıdır. Yani tek bir başkan yoktur yürütme organı olarak, başkanın görevini (yürütme görevi) bakanlar kurulu ve cumhurbaşkanı üstlenmiştir. Başkanlık sisteminden bir diğer farkı ise yürütme organının bir kanadı olan bakanlar kurulunun, yasama organının (meclis, parlamento vs.) güvenine dayanmasıdır. Bu durumda yasama organı, mevcut bakanlar kurulunu güvensizlik oyu ile görevden alabilir. Buna, istikrarlı bir yönetim biçimi denilir, bu doğrudur; ancak genellikle efektif olamayan bir yönetim biçimi olduğu şeklinde iddialar da vardır. (Vulić, 1990-2015: 1).

1. Yasama ve Yürütmenin Karşılıklı Uzlaşmasına Dayanır

Yarı başkanlık sistemi, yasama ve yürütme yetkileri arasındaki karşılıklı uzlaşma ve işbirliğine dayanan bir sistemdir. Parlamenter sistemlerde karşı karşıya kaldığımız

yürütme dalında var olan istikrarsızlık sorununa ve başkanlık sistemlerinde gördüğümüz mevzuatın güvenceye alınması sorununa çözüm getiren bir sistemdir.

2. Hükümet Parlamento'ya Karşı Sorumludur

Temel olarak, yarı başkanlık sisteminin parlamenter sistemlerdeki özelliği devam etmektedir. Meclis'ten çıkan hükümet (kabine) görevine “güvenoyu” ile başlar. Ondan aldığı “parlamento sisteminin kontrolüne tabi tutuldu” ve “güvensiz” olarak seçilerek reddedilebilir. Başka bir deyişle, Parlamento önünde siyasi olarak sorumlu olan Başbakan ve Bakanlar Konseyi, Parlamentonun gözetimi ve güvencesi altında faaliyetlerini sürdürmektedir.

3. Halk Tarafından Seçilen Cumhurbaşkanı Hükümet Yetkilerine Ortak Olmaktadır

Öte yandan yarı başkanlık sistemlerinde, halk tarafından seçilen devlet başkanları kabinenin yetkilerine ortak olmaktadır. Başka bir deyişle, önemli ve geniş yetkileri olan devlet başkanı, iktidarı hükümetle paylaşmaktadır. Ancak bir kural olarak, başkanın politik sorumluluğu devam etmektedir. Parlamento'yu temsil etmediği için hesap mercii hükümettir. Bu nedenle yasama organıyla yürütme organı arasında “gerekli bir çözüm” arayışının “kilitlenmeyi” önlemeyi amaçladığı anlaşılmaktadır.

4. Cumhurbaşkanı'nın Meclisi Fesih Yetkisi Bulunmaktadır

Yarı başkanlık sistemindeki siyasal iktidarın güçlü olması ve bu nedenle parlamentonun üstesinden gelip kontrol etmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu sistemdeki cumhurbaşkanı genellikle yasama işlevini emirler ve kararnemelerle meclisle paylaşmaktadır. Cumhurbaşkanı'nın Parlamento dışında kararneme çıkarma, belirli krizleri atlamak ve istisnai durumlarda geniş yetkiler almak için Parlamentosu feshetme hakkı vardır (Tanasescu, 2014: 81).

1.4.3. Yarı Başkanlık Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları

Temel özelliği iki başlı yürütme yapısı olan yarı-başkanlık sistemi, başkanlık sistemi ve parlamenter sisteme ait birtakım özellikleri bünyesinde taşıması nedeniyle her iki sisteme atfedilen kimi avantaj ve dezavantajları içinde barındırmaktadır.

1.4.3.1. Yarı Başkanlık Sistemin Avantajları

- İki yürütme organının (cumhurbaşkanı ve başbakan) varlığı, kazanan tarafın bütün güçler üzerindeki hâkimiyet senaryolarından kaçınmak için rakip taraflar arasındaki güçlerin paylaşımına izin verilmesi.
- Başkanın belirli bir süre için varlığı, siyasi krizler ve çatışmalar ışığında istikrar yaratması.
- Başbakanın Parlamento'ya hesap verebilirliği siyasi esneklik sağlar. (<http://www.palgrave.com/PDFs/9780230242920.Pdf>)
- Yarı-başkanlık sistemine atfedilen, halk tarafından sabit bir süre için seçilen devlet başkanının, parlamento bölünmüş ve hükümetler istikrarsız olsalar bile, sistemin istikrarını ve meşruiyetini devam ettirebilme potansiyeline sahip olmasıdır. Bu çerçevede, yarıbaşkanlık sistemi demokratikleşme sürecine saf parlamentarizme göre daha fazla katkı sunabilir (Elgie. 2007: 55).

1.4.3.2. Yarı Başkanlık Sistemin Dezavantajları

- Cumhurbaşkanlarının doğrudan seçilmesi, yasaların meşruiyetini algılayan popülist ve otoriter liderlerle sonuçlanabilir.
- Hükümetin ve parlamentonun yasama sorumluluğu, bölünmüş yasama yetkisi karşısında devletin istikrarını baltalayabilir.
- İki yürütme yetkisinin varlığı, hükümetin içindeki çatışmanın kurumsallaşmasına, özellikle de “birlikte yaşama” dönemlerinde, cumhurbaşkanı ve parlamento çoğunluğunun iki farklı partiyi takip etmesiyle sonuçlanabilir (<http://www.palgrave.com/PDFs/9780230242920.Pdf>).
- Devlet başkanı ve başbakanın farklı siyasi partilerden olması durumunda ortaya çıkması muhtemel birlikte yaşama (kohabitasyon) durumu, yani parçalı yürütme yapısı ile ilgilidir. Kohabitasyon, yürütme içinde siyasi tıkanıklığa neden olabilir ve bu durum, demokrasisi tam olarak yerleşmemiş sistemlerde demokrasi dışı müdahalelere zemin hazırlayabilir. Yarı-başkanlığı savunanlar bu durumu, yarışan aktörler arasında yetki paylaşımına

imkân verdiği için avantaj olarak görürken, eleştirenler bu durumu sistemin zayıf noktası olarak nitelemektedir (Elgie. 2007: 55).

1.5. Parlamenter Sistem

Parlamenter sistem, yasama ve yürütme makamları arasında denge ve eşitlik üzerine kuruludur. Tüm sistemler güçlerin ayrılığı ilkesine dayanmasına rağmen, uygulamalarında farklılıklar göstermiştir. Parlamenter sistem, iki makam arasında eşitlik ve işbirliği arasındaki ilişkiyi kuracak şekilde, iki makam arasında esneklik veya orantılı ayrımcılık temelinde kurulmuştur (Bassiouni, 2002: 286).

1.5.1. Parlamenter Sistemin Tanımı

Parlamenter sistemin bugünkü şekliyle ortaya çıkması şartıca değildir. Bu; politik, ekonomik ve sosyal koşullara denk gelen ve şu anda bulunduğu noktaya ulaşmak için uzun bir süre sonra uzun zaman alan gelişmelerin bir sonucudur. Bu sistemin ortaya çıkışı, teorik araştırmaların ya da entelektüel doktrinlerin meyvelerinin yarattığı felsefi teoriler ve yeniliklere cevap değildir. Bu sistemin ortaya çıkma şeklini gösteren İngiliz Parlamentosu tarafından yaşanan tarihsel olaylardı. Ardışık ve birbiriyle ilişkili üç aşamadan geçti: (Alghzal :172).

1. Mutlak Monarşi, İngiliz hükümeti tarihindeki en uzun aşamalardan biridir.
2. Kralın yanında danışma konseyi yapma aşaması.
3. Şimdi olduğu gibi son aşama, bakanlığın sorumlu olduğu ve güvenini alması gereken ve ardından halkın iradesini temsil eden üyelerinin iradesinden kaynaklanacak seçilmiş bir parlamentonun varlığıdır (Dana, 2007: 8).

Eğer parlamenter sistemin tanımına geçecek olursak parlamenter sistem, bütün zamanların en eski sistemlerinden biri olduğu kabul edilir. Bu sistemin adı Britanya'da seçilen yasama organı olarak adlandırılan parlamento teriminden gelir. Parlamenter sistemin birçok tanımı vardır, ancak bu tanımların çoğu, ifadelerinin farklı olmasına rağmen, bu sistem tarafından karakterize edilen bazı unsurlar üzerinde birdir.

Dr. Mustafa Abu Zeid, parlamenter sistemi asıl varlığına dayanan, yasama ve yürütme makamları arasındaki eşitlik yasama ve yürütme makamları olmak üzere 3

makam arasındaki işbirliğine dayanan bir sistem olarak tanımlamaktadır. (Hüseyin, 2008: 279).

Barthelemy, parlamenter sistemi, kamu meselelerine yönelik eğilimin, meclis ve sorumlu olmayan devlet başkanının sorumlu kabine aracılığıyla yaptığı işbirliğinin bir sonucu olarak tanımlamaktadır (Latif, 2007: 171).

Bu sistemi, yasama ve yürütme organları arasında birbirlerini çekiştirmemek veya baskınlaştırmamak için denge ve işbirliği tesis etmeyi amaçlayan bir sistem olarak tanımlayanlar da vardır. (Tahrawi, 2006: 248).

Parlamento idari sistemi, parlamentonun seçimler yoluyla oluşturulduğu siyasi bir sistemdir. Seçim birçok biçimde olabilir. Çoğunlukla siyasal süreçte önemli bir rol oynayan milletvekilini vatandaşlar seçer. (Marshall, 2005: 24).

Politik bir hareket olarak, parlamenterlik, burjuva ile birlikte monarşi ve feodal yapıdan anlaşılabilir, demokrasi cetvelin oluşturduğu yürütme gücünün yetkilerini sınırlandıran bir hareket olarak, cetvelin gücünü kaldırıldığı zaman devlet demokrasiye daha yakın hale gelir; devlet başkanının egemenliği doğrudan halka geçer (Heinrich, 1996: 19).

Parlamenter sistemin, yasama ve yürütme yetkileri arasındaki eşitlik temeline dayanan bir hükümet sistemi olduğu söylenebilir. Böylece devletin halkla ilişkilerinin politik yönü, halkın sorumlu bakanlığı ve temsilcileri aracılığıyla meclis ile devlet başkanı arasındaki tam işbirliğinin sonucu olduğunu ifade edilebilir (Badran, 2003: 37-38).

Parlamenter sistemin en önemli özelliği, her bir otoritenin önemli bir konumu olduğu, ancak otoritelerin dengelenmesine yardımcı olacak işlevini yerine getirmesinde diğer otoritelere yardımcı olması nedeniyle, otoriteler arasındaki işbirliğidir. (Badawi, 1999: 326). Parlamento sistemi kavramının belirlenmesinde temel kriterin, parlamentonun yürütme tarafından ertelenmesi ihtimaline karşılık, parlamento önünde bakanların toplu sorumluluğudur. Parlamenter sistemin çeşitli unsurlar gerektirdiği unutulmamalıdır:

1. Çift yönetici organ.

2. Devlet başkanının yetkisinin azaltılması.
3. Parlamento öncesi devlet sorumluluğu
4. Parlamentosu feshetme hakkı (Sabri, 1949: 184).

Hukukçular tarafından parlamenter sistem birçok şekilde tanımlanır. Bazıları yasama ve yürütme organları arasındaki yakın işbirliğine dayanan bir sistem olarak tanımlamaktadır. Diğerleri, hükümetin parlamentoya karşı sorumluluğunun yerine getirildiği sistem olarak tanımlamaktadır. Yetkililer ve karşılıklı etki araçları arasındaki dengeye dayalı bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Shkur, 1994: 204).

Parlamenter sistem bir tür parlamento hükümetidir ve otoritesini seçen halktan alan seçilmiş bir konseyin varlığına dayanmaktadır. Parlamento sisteminde seçilen meclise, parlamento denir (Al-Khazraji, 2004: 254).

Parlamenter sistem, yasama organları ile yürütme organları arasında işbirliği ve dengeli bir kontrol ruhu içinde yer alan esnek bir güçler ayrılığına dayanmaktadır. Farklı imaj ve uygulamalara sahip olduğundan parlamenter sistemin doğru ve kapsamlı bir tanımını vermek kolay değildir. Parlamenter sistem teorik ve doktriner çalışmaların sonucu değil, İngiltere’de ortaya çıkan, gelişen ve yerleşen tarihsel koşulların ve geleneksel emsallerin sonucuydu. Dahası, parlamenter sistemi geleneksel haliyle modern bir zaman geçirmiştir (Kayd, 2000: 5).

1.5.2. Parlamenter Sistemin Özellikleri

Literatürde parlamenter sistemin özellikleri konusunda bir fikir birliği yoktur. Bununla birlikte, herkesin bir hükümet sisteminin parlamenter bir hükümet sistemi olarak adlandırılması için gerekli olduğunu kabul ettiği bir dizi özellik vardır. Ayrıca, siyaset biliminde ve hükümet sistemlerinde çalışan anayasal hukuk uzmanlarının tanımları ve analizleri aşağıda gösterildiği gibi farklı yöntemler yansıtmakta ve parlamenter sisteme odaklanmaktadır.

Fransız hukukçu Georges Bourbou'ya göre parlamenter sistemin özelliklerinden biri, yetkililer arasındaki işbirliğine dayanması ve parlamento ile bakanlık arasında

birbirlerini kontrol etmelerini sağlayacak şekilde dengeyi sağlamalarını sağlamasıdır. (Banna, 1988: 380).

1. Yetkililer Arasında İşbirliği ve Karşılıklı Kontrol:

Bunlara dayanan parlamenter sistemin özü, yasama ve yürütme yetkilerinin esnek bir şekilde ayrılmasıdır, böylece yetkinliklerin işbirliğine dayanarak dağılımı ve bazı yetkinliklerin uygulanmasına katılım sağlanmış olur.

Mevzuat yasama yetkisi dâhilindedir. Yürütme organı, yasa önerme ve onaylama ve düzenleyici kararlar verme hakkıyla yasaya katılır. Her ne kadar yurtiçi ve yurtdışındaki hükümet işleri yürütme organının yetkisi dâhilinde olsa da, parlamento bu alanda bütçeyi onaylama, anlaşmaları onaylama ve kredi lisanslama gibi belirli eylemleri onaylama hakkıyla önemli bir rol oynamaktadır (Banna, 1988: 381).

Bu iki otorite arasındaki denge, sadece aralarındaki yetkinlik eşitliğinin bir sonucu değil, aynı zamanda birbirlerinin güçlerini devirmelerini önleyen ölçüde, birbirlerinin dengeli bir şekilde katılımının veya örtüşmesinin sonucudur (Btikh, 1999: 262).

2.Yürütmenin Yapısı: İki-Başlılık (Bicéphalisme, Dualisme):

Parlâmenter hükûmet sistemlerinde yürütme organı “iki-başlı (bicéphale)” dır. Bir yanda “devlet başkanı”, diğer yanda ise “bakanlar kurulu” vardır.

Parlamenter sistemin yürütme kolu, siyasi olarak sorumlu olmayan devlet başkanı ile bakanlık arasında yönetimden sorumlu kolektif bir organ olarak bir ikiliktir. Devlet başkanı sorumlu değildir. Bakanlığı sorumludur (Hasina-Abdel Halim: 193).

Devlet Başkanı: Parlamento sistemi, monarşi ve cumhuriyetçi ülkelerde uygulanan bir sistemdir. Sadece cumhuriyetçi bir sistemi benimseyen ülkelerde uygulanan cumhurbaşkanlığı sisteminin aksine cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir (Alsus, 2007: 13).

Devlet Başkanı: Cumhurbaşkanı, monarşik parlamenter sistemlerde "Cumhuriyet türündeki parlamenter sistemlerde başkan" dır. Kral veya Başkan olsun, Başkan Yasama Konseyine karşı sorumlu değildir. Başka bir deyişle, görevde kalması Parlamentonun iradesine bağlı değildir. Cumhurbaşkanı, Devletin bütünlüğünü ve

birliğini temsil eder. Bu nedenle Parlamento, cumhurbaşkanını görev süresinin bitiminden önce görevden alamaz. Bu nedenle, Devlet Başkanı'nın işlevleri başbakan veya ilgili bakan tarafından imzalanır (Banna, 1988: 383).

Bakanlık: Parlamenter sistemin özelliklerinden birinin, fiili iktidarın, genel olarak çalışmalarından sorumlu olmayan devlet başkanından bakanlık veya kabine kolektif bir organı olan bakanlara veya bunlardan birinin hükümeti olan ve başbakan veya cumhurbaşkanının başkanlık görevine devredilmesi olduğuna dikkat çekmiştik. Veya hükümet başkanı. Devlet Başkanı Başbakan değildir ve bu iki meclis bir parlamento sisteminin kökenlerini ihlal ettiği için tek bir kişide birleştirilemez ve devlet başkanının bakanlıktan bağımsızlığını gerektirir ve devlet başkanının doğrudan bakanlardan biriyle iletişim kurma hakkı yoktur (Banna,1988:386). Bakanlar kurulu, parlamento sisteminin merkezini teşkil eder. Çünkü parlamento önünde sorumludur. Bu nedenle parlamento sistemi (bakanlık hükümeti) olarak da adlandırılan devletin bütün işlerinin yürütülmesine bakar (Alsus, 2007: 17).

Parlamento bakanlığını diğerlerinden ayıran özellikler:

1. Parlamentodaki çoğunluk partisinden bakanların seçimi: ya da en azından temsilciler Meclisi'ndeki çoğunluk partisinden. Eğer parlamento iki meclisten oluşuyorsa bu böyledir. Bu prosedür, resmi olmasa bile çoğu parlamento anayasasında geçmektedir.
2. Birimin oluşturulması: Bakanlar, başbakan başkanlığındaki Bakanlar Kurulu adında bir Konseye sahip olacak, bu Konsey Devletin işlerini idare ederek tek başına bir birim olacaktır.
3. Bakanlık üyeleri arasında homojenliğin gerekliliği: Bu özellik, bakanlar kurulunun devletin çıkarlarını ve politikasını yöneten baskın birim olacağı fikrinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.
4. Parlamento öncesi siyasi olarak bakanlığın sorumluluğu: Parlamenter sistemin temel özelliği budur. Daha da önemlisi onu diğer hükümet sistemlerinden ayırır. Parlamentonun eylemleri için bakanlığı kovuşturma hakkı vardır. Bakanlar Parlametoyu feshetme hakkına sahiptir. Feshetme hakkı gerçekten de parlamenter sistemin önemli bir parçasıdır.

1. Parlamento İçindeki Çoğunluk Görüşü:

Parlamento sisteminde, Bakanlık Parlamentoda parti bakiyelerini zaten göstermiştir. Parlamentodaki çoğunluk partisinin Hükümeti veya Bakanlığı oluşturan taraf olması ve aynı zamanda çoğunluğunun politikalarının uygulanmasına katkıda bulunan yasalara bağlı olması doğaldır (Jamal, 2003: 267).

2. Yetkili Makamların İşbirliği:

Parlamento sistemi, bu makamların her birinin birbiriyle işbirliği yapması için yasama ve yürütme organları arasındaki karşılıklı işbirliğine dayanmaktadır. Yasama ve yürütme arasında ilişki kurar. Buna örnek olarak Parlamento ve Bakanlık üyeliğinin birleşimi: Parlamento sistemi, iki bakanlık pozisyonunun Parlamento üyeliği ile birleştirilmesine izin vermektedir. Parlâmenter hükûmet sistemlerinde aynı kişi, aynı anda hem yasama, hem de yürütme organında görev alabilir. Yani bir kişi hem parlâmento üyesi, hem de başbakan veya bakan olabilir (Lijphart, 1988: 47).

Önceki paragraflarda açıklananlarla, parlamenter sistemin temel özellikleri şöyle özetlenebilir: (Gözübüyük, 1995: 24-25).

- Parlamenter sistemde, yasama organları ve yürütme organları yasal olarak birbirlerinden bağımsızdır, ancak aralarında bazı işbirliği ve etkileşim mekanizmaları vardır ve bu her iki makamı daha dürüst bir şekilde çalışmaya teşvik eder.
- Bu sistemde bazı uygulamaları. Devlet başkanı, yürütme organının sorumsuz başkanıdır. Başbakan milletvekili olabilir, ancak milletvekillerinin milletvekilliği yapmaları gerekmiyor. Ancak bakanlar parlamenterler de olabilir, çünkü yasa parlamenter ve bakanlık işlevlerinin bir kombinasyonuna izin verir.
- Devlet başkanının politik bir sorumluluğu yoktur. Parlamento bunu sorumlu tutamaz.
- Bakanlar Kurulu Parlamenteoya karşı sorumludur.
- Başkan hükümet kurmaz.
- Başkanın restoratif ve katalitik bir rolü vardır.

- Yürütme organının diğer başkanı bakanlar kurulu yasama konseyine karşı sorumludur.
- Parlamenter sistemlerde çoğunluk ilkesi genel olarak gereklidir. Parlamentoda çoğunluğu sağlayan parti hükümettir ve o partinin başkanı başbakanlık yapar.
- Hükümet yasamaya karşı sorumludur.
- Parlamenter sistem tek bir parlamenter veya çift bir parlamenter olabilir.

1.5.3. Parlamenter Sistemin Avantaj ve Dezavantajları

Aşağıda parlamenter sisteme atfedilen avantaj ve dezavantajlar bir araya getirilmiştir. Karşıt iki sistem olmaları hasebiyle, parlamenter sistemin güçlü yanları aynı zamanda başkanlık sisteminin zayıf yanlarını oluştururken, zayıf yanları başkanlık sisteminin güçlü yanlarını oluşturmaktadır.

1.5.3.1. Parlamenter Sistemin Avantajları

Yasama ve yürütme arasında risk yoktur:

Parlamento sisteminde, hükümet parlamentonun güvenine dayanarak çalışır. Parlamento çoğunluğunun çoğunluğu, mevcut koalisyonun bozulması ve çoğunluk partisinden istifa gibi nedenlerle kaybedilirse, hükümet devrilir ve parlamentodaki yeni çoğunluğa göre yeni bir hükümet kurulur (Özbudun, 2013: 205-214). Bu nedenle, parlamenter sistemin siyasi krizleri çözmek için mekanizmaları vardır: parlamenter sistemde, potansiyel hükümet krizleri daha kolay ve demokratik olarak çözülebilir. Yasama ve yürütme arasında siyasi bir kriz olması durumunda, güvensizlik ve yolsuzluğa oy kullanma gibi araçlar rejimin askeri bir darbe veya diktatörlükten zarar görmesini önleyebilir (Fred, 1997: 257).

Esnek ve çözülebilir bir sistemdir.

Parlamento sisteminin savunucuları, hükümetle parlamento arasındaki siyasi sürecin sıkıcı ve sürekli gelişime açık olmadığını belirtiyorlar. Linz, parlamenter sistem için cumhurbaşkanlığından en önemli farkı, o sistemdeki siyasi süreçlerin esnekliği olduğunu savunuyor. Parlamenter sistemi uygulamayan, hükümetlerin değiştirilmesinin kolay olduğunu ve güven oylama mekanizmasını işleterek

hükümetlerin indirgenebileceğini söylüyorlar. Bir milletvekili veya parti lideri olmak üzere herhangi bir liderin sistemi değiştirip reform yapmasının parlamenter sistemin bir özelliği olduğunu söylüyorlar. Başkanlık sisteminin aksine, değiştirilmesi güçtür çünkü bütün güçler devlet başkanının elinde (Linz, 1990: 55).

Parlamenter sistem demokrasiyi besler, zulmü engeller ve siyasi sorumluluk sağlar.

Bu da politik hatanın olmasını imkânsız kılar. Eğer bir hata olursa kolaylıkla kimin yaptığı anlaşılır. Aynı zamanda devlet egemenliğinin birliğine de zemin hazırlar. Fred W. Riggs, parlamenter sisteme sahip hükümetlerin siyasi süreçlerinin esnekliği nedeniyle daha uzun süre hayatta kalabileceklerini savunmaktadır (Riggs, 1997: 257).

Bu sistem, kabilelerin, tarikatların, bölgelerin ve ırkların çeşitli olduğu ülkeler gibi, çeşitli görüşlere sahip gurupları uyum içinde bir arada tutmakla karakterize edilir. Parlamenter sistemler, siyasi süreçte farklı sosyal grupları temsil etme ve böylece siyasi istikrarı sağlama konusunda büyük bir yeteneğe sahiptir. Parlamenter sistemin birçok avantaja sahip olduğu söylenebilir:

1. Yasama, yürütme ve yargı organı arasında esnek ilişkiler.
2. Yetkili makamların bağımsızlığına müdahale edilmesi.
3. Anayasaya verilen yetkileri koruması.
4. Rejimle ve yetkililer arasında bir arada bulunma.
5. Siyasi gündeme hizmet etmeye dayanması.
6. Tüm yetkililer arasında gerçek etkileşim.
7. Devlet egemenliğinin birliğine dayanması (Khalif, 2016).

1.5.3.2 Parlamenter Sistemin Dezavantajları

Hükümet İstikrarsızlıklarına Neden Olur:

Hükümet krizleri, çok sayıda siyasi partinin parlamentoya katılabileceği parlamenter sistemlerde ortaya çıkmaktadır (Riggs, 1997: 258). Hükümetlerin sürekli tehlikede olmaları muhtemeldir, çünkü hükümetin görevde kalması gereken meclis desteğinin garantisi yoktur (Gözler, 2011: 613). 1948 ile 1992 arasındaki 44 yılda

İtalya'da 50 hükümet değişikliği yapıldı. Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti'nin 90 yıllık tarihinde 61 tane hükümet kuruldu. Bu sayı oldukça fazladır, çünkü anayasaya göre normal olarak her 4 yılda bir seçim yapılması gerekiyor. Hollanda, İsveç ve Norveç gibi daha istikrarlı olan ülkelerde bile, hükümetlerin ortalama yaşı, hükümetler istikrarsız olduğu için birkaç ay kadardır (Cüneyt, 2013: 44).

Güçsüz ve Verimsiz Hükümetler Kurulur:

Hükümetin parlamenter sistemdeki zayıflığının nedeni, hükümetin her zaman parlamentonun çoğunluğunun desteğine, cumhurbaşkanının hükümetle siyasi rekabet içinde bulunma ihtimaline, hükümet kararlarının kolektif niteliğine ve koalisyon hükümetlerinin oluşumuna ihtiyaç duymasındadır (Gözler, 2011: 617). Bunun temel nedeni, parlamenter sistemlerde sıklıkla karşılaşılan koalisyon hükümetleridir. Hükümetin parlamento sistemine partilerinin çoğunluğunun bağlı olduğu devlete Westminster denir. Hükümet bir değil birden çok partinin birleşiminden oluşuyorsa, o zaman koalisyon hükümetidir. Koalisyon hükümetlerinde iktidarda olan birden fazla partiyle parti liderleri arasında bir anlaşma yoktur ve karar alma süreci çok yavaş ilerler. Son olarak, ortak politikalar ve eylemler üretme çabalarından kaynaklanan bölünmeyi önlemeye çalışan, ancak hayatta kalmak isteyen bu hükümetler hareketsiz kalmayı tercih eder ve böylece yönetim kabiliyetlerini yitirirler (Gözler, 2011: 613-618).

Demokratik Karakteri Zayıftır:

Düşük kaliteli demokrasi, parlamenter sistemlerde görülmektedir: Birincisi, halkın doğrudan hükümet üyelerini tanımlamamasıdır. İkinci sebep, soruşturma mekanizmasının sağlıklı bir şekilde çalışmaması, özellikle koalisyon hükümetleri sırasında ve seçmenlerin seçimler sırasında seçmenlerin tercihlerini tespit etmemelerinin parlamento sisteminin demokratik niteliğini zayıflatan faktörler olduğu düşünülmektedir. Başbakan, hükümetin diğer üyelerini de suçlayabilir. Politik analistler, parlamenter sistemin modern politik tecrübesi olan ülkelerde etkisiz olduğunu iddia ediyor, partizan deneyimini derinleştirmenin yanı sıra yüksek politik farkındalık ve farkındalığa ihtiyaç duyuyorlar (Kuzu, 2012: 91).

Parlamento sisteminin dezavantajı, ülkede karmaşık ittifakların yayılması ve başbakanın yetkilerini sınırlandırması ya da yetkilerini sınırlaması olabilir . Her iki durumda da taraflar ile parlamento arasında siyasi bir istikrarsızlık ve kafa karışıklığı olabilir.

Kısaca parlamenter sistemin bazı dezavantajları şunlardır:

1. Hükümet eylemi için güçlü ve sağlam bir destek sağlama zorluğu.
2. Başbakan pek etkin değil.
3. Hükümet, tarafların etkisine ve çıkarlarına tabidir.
4. Parlamento sistemi, modern siyasi devletlerde etkisizdir (Khalif, 2016).

1.5.4. Dünyada Parlamenter Sistem

Parlamento sistemi İngiltere’de ortaya çıktı ve İngiltere’de, temelleri atıldığından beri başarı elde edildi. Bu sistem, dünyanın pek çok ülkesi tarafından ele uygulanıncaya kadar, bu sistemin gelişmesine önemli ölçüde yol açan birçok gelişme aşamasından geçti (Baroudi, 1957: 323).

Parlamenter sistem, belirli bir ideolojinin temelinde ya da tek bir buluş tarafından yaratılan belirli bir teori temelinde oluşmadı, ancak gelişimi, özellikle parlamenter sistemin beşiği olan bazı tarihi gelişmelerle bağlantılıydı. Sonra İngiltere'den diğer ülkelere taşındı ve parlamento sisteminin tezahürlerini birçok ülkenin anayasasında ve temel yasalarda yaymaya başladı (Serhal, 1980: 249).

Parlamenter sistem İngiltere’de belirli tarihsel koşullar altında doğup 17. yüzyılda şekillenmeye başlarken, 19. yüzyılın başında Fransa’da ve 20. yüzyıl boyunca Avrupa monarşisinde uygulanmaya başlandı. Yirminci yüzyılda parlamento sistemi, otoriter ve totaliter rejimlere karşı demokratik düzenlerin ortaya çıkmasıyla yayılmaya başladı. Bu sürece paralel olarak, Commonwealth ülkelerinde (Commonwealth / Kanada, Hindistan, Avustralya, Yeni Zelanda) ve Kuzey Avrupa krallıklarında bir meclis sistemi kabul edilmiştir (Kaboğlu, 2005:125).

Batı sömürge ülkelerinin çoğunda (İngiltere, Fransa, Belçika) hakim olan bu sistem bağımsızlıklarının başında birkaç Afrika ve Asya ülkesine taşındı: Guyan

tarafından tanımlandığı üzere bu ülkeler Hindistan, Pakistan, Birmanya, Sudan, Malezya, Gana, Malavi, Somali, Senegal ve Zaire'de Karayipler'de Jamaika ve Afrika (Tunus haberleri, 2001).

Bazı üçüncü dünya ülkelerinin tarihsel özelliklere ve geleneklere sahip bazı hükümet modellerinin olduğu belirtilmelidir: Bunların anayasaları, Şah Muzaffer'din tarafından verilen 1906 tarihli İran Anayasası, Şah Fuat tarafından verilen 1923 tarihli Mısır Anayasası ve 1924 tarihli Irak Anayasası gibi geleneksel rejimin bir devamıdır. Kral Faysal tarafından ve 1936'da Etiyopya Anayasası, İmparator Hilasi Lacey tarafından verilmiştir (Tunus haberleri, 2001).

Tablo 1.1: Günümüzde parlamenter sistemle yönetilen ülkeler (Elgie: 2015)

ÜLKE	Cumhuriyet (C)/ Monarşi (M)	ÜLKE	Cumhuriyet (C)/ Monarşi (M)
Ürdün	(M)	İsveç	(M)
Almanya	(C)	İtalya	(C)
Arnavutluk	(C)	Jamaika	(M)
Avustralya	(M)	Japonya	(M)
Bahamalar	(M)	Kanada	(M)
Bangladeş	(C)	Kuveyt	(M)
Barbados	(M)	Letonya	(C)
Belçika	(M)	Lübnan	(C)
Belize	(M)	Lüksemburg	(M)
Bhutan	(M)	Macaristan	(C)
Çek Cumhuriyeti	(C)	Malezya	(M)
Danimarka	(M)	Malta	(C)
Dominik Cumhuriyeti	(C)	Moldova	(C)
Estonya	(C)	Norveç	(M)
Fas	(M)	Pakistan	(C)
Hindistan	(C)	Papua Yeni Gine	(M)
Hollanda	(M)	Trinidad Tobago	(M)
İngiltere	(M)	Yeni Zelanda	(M)
İspanya	(M)	Yunanistan	(C)
İsrail	(C)		

İKİNCİ BÖLÜM

YASAMA - YÜRÜTME - YARGI ORGANLARI EKSENİNDE ÜRDÜN PARLAMENTER SİSTEMİ

Ürdün (Arapça: الأردن, el-Ürdün) ya da resmî adıyla Ürdün Haşimi Krallığı (Arapça:el-Memleketü'l-Ürdüniyyetü'l-Hâşimiyye), Orta Doğu'da bulunan bir Arap ülkesidir. Kuzeyinde Suriye, kuzeydoğusunda Irak, güneyinde ve doğusunda Suudi Arabistan, batısında İsrail ve Batı Şeria yer almaktadır. Başkenti Amman olan Ürdün'ün resmî dini İslam, resmî dili ise Arapçadır.

2.1. Ürdün Hakkında Genel Bilgi

Doğu Ürdün Emirliği, 1921'de Prens Abdullah I. Bin El Hüseyin tarafından kuruldu, 1946'da İngiltere'den bağımsızlığını kazandı ve Amman'ı devletin başkenti yaptı (JORDAN, www.encyclopedia.com, 12-8-2018).

Bölgedeki saltanat mücadelesi nedeni ise stratejik konumudur. Ürdün, Hristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler tarafından kutsal sayılan toprakların kesiştiği yerde bulunmaktadır (Al Jazeera, 1-3-2014).

Ortadoğu'nun bağımsız bölgelerinden biri olarak görülen Ürdün, bölgedeki çatışmalardan ve güç mücadelesinden büyük ölçüde uzak kalmaktadır. Ancak mevcut güç mücadelesi içinde özellikle Filistin sorunu bağlamında önemli rol oynamaktadır.

Ürdün Adı: Ürdün isminin aslı Ürdün Nehri'nden gelir. Ürdün kelimesinin aslı olan JORDAN, "Jor" kelimesi; Ürdün'deki Kutsal Elmar nehrinden, "Dan" ise; bazı dillerde o bölgedeki yaşayan halka verilen isimdir. arapçada ürdün kelimesi, yoğunluk ve egemenlik anlamına gelir

Coğrafi Konumu: Orta Doğu, Suudi Arabistan'ın kuzeybatısında bir ülke olan Ürdünün coğrafi konumu: 31 00 Kuzey enlemi, 36 00 Doğu boylamıdır. Yüz ölçümü: 92,300 km², Sınır komşuları: Irak 181 km, İsrail 238 km, Suudi Arabistan 728 km, Suriye 375 km, Batı Şeria 97 km'dir. İklimi: Kuru çöl iklimi. Batı kısımlarda Kasım - Nisan ayları arasında yağmur mevsimi yaşanır. Doğal kaynakları: Fosfat, potas olup petrol yönünden zengin değildir..

İdari Birimler: Krallık 12 vilayete ayrılmıştır: Amman, Irbid, Zarqa, Mafraq, Jerash, Ajloun, Balqa, Madaba, Karak, Tafilah, Maan, Akabe.

Dil: Ürdün'ün resmî dili okullarda da okutulan Arapçadır. Ürdünlü öğrencilerin çoğu Ürdün lehçeleri ile konuşurken bu lehçeler İngilizce, Fransızca ve Türkçe gibi dillerden etkilenmiştir.

Tablo 2.1: 2018 sonunda cinsiyete göre tahmini nüfus (İstatistik Bölümü, 1949).

Şehir	Erkek sayısı	Kadın sayısı	Toplam
Amman	2329876	2007963	4337839
Balqa	285100	245900	531000
Zarqa	772924	691037	1463961
Madaba	108000	96300	204300
Irbid	987700	923900	1911600
Mafraq	306200	287700	593900
Jerash	133100	122900	256000
Ajloun	97900	92300	190200
Karak	178600	163300	341900
Tafilah	54400	49600	104000
Ma'an	89300	81800	171100
Akabe	114900	88300	203200
Kingdom	5458000	4851000	10309000

Tablo 2.2: Ürdün Haşimi Krallığı hakkında genel bilgi (Akbaş, 2012: 2).

Resmi Adı	Ürdün Haşimi Krallığı
Başkent	Amman
Yüzölçümü	89.213 km ²
Nüfus	10,309,000
Hükümet Biçimi	Anayasal Monarş
Devletin kralı	II.Abdullah kralı
Başbakan	Bishr Al-Khasawneh

Etnik Yapı

Arap	% 98
Diğer	% 2

Dini Yapı

İslam	% 92
Hıristiyan	% 6
Diğer	% 2

2.2. Ürdün Siyasi Tarihi

2.2.1. Ürdün Siyasal Tarihi Hakkında Genel Bilgi

İngiliz ordusu, 1918'de Osmanlı İmparatorluğu tarafından boşalan bölgeyi ele geçirdikten sonra, Prens Abdullah 1920'lerin sonunda Ma'an'a geldi. Maysaloon Muharebesi'nden sonra, 1921'de İngiliz sömürge sekreteri Winston Churchill'in katılımıyla Kudüs'te Ürdün'ü 1922'de Filistin Mandası'na dahil eden anlaşma imzalandı. Bundan sonra İngiltere, doğu Ürdün Emirliği'nin yönetimini ve finansmanını devraldı ve 1946'da bağımsızlığına kavuşuncaya kadar Prens Abdullah tarafından yönetildi (Al-Sha'er, 2018: 5).

O zamana kadar İngiltere, Ürdün'de gerekli beceri ve uzmanlık eksikliği nedeniyle İngiltere, Filistin, Lübnan ve Suriye'den gelen askerler tarafından yönetilen idari organların kurulmasını devraldı. Bu arada, İngiltere yerleşik okullarda ve daha sonra Suriye, Lübnan, Irak ve Mısır üniversitelerinde kadrolar hazırlamıştır. 1948 Filistinli Nakba, daha sonra bu kıtlığa tam bir çözüm getirmiştir. Nitekim, Filistin'den göç, idari organların teşvikiyle, şu ana kadar Arap Körfezi'nde çalışacak nitelikli personel fazlası yarattı (Al-Sha'er, 2018: 6).

Avrupa'nın 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu kuşatması yoğunlaştığında, Batı Avrupa'dan Ortadoğu'ya esen ulusal rüzgarlar hareket etti ve İngiltere, İslam, Arapçılık ve Siyonist proje arasında mükemmel bir seçimle karşı karşıya kaldı. Prens Abdullah, İngiltere tarafından kurulan Doğu Ürdün krallığına devraldı. Devrim, 1945'te Arap Birliği'nin kurulmasına neden oldu. İngiltere'nin devrime verdiği desteğin iptaline rağmen Ürdün'ün yıldönümünü kutladığı Arap Devrimi sloganını taşıyor (Al-Shaer, 2018: 7).

Prens Abdallah doğu Ürdün'de bir emirlik kazanır kazanmaz, bölgedeki en politik ve sosyal yüzlerden oluşan örgütlü bir idari aparat oluşturmak için o zamanın önde gelen bir politikacısı olan Rashid Tali'ye emanet edilen bazı siyasi kurumlar kurmaya başladı. Prens Abdullah, daha sonra Danışma Kurulu olarak adlandırılan ve idari görevli olarak atanan ve Rashid Tali tarafından ülke genelinde bir dizi İngiliz danışman ve çalışanın yardım ettiği bir çok kişiden oluşan bir danışma heyeti olarak adlandırılan Rashid Taliee'yi atadı (El-Madi ve Musa, 1988: 150).

Danışma Kurulu, 27 Nisan 1921'de, adının “Merkez Otorite” olduğuna karar vermişti ve üyelerinin yetkinliklerini belirten ve başkanını Emir'ten sorumlu tutan bir yasa çıkarmıştı (El-Madi ve Musa, 1988: 151).

1. İdari Katip, Emir'in emirlerini yerine getirme aracıdır ve görevlileriyle ilgili olarak danışmanların referansıdır.

2. İdari memur ve danışmanlar, idari memurun başkanlık ettiği bir organdır ve ülkenin idaresinden Amir'i sorumlu tutar ve bütçe oluşumları ve il valilerini seçmekle görevlendirilir.

3 . iç işlerini gözetmek aşiret davalarıyla ilgilenmek emirin konumunu güvence altına alması için gereken sorumluluklardır.

Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, Merkez İdaresi, Doğu Ürdün Emirliği'nin dört validen oluşacağına karar verdi: (alsalt, Karak, Irbid, Amman) Hükümet, her valilikte idari işler üstlenecek ve Merkez Valiliği tarafından desteklenecektir (Musa, 1972: 133).

Daha sonra merkez organın adı tekrar 26 Haziran 1926'da değiştirildi ve (Yürütme Konseyi) olarak tanındı (El-Madi ve Musa, 1988: 272).

Doğu Ürdün Emirliği'ndeki anayasal kurumların inşasını tamamlamak için Ürdün siyasetçileri parlamento yaşamlarını uygulamak üzere bir Yasama Konseyi kurmaya çalıştılar. Komite, Adalet Müsteşarlığı başkanlığında toplandı ve bir seçim yasası hazırladı. Ancak İngiliz makamlar projeyi sahte iddialar altında iptal etti (Muhafaza, 1989: 65).

Ekim 1926'nın başlarında, hükümet (Yürütme Konseyi) önceki seçim yasasını yeniden gözden geçirmek için bir komite kurdu. Komite seçim yasasını bazı küçük değişikliklerle onayladı. İngiliz makamları yasayı yerine getirmede ve bunun yerine 20 Şubat 1928'de sona eren Ürdün-İngiliz anlaşmasının taslağını sundu (Muhafaza, 1989: 68).

Anlaşmanın sona ermesinden sonra, onaylamak için bir yasama organı gerekliydi: Hükümet, bu temelde, 17 Haziran 1928 tarihinde, küçük bir değişiklikle

onaylanan ve 1 Ağustos 1928'de kabul edilen bir yasa olarak kabul edilen yasama konseyi yasasını kabul etti (El-Madi ve Musa, 1988: 283).

Yasama Meclisi seçimleri Ocak ve Şubat 1929'da yapıldı ve Ürdün ordusunun personeli ve üyeleri seçimlerde yer aldı. Konsey ilk oturumunu Nisan 1929'da yaptı. Ürdün-İngiliz Antlaşmasını onaylamak için ilk kararını verdi (El Shannaq, 2003: 213).

Bağımsızlık sonrasında Ürdün, konumu nedeniyle Filistin sorunundan en fazla zarar gören ülkelerden biri olmuştur. İsrail'in kuruluşunun ardından 1948 savaşında diğer Arap ülkeleriyle beraber savaşa katılan Ürdün, bu tarihten sonra savaştan kaçan mültecilere kapılarını açmış, bu durum daha sonra ayrıntıları ile açıklayacağımız iç savaşın ortaya çıkışında temel faktörlerden birisi olmuştur. öldürülen Kral Abdullah'ın ardından önce oğlu Tallal kral olmuş, bir yıl sonra da krallık, 1999 yılına kadar ülkeyi idare edecek olan kral Hüseyin'e verilmiştir (Sabutay ve Engin, 1994: 5).

2.2.2. Emirliğin Kuruluşu

Fransızlar, 1920'de Kral Faysal bin El Hüseyin'i Suriye'den kovdu. Dışişleri Bakanı Prens Abdullah'a Fransızlara saldırmak için bir ordu kurma fırsatı verdiler. Prens Abdullah, Faysal'ı Suriye kralı olarak iade etmek ve Fransız saldırganları kovmak amacıyla Maan'a geldi.

İngilizler, Prens Abdullah'ın ilan ettiği niyetlere karşı harekete geçmediğinden Ma'an'dan kuzeye doğru ilerledi, Ocak 1921'de Karak'taki bazı insanlar "Prens Abdullah şehirlere 2.000 askerle birlikte ilerliyordu. Kahire'de bölgedeki tüm İngiliz danışmanlar tarafından Arap işlerini görüşmek üzere düzenlenen İngiliz konferansında, Prens Abdullah'ın ülkeyi örgütlemek için Doğu Ürdün'de yeni lider olarak kalmasına izin verilmesi kararlaştırıldı" dediler (Shwadran, 1959 : 130).

Churchill ve Abdullah arasındaki buluşma doğu Ürdün tarihindeki en önemli noktalardan biriydi. Bu konferans 27 Mart 1920 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantı sonucunda taraflar aşağıdakileri kararlaştırmıştır:

1. Prens Abdullah'ın Fransızlara karşı eylemde bulunmasını önleyin.
2. Irak'taki hak ve taleplerinden vazgeçmek.
3. Doğu Ürdün'de güvenliği sağlamayı taahhüt etmek.

4. Doğu Ürdün'deki İngiliz görevini tanıy ve bir Arap hükümeti kurar.

5. Altı aylık bir süre için aylık 5.000 dolar yardım alınması.

6. Bir İngiliz temsilci, Amman'daki Yüksek Komiserliğe, yeni bir idarenin kurulmasına yardımcı olmak için Prens Abdullah Hükümeti'nin danışmanı olarak atamak.

7. İngilizler daha sonraki bir tarihte ülkenin bağımsızlığını tanımayı taahhüt eder.

Prens Abdullah, yeni emirliği kişisel denetiminde, kısa sürede hedeflerine ulaşmak zor olduğu için kolay olmayan bir görev olarak organize etmeye başladı. Bu hedefler aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Shwadran, 138-139: 1959):

1. Prens Abdullah'ın gelmesinden önce var olan yerel yönetimleri kalması.
2. Amman'da merkezi bir otoriteyi yeni emirliğin başkenti olarak düzenlemek.
3. Doğu Ürdün'ün topraklarında güvenlik ve düzen kurulması.
4. Çölden baskınların durması
5. Suriye'deki Fransızlara baskınlar ve füzeler atmayı bırakın.
6. Farklı grupları vergi ödemeye ikna etmek.

18 Nisan 1921'de, İngiliz hükümeti Julius Abramson'u ülkedeki kıdemli temsilcisi olarak atadı ve Prens'e tavsiyede bulunmak için yedi siyasi memur atadı ve idaresini maddi destek konusunda denetledi. İngiliz, yeni emirliklere söz konusu görevleri yerine getirmeleri için 180.000 £ verdi (Shwadran, 1959 : 138-139).

Ancak, İngiltere ile Doğu Ürdün arasındaki Nisan 1923 tarihli Londra anlaşması, İngiltere'nin Emirlik'in özerkliğini Filistin'den ayrı bir bağımsız yönetim olarak tanımasını sağladı (Vatikiotis ve Frederic, 1957: 44-45).

Sonraki yazılarda 1921 ile 1952 arasındaki siyasi gelişme hakkında bilgi verilecektir, çünkü bu aşamada Ürdünde birçok önemli olay yaşanmaktadır. Ve ayrıca 1952 hakkında ayrıntılara değindik. Bundan sonra 1952 anayasası hazırlandı. Sonraki bölümlerde değilenecek olan bunlardır.

2.2.3. 1921 ve 1952 Arasındaki Politik Gelişme

Ülkenin siyasi gelişimi üç döneme ayrılabilir: 1921'den 1928'e kadar. 1928'den 1946'ya ve 1946'dan 1952'ye: 1921-1928 arasındaki ilk dönem, yeni hükümeti güçlendirmeye ayrılmıştır. Prens Abdullah, Emirliği'nin temellerini güçlendirmek için bazı önlemler almıştır;

1. Hükümetin her şeyi Prens Abdullah'ın kontrolünde olması.
2. Prens Abdullah rejimini güçlendirmek için bir ordu kurdu.
3. Yeni emirliğin varlığını kabul etmek için ileri gelen insanları, özellikle de kabileleri ve kabileleri harekete geçirin ve gönderin.

Huntington'a göre, değişim ile ilgili herhangi bir politik sistemin en önemli şartlarından biri, diğer yerel, dini ve etnik konumların ortadan kaldırılması ve ulusal siyasi kurumlardaki gücün yoğunlaşmasıdır (Huntington, 1968: 142).

Yeni hükümetin bu döneminde, kabilelerin isyan etmesi nedeniyle prens pek çok zorlukla karşılaşmıştır. Liderleri, merkezi bir hükümetin varlığından dolayı hayal kırıklığına uğradı, çünkü kontrol ve liderliklerini sınırladı. Ülkede 1921'de Karak, Koura, Tafila, Ajloun ve Adwan kabilesinin 1923'te isyan ettiği Balqa'da beş isyan vardı (Abidi,1965: 13-14; Arouri, 1972: 28).

Prens Abdullah'ın ikinci rakibi, Prens Abdullah'ın yardımıyla Suriye'yi Fransız işgalinden kurtarmak isteyen bir grup Suriyeli Arap milliyetçi olan İstiqlal Partisi, Prens Abdullah'ın taleplerini yerine getirmeyen fikirleriyle şaşırtmıştır. Üçüncü rakip ise Arap yarımadası'na gelen Wahhabilerin saldırılarıydı. Genel olarak Prens Abdullah, İngiliz komutanı Frederick Beck'in önderlik ettiği yeni ordunun yardımı ile tüm bu hareketleri ortadan kaldırmayı başardı. Naseer el-Arouri'ye göre, İngilizler Prens Abdullah'ı İstiqlal Partisi'nin muhalefetinden korudular ve korudular, onu Wahhabi baskınlarından korudular, klanlarına boyun eğdirdiler ve kabileleri vergi ödemeye ve yeni hükümete bağlılıklarını ilan etmeye zorladılar (Vatikioties, 1957: 47).

2.2.4. 1928 Sonrası Siyasal Gelişme

Ülkenin siyasi gelişiminin bir sonraki dönemi 1928 Sözleşmesinden sonra başlar. Ülkede 20 Şubat 1928'e kadar, İngiltere ile Ürdün arasında yapılan anlaşmanın imzalandığı anayasa yoktu. Hem Ürdün Tarihi'nin yazarı hem Munib el-Madi hem de

Süleyman el-Mousa, anlaşmanın İngilizler tarafından kendisine danışmadan ve Ürdün'le müzakere etmeden yapıldığını söylüyor. Bununla birlikte, İngiliz hükümeti ülkenin tüm işlerinin kontrolünü elinde tuttu, Arnold Toynbee, İngiltere ve Ürdün arasındaki anlaşma hakkında şunları söyleyerek, "deyimse anlamda dışında Doğu Ürdün'ün bağımsızlığını açıkça tanımadığını" belirtti (Aruri, 1972: 76).

Bu anlaşma diğerlerinin yanı sıra şunları içerir:

1. Prens Abdullah, bütçe, tarife, dışişleri ve ordu ile ilgili konularda İngilizlerden tavsiye almalıdır.
2. İngilizlerin Ürdün'deki doğal kaynakları kullanma hakkı.
3. Anlaşma, İngilizlere Ürdün'e askeri güç yerleştirme hakkı verdi.
4. İngiliz yüksek temsilcisi Ürdün'deki İngiliz Hükümeti'nin temsilcisi oldu ve klanlar arası ilişkileri yöneten idari ve adli güçlere sahip.

16 Nisan 1928'de, Antlaşmanın imzalanmasından iki ay sonra, yetmiş iki maddeden oluşan bir Temel Yasa çıkarıldı. Bu temel yasa İngiliz-Ürdün anlaşmasıyla yapıldı. Genel olarak, bu antlaşma İngilizlerin doğu Ürdün ve tüm ülke üzerindeki kontrolünü sağladı. Bundan sonra, bu anlaşma vatandaşlar tarafından reddedildi ve muhalefet grubu ortaya çıktı ve ilk ulusal konferanslarını 25 Temmuz 1928'de Amman'da düzenlenmiştir. Talepleri zehirli bir belgede (Ulusal Pakt) ortaya kondu ve muhalefetin temel taleplerinden biri, Amir tarafından yönetilen anayasal bir monarşi olan Doğu Ürdün'de bağımsız bir devlet kurulmasıydı. Bir hükümet seçilmiş bir yasama organına karşı sorumludur. Ancak İngiliz hükümeti, ülkenin parlamento yönetimine hazır olmadığı iddiasını reddetti (Abidi, 1965: 16-17; Aruri, 1972: 81-82).

Bununla birlikte, ülkedeki siyasal gelişmenin tezahürlerinden biri, siyasi örgütlerin ve kamuoyunun büyümesiydi, çünkü bu, siyasi partilerin oynadığı büyük rolden kaynaklanmaktadır. 1920'lerin sonunda ve 1930'ların başında ülkede az sayıda siyasi parti vardı ve iki ideolojik parti vardı: Komünist Parti ve Kurtuluş Partisi. Halk Partisi ve Arap Rönesans Partisi gibi diğer partiler de hükümet yanlısı olarak kabul edildi. Hükümet yanlısı partiler, büyük arap devrimi'nin hedefleri ve Suriye'nin birleşmesi ile aynı Prens Abdullah fikirlerini takip ediyorlardıdır (Abidi, 1965: 17-18-191-194).

1930'ların sonunda, Ulusal Kongre Partisi ve Dayanışma Partisi'nde iki parti kuruldu. Doğu Ürdün'deki siyasi partiler platformlardan ve programlardan yoksundu ve sağlam bir siyasi örgütlenme geliştiremediler. Başka bir deyişle, hedeflerinde belirsizdi ve en uzun beş yıldan fazla yaşayamadığı için bu partilere dayanamadılar. Hayatta kalması büyük ölçüde parti liderinin saflarında kalma arzusuna dayanıyordu (Aruri, 1972: 79).

Doğu Ürdün'deki yasama gelişimi alanında, ilk yasama meclisi Şubat 1929 seçimlerinin ardından 1929'da kuruldu. Dokuzu Arap Müslüman, üç Hıristiyan ve iki Çerkes olan on dört üyeye sahipti. İki göçebe kabile lideri de dahil edildi. Konsey, İngiliz-Ürdün anlaşmasını onaylasa da, yıllık bütçeyi onaylamayı reddettiği zaman kriz noktasına geldi. 1931'de Prens Abdullah Konsey'i feshetti. 1931'den 1947'ye kadar süren son yasama meclisi (Shwadran, 1959: 176) (Aruri, 1972: 85).

2.2.5. Bağımsızlık Dönemi

Bağımsızlık dönemi, 25 Nisan 1946'da İttifak antlaşması ile başladı. Anlaşmanın 1. maddesine göre, İngiliz hükümeti doğu Ürdün'ü tamamen bağımsız bir devlet olarak kabul etti. Anlaşmaya göre Ürdün, İngiliz stratejik çıkarlarını güvence altına aldı ve İngiliz hükümeti, Arap ordusunun eğitimi ve ihtiyaç duyulan ve maddi olarak desteklenen insan kadrolarını sağlama sorumluluğunu üstlendi (Aruri, 1972: 87).

Doğu Ürdün, topraklarına İngiliz birlikleri koymayı ve hareketini kolaylaştırmak için gereken her türlü yardımı sağlamayı kabul etti. İki hükümet ayrıca dış politika konularında istişare etmeyi de kabul etti. 25 Mayıs 1946'da, prens Ürdün Haşimi Krallığının kralı oldu (Abidi, 1965: 18).

2.3. 1952 Anayasasına Göre Ürdün'de Siyasi Sistemin Yapısı

1952'deki Ürdün Anayasası, 1946 Anayasası'nın değiştirilen Anayasasıdır ve bu değişim Anayasayı yayınlama sürecinde ülkenin yaşadığı siyasi koşullar sonucunda yeni ilkeler getirmiştir.

Bu Anayasa, Anayasanın yapılmasına yol açan siyasi koşullara dayanarak sözleşmeli bir şekilde düzenlenmiştir. Bu koşullar, Batı Şeria ile Doğu Şeria arasındaki

birlik kararıyla ve Majesteleri Kralı Abdullah bin El Hüseyin'in yemin ettiği eriyha Konferansı'ndaki önceki kararlarla temsil edilmektedir.

Bu da anayasanın sözleşme ile ilan edildiğini kanıtlar. Anayasa'da, Majesteleri'nin bir metinde Kral'ın yaptığı açıklamada, “Ürdün Haşimi Krallığı'nın Kralı I. Biz, Anayasanın 25. Maddesi uyarınca, Senato ve Temsilciler Meclisi kararlarına göre, değiştirilen anayasa ve düzenlemeyi onaylıyoruz ve yayınlanmasını emrediyoruz” dedi. Bu, Anayasanın yasama meclisinin onayından sonra verilmiş olduğunu göstermektedir.

Ürdün'deki siyasi sistem üç ana sütunu olan son anayasaya dayanıyor (1952 Anayasası)

- 1.Yürütme Organı: Kral devlet ve kabine başkanı olarak temsil edilir.
2. Yasama Organı: Ulusal Meclis tarafından temsil edilen ve iki Meclisten oluşur: konsey Senatörler 2. Temsilciler Meclisi.
3. Yargı Organı: çeşitli ve özel mahkemeler tarafından temsil edilir.

2.3.1. Yürütme Organı

Yürütme kolu, yürürlükte olan yasaları görmek ve devleti uluslararası ve askeri ilişkilerinde temsil etmek için geniş takdir yetkisine sahip siyasi bir örgüt olarak tanımlanabilir.

Yürütme organı başbakanı, bakanlarını, danışmanlarını ve otoritenin çeşitli organlarının başkanlarını oluşturur, devletin başkan ve konsey şeklindeki asıl teşkilatını temsil eder. Dünyanın pek çok ülkesinde, özellikle parlamenter sistemlerde, yürütme kolu iki bölüme ayrılmıştır: Devlet başkanı ve başbakan ve Ürdün siyasal sistemi parlamenter bir monarşidir (Kattil, 1963: 114-115).

Bu bölüm, Ürdün siyasal sistemindeki yürütme otoritesi kralla ilgili olduğundan, yürütme otoritesinin yapısı ve yeterlilikleri ile ilgilidir. Kral, Ürdün anayasalarının hükümlerinde öngörüldüğü üzere bakanları vasıtasıyla hükümeti temsil eder (Ürdün anayasası'nın 26. maddesi).

2.3.1.1. Kral

Ürdün Haşimi Krallığı'ndaki yürütme otoritesi iki ana ayağa dayanıyor: Devlet Başkanı olarak Kral ve Başbakan ve bakanlık ekibi. Kral, yetkilerini Bakanlar tarafından Anayasa'da kullanıyor ve sorumlu değil. Kral ayrıca, hiçbir başbakanın kendileriyle paralel bir şeyle rekabet edemeyeceği veya elde edemeyeceği önemli kararlar, yetkiler ve gerçek ve anayasal yetkiler verir (Ebu Dayyeh, 1990: 129).

Kralın Ürdün siyasi sisteminde önemi göz önüne alındığında, Anayasanın (28) maddesi Ürdün Haşimi Krallığı tahtının genetik olarak Kral Abdullah Bin El Hüseyin ailesine miras kalmasını şart koşuyor (Ürdün Anayasası'nın 28. Maddesi).

Aşağıdaki şartlar altında Kral'dan alınır.

Kralın görevi tahttan en büyük oğluna, sonra da en büyük oğlunun en büyük oğluna aktarılır. En büyük çocuk kralın görev süresi kendisine geçmeden ölürse, ölen erkek kardeşleri olsa bile devlet en büyük oğullarına devredilir. Kral erkek kardeşlerinden birini taç prensi olarak seçebilir ve kralın görevi tahttan kendisine devredilir (Ürdün Anayasası'nın 28. maddesi (Paragraf A)).

Kral ölür ve oğlu olmazsa, kralın görevi en büyük kardeşlerine geçer. Eğer erkek kardeşi olmasaydı, en büyük erkek kardeşlerinin en büyüğü olurdu. Kardeşlerinin en büyüğü için değilse, diğer kardeşlerin diğer yeğenlerinin oğlu yaşlarına göre (Ürdün Anayasası'nın 28. Maddesi (Paragraf B)).

Kardeşlerin ve yeğenlerin ölümü halinde kralın görevi amcaya devredilecektir. Ve yaşları verilen sıraya göre çocuklarını. akıl hastalığı durumunda, Bakanlar Kurulu, onaylandıktan sonra Kraliyet tahtını daha sonra hak sahibine devretmeye karar verir (Ürdün Anayasasının 28. maddesi (Paragraf G)).

Kral, varisi olmadan ölürse, Millet Meclisi, Kral Hüseyin bin Ali'nin tahtına yükselen kişiyi seçer (Ürdün Anayasasının 28. maddesi (Paragraf D)).

Tahtın özellikleri, bir Müslüman olmalı ve akli başında olmalı ve meşru bir eşden olarak doğmalıdır. Müslüman anne-baba olarak doğmak, on sekiz yaşını doldurmuş olmak. Tahtı hâlâ küçükken kendisine devredilmişse, kralın yetkileri Bakanlar Kurulu tarafından atanan vasi veya mütevellî heyeti tarafından kullanılır (Haddad, 2003: 123).

Kral Görevleri ve Yetkileri

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Ürdün siyasi sisteminde kral, devletin başı kabul edilir ve hiçbir mercie karşı sorumlu değildir. Aynı zamanda, kendisi tarafından üstlenilen yürütme otoritesinin de başıdır. Yürütme otoritesinin idari, siyasi ve yasal bir dizi yetkisi bulunmaktadır. Kral, devletin ve yürütme otoritesinin başı olarak bütün hak ve yetkileri elinde bulundurur. Anayasa hukuku profesörleri buna devlet başkanının takdir yetkisi demektedir. Kral buna dayanarak güçlerini kullanır, çünkü Ulusal Meclis'ten sorumludurlar. Artık anayasada krala tanınan yasal, idari ve politik yetki ve hakların ayrıntıları aktarılacaktır (Dr. Adel Al-Hiyari, s. 684/685).

a) Silahlı kuvvetleri komuta hakkı

Kral, devlet başkanı ve yürütme organının başı olarak kabul edilir ve güvenlik, siyasi ve iç istikrardan sorumludur. Onun için kendisine silahlı kuvvetlere liderlik etmek konusunda her türlü hak ve yetki tanınması doğaldır. Bu bağlamda kral her türlü silahlı kara, deniz ve hava kuvvetlerini denetler, yönlendirir ve geliştirir. (Ürdün Anayasası'nın 32. maddesi)

b) Kabinayı atama ve kaldırma hakkı

Kralın icra yetkisi Ürdün siyasi sistemine verilmiştir ve bakanları tarafından üstlenilmiştir. Yürütme otoritesinin başı olarak kral, başbakanı atar ve görevden alır, istifasını kabul eder, bakanları atar ve görevden alır ve istifalarını başbakanın tavsiyesine göre kabul eder. Kralın Başbakan'ın tavsiyesi üzerine onları atama konusunda kişisel bir hakkı vardır, ancak bakanlığın Krallıktaki tüm bölgeleri ve sosyal tabakaları temsil etmesi için coğrafi ve insan dağılımı dikkate alınır. Başka bir deyişle yürütme kolundaki kilit konumların dağıtımında devlet başkanına adil bir bakış vardır. (Ürdün Anayasası'nın 35. maddesine bakınız)

c) Senato üyelerini atama hakkı (Kralın Özel Meclisi)

Ürdün'deki yasama otoritesi, ilk seçilen Temsilciler Meclisi ve diğer atanan Senato olmak üzere iki seçilmiş meclisten oluşur. Yasama otoritesinin en yüksek konseyi olan Senato üyelerini atama süreci, Kral aracılığıyla Başbakan ve İçişleri Bakanı tarafından imzalanan yüksek bir kraliyet iradesiyle gerçekleştirilir. (Ürdün Anayasası'nın 36. Maddesine bakınız)

d) Her türlü rütbe kurma ve verme hakkı

Ürdün siyasi sistemindeki kral sivil ve askeri rütbeleri, madalyaları ve diğer şeref unvanları oluşturur, verir ve geri alır. Bu yetkiyi özel bir yasa ile başkalarına devretme hakkına da sahiptir (Anayasanın 37. Maddesi'nin birinci fıkrasına bakınız)

e) Genç ve Yaşlı atama hakkı

Kralın kişisel hakları arasında, yaşı büyük ve küçük olanları atama hakkı da bulunur. Büyük saray adamlarının atanması süreci şahsen kral tarafından yapılır. Genç personel alımları ise, saraydaki üst düzey yetkililer tarafından yapılan prosedürlerle yapılır.

f) Af hakkı

Ürdün Anayasası'nın 38. maddesinde kralın cezaları affetme ve azaltma hakkına sahip olduğu belirtiliyor. Genel af, özel bir kanunla çıkarılıyor. Özel af ise, belirli bir kişiye veya kişilere verilen cezanın, suçun vasfını silmeden kısmen veya tamamen kaldırılması anlamına geliyor. Sadece belirli şahısları değil de bütün herkesi kapsayan genel affa gelince, bu af kamuya açık bir şekilde meydana gelen belirli ufak tefek suçları için çıkarılır. Genel af, cezayı ve ona bağlı tüm suçların cezasını kaldırır (Dr. Hiyari, s. 690).

g) Savaş ilan etme, barışı bitirme ve antlaşmalar yapma hakkı

Ürdün siyasi sisteminde kral, devletin ve krallığın güvenliğini ve selametini savunmakla görevli yürütme otoritesinin başı olarak kabul edilir. Anayasa ayrıca krala savaş ilan etme hakkı vermiştir ki kral bu hakkı bakanlık aracılığıyla kullanır. Bakanlık Temsilciler Meclisi'ne ve uzlaşma sürecine karşı sorumlu olduğu için görev süresi de Kral tarafından Bakanlık aracılığı ile yerine getirilir. Bu gibi hususlarda parlamentonun onayını gerektiren bir yasa bulunmamaktadır. Ancak Anlaşma ve sözleşmelerle ilgili olarak Anayasanın 33. maddesinde belirtildiği üzere Ürdün vatandaşlarının genel ve özel haklarına dokunan ya da devlet hazinesine yük getiren anlaşma ve ittifaklar ancak Millet Meclisi uygun bulduğu takdirde geçerlidir. (Ürdün anayasasının 33. Madde, birinci fıkrası).

h) Kraliyet ailesinin lideri olarak kralın hakkı

Kral, kraliyet ailesinin lideri olarak kraliyet fertlerinin eylemlerini kontrol etme hakkına sahiptir. Kral, aile fertlerine prens veya prenses unvanını verebilir. Ayrıca aileden birinin bazı unvanlardan mahrum edebilir. Kraliyet ailesi fertlerinin evlenmesine veya boşanmasına izin veren merci odur. Benzer şekilde, aile üyelerinin bütçeden kendilerine tahsis edilen şeylerden ne harcadıklarını kontrol etme hakkı vardır. Kral bu tahsisleri veya herhangi bir kısmını istediği zaman iptal edebilir. Bütün bu haklar kral hazretlerinin kişisel haklarıdır. Kraliyet ailesinin lideri olarak bu yetkilerini kullanır ve kimseyi bu yetkilere ortak etmez. (Dr. Hayyari, s. 688-689, Ürdün Anayasası'nın 116. Maddesi)

i) Kralın yasaları onaylama hakkı

Anayasanın 31. Maddesinde belirtildiği şekliyle Kral; anayasayı ihlal eden hiçbir şey içermemeleri koşuluyla yasaları onaylar, düzenler ve yürürlüğe konulması için talimatlar verir.

2.3.1.2. Bakanlar Kurulu

Bakanlar Kurulu, Hükümeti bir bütün olarak temsil eden Başbakan ve Bakanlar'dan oluşur ve Bakanlar Kurulu yürütme makamının ikinci ayağıdır. 35. maddeye göre, Kral Başbakanı atar, görevden alır ve istifasını kabul eder. Bakanlar istifa eder, Başbakan'ın tavsiyesi üzerine Kral tarafından görevden alınır ve kabul edilir (Ürdün Haşimi Krallığı, Ürdün Anayasası, 1986: 19).

Anayasa (41) Maddede Bakanlar Kurulunun, ihtiyaca ve uzlaşmaya göre Başbakan ve bir dizi bakandan oluşmasını öngörmektedir. Her bakan, bakanlığına ait tüm hususları yönetmekten sorumludur. Kral, varsa Bakanlar Kurulu toplantıları düzenler (Ürdün Haşimi Krallığı, Ürdün Anayasası, 1986: 20).

Başbakan ve Bakanlar ile ilgili anayasal hükümler:

1. Ürdün vatandaşı olması.
2. Kralın önünde yemin etmesi.
3. Bakan birden fazla bakanlık yapabilir.
4. Başbakan ve Bakanlar, Temsilciler Meclisinin ve Senatörlerin bir üyesi olabilir ve oy kullanma ve konuşma hakkına sahiptirler.

5. Temsilciler Meclisi bakanlığa güvenmezse istifa ettirebilir.

6. Bakanlık, bildirisini veya hükümet programını bir ayı geçmeyen bir süre içinde Temsilciler Meclisine sunar (Haddad, 2003: 139).

* Bakanlar Kurulunun en önemli yetkileri aşağıdaki gibidir.

1. Devletin halkla ilişkilerini iç ve dış düzeyde yönetmek ve uygulamak.

2. Krala tavsiyede bulunmak ve Anayasa ve diğer mevzuatta belirtilen ilke ve ilkelere uygun olarak Millet Meclisi nezdinde (Parlamento) sorumluluk almak.

3. Devletin tüm eylemlerini yerleşik politika çerçevesinde denetlemek.

4. Ekonomik planlar geliştirmek ve ülke ekonomisine fayda sağlayacak projeler hazırlamak.

5. Çalışanların atanması ve görevden alınması ve istihdam haklarının güvence altına almak.

6. Kanun ve yönetmelik hazırlamak (Ürdün Haşimi Krallığı, Ürdün Anayasası, 1986: 20-23).

Bakanlar Kurulu kararları ve yasaları, Kralın onayını gerektirenler dışında yürürlüğe girer, Anayasa'nın öngördüğü durumlarda veya bu kararların verildiği herhangi bir yasayı kabul etmesi için Kral'a onay için sunulur. Bu kararlar Başbakan ve Bakanlar tarafından kendi yetkileri dahilinde uygulanır (El Şayab, 2002: 23).

Başbakan ve görevleri ile ilgili olarak, Başbakanın Bakanlar atamalarını Krala tayin etme ve portföylerini değiştirme ya da görevden alma ve istifalarını kabul etme, Başbakan'ın en önemli görevlerinde olduğu gibi, bakanların geri kalanına kıyasla daha ileri bir pozisyonda bulunma yetkisi olduğu söylenebilir: (El Şayab, 2002: 24).

A. Bakanlar Konseyi başkanlık oturumlarını yönetmek.

B. Çeşitli bakanlıklar arasındaki çalışmalarını koordine etmek ve Bakanlar Kurulu kararlarının uygulanmasını izlemek ve Temsilciler Meclisi önünde savunmak.

Bakanın Başbakan veya Genel Bakanlar Kurulu ile olan ilişkisinin genel olarak Bakanlar Kurulunun kararlaştırdığı politikalar dahilinde yerine getirmesi gerektiği gibi

görevlerini yerine getirdiği belirtilmelidir. Çünkü Bakanlar Konseyi, Devlet genel politi

Bakanlar Kurulunun Göreve Atanması

Ürdün anayasasının 35. Maddesi; kralın başbakanı atadığını ve görevden aldığını, istifasını kabul ettiğini, bakanları görevlendirdiğini ve görevden aldığını ve istifalarını başbakanın tavsiyesine göre kabul ettiğini belirtir.

Ürdün Haşimi Krallığı'ndaki Bakanlar Kurulu, başbakanın başkanlığında, kamu yararı ve ihtiyaca göre gerekli sayıda bakandan oluşur. (Ürdün Anayasası'nın 41. maddesine bakınız)

Ürdün anayasasının 42. maddesinde, sadece Ürdünlü birinin bakan olabileceği belirtilmiştir. Aynı şekilde bakanlığı sırasından, herhangi bir şirketin yönetim kurulunda üye sıfatıyla bulunamaz, mali ve ticari herhangi bir faaliyete katılamaz, herhangi bir şirketten maaş alamaz. Açık artırma ile dahi olsa, devlet arazisini satın alamaz veya kiralayamaz. (Ürdün Anayasası'nın 43. maddesi)

Bakanlar çalışmalarına başlamadan önce Anayasa'nın 43. maddesinde belirtildiği üzere kral hazretleri önünde görev yemini ederler. Parlamenter sistemlerde, özellikle de İngiliz sisteminde, başbakan, Parlamentodaki sandalyelerin çoğunluğunu kazanan partinin başkanı olur. Ancak Ürdün siyasi partilerinin Ürdün parlamentosuna aktif katılımlarının olmaması nedeniyle başbakanı seçmek, krala kalmıştır. Siyasi tarihe baktığımızda kralın 1956'da yapılan parlamento seçimlerinden sonra kazanan partinin liderinin kral tarafından başbakan seçildiğini görülmektedir. Şöyle ki Kral Hüseyin b. Talal, Ulusal Sosyalist Parti genel başkanı Sayın Süleyman el-Nabulsi'yi hükümet kurmak için görevlendirmişti (Dr. Emin Muhanna, Ürdün'de Modernleşme ve Siyasi İstikrar, s. 103-109).

Genel olarak, Ürdün'de kabinenin oluşturulması süreci, Anayasa'nın 35. maddesinde öngörüldüğü üzere anayasal hakkı olarak kral hazretlerine aittir. Ürdün'de, bir hükümet kurmakla görevli başbakanın, çalışmak ve işbirliği yapmak istediği bakanların adlarını krala takdim eder. Başbakan tarafından hazırlanan bu kabine listesi, Kral için bağlayıcı değildir. Burada kral, bir nedenden ötürü kendisine sunulan listedeki isimlerden herhangi birini kabul etmeyebilir. Kral listedeki

bakanlardan birini reddettiğinde, başbakanın alternatif bir listesi vardır. Bu şekilde, bakanların seçimi ve atanması gerçekleşir.

Başbakan, bakanlıkları oluştururken; bütün sosyal unsurları dikkate almasının gerekliliği yanında Krallığa ait bölgelerindeki bütün azınlıkları ve dinleri gözetmelidir. Ayrıca söz konusu bakanlıkların Temsilciler Meclisi'nin güvenini elde edecek nitelik ve yeterlilikte olması gerekmektedir. Çünkü başbakan ve bakanlar, krallıkta kamu politikası konusunda parlamento önünde ortak bir sorumluluk taşırlar (Ürdün Anayasası'nın 51 ve 54. maddeleri).

Ürdün siyasi sisteminde tüm bakanlık veya bakanlardan biri için parlamentoya güvenoyu sunulabilir. Bakanlığa güvenoyu verilmemesi ve oyların toplam üye sayısının salt çoğunluğu ile olması halinde Bakanlık istifa eder. Güvensizlik oyu, bir bakanla sınırlıysa, söz konusu bakan görevinden alınmalıdır (Ürdün anayasasının 3. maddesi).

Ürdün siyasi sisteminde bakanın aynı zamanda Ulusal Meclis'te milletvekili olmasına izin verilmiştir. Meclisinde oy kullanma hakkına da sahip olan bakan ayrıca her iki mecliste de konuşma hakkına sahiptir. Ancak, aynı anda iki maaş alamamaktadır. Sadece iki makamdan birinin maaşını seçebilmektedir (Ürdün Anayasası'nın 52. maddesine bakınız).

Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkileri

Daha önce de belirttiğimiz gibi Ürdün siyasi sistemi halk tarafından seçilen bir meclisin varlığına dayanan parlamenter bir sistemdir. Devlet başkanı (kral) siyasi olarak bir sorumluluk taşımaz. Bakanlık ise parlamento önünde bir sorumluluk taşır. Bu sistemde devlet başkanı, bakanlık tarafından yönetilen yürütme organının başı olarak kabul edilir. Burada, Devlet Başkanı'nın yetkisi Bakanlığa devredilir, çünkü Bakanlık Parlamento'ya karşı sorumludur. Yani devlet başkanının bireysel hareket edemez. Bir karar alacağı zaman bakanlığın görüşünü alır. Çünkü kralın yetkileri bakanlık tarafından yerine getirildiği için Ulusal Meclis'in sorumluluğunu taşır. Bu bağlamda bu tür alanlarda devlet başkanı tasarruf yetkisi bakımından yalnız değildir.

Bakanlar Kurulunun işlevlerine gelince, anayasanın 45. maddesinin 1. fıkrasında belirtildiği gibi Bakanlar kurulu; anayasa ya da öbür kanuni düzenlemeler gereği diğer

herhangi bir kişinin veya kurumun yetkilendirildiği faaliyetler hariç devletin iç ve dış tüm işlerini yönetmekten sorumludur. Gerçekten de kabine, yetkilerini, yürütme görevi sayesinde elde eder. Zira kabinenin kanunları uygulama görevi, sahip olduğu yetkilerin başında gelir.

Kabinenin sahip olduğu bu yetkiler şöyle özetlenebilir:

1. Ülkedeki üst yönetimin ve tüm kamu kurumlarının çalışmalarını yapmak.
2. İç ve dış alanlarda devletin genel politikasını belirlemek ve uygulamak, bunun için tüm yetkileri kullanmak.
3. Belirlenen genel politika ışığında tüm devlet faaliyetlerini denetlemek ve kontrol etmek.
4. Ulusal Meclis önünde kral adına tavsiyelerde bulunmak ve sorumluluk almak.
5. Krallıkta yürürlükte olan anayasa, yasalar ve yönetmeliklere dayalı kamu kuruluşlarını yürütmek.
6. Hükümetin taahhüt ettiği uluslararası, bölgesel ve ikili anlaşma ve sözleşmelere ek olarak anayasa, mevzuat ve düzenlemeleri uygulama görevini üstlenmek.
7. Oluşturulan politika ışığında kamu yararına ilişkin her konuda yasa tasarıları ve yasalar önermek.
8. Yürürlükteki yasalara göre çalışan atamak ve görevden almak.
9. Devletin genel bütçesinin hazırlamak.
10. Ülkedeki ekonomik konuların düzenlenmesi ve ülke ekonomisinin yükseltilmesi için kalkınma projeleri ve planlarının düzenlemek (Hayyari ve Horyou, s. 418.)

Bakanlık sorumluluğu

Bakanlık sorumluluğu, parlamenter sistemin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilir ve kamu yararı ile faaliyetlerde bakan veya bakanlığın sorumluluğu anlamına gelir. Söz konusu sorumluluk müşterek olabilir, yani ya tüm bakanlık söz

konusu sorumluluğu taşır ya da bir bakanın bireysel olarak bu sorumluluğu alır. Bu sorumlulukların çeşitleri şunlardır:

a) Siyasi sorumluluk: Meclis, üye sayısının mutlak çoğunluğuyla hükümet hakkında güvensizlik oyu verirse hükümetin istifa etmesi gerekir. Güvensizlik kararı bakanlardan biriyle ilgili olursa, bakan makamından çekilir.

b) Bakanların medeni sorumluluğu: Bu bakanların, eylemlerinden dolayı tazminat ödemeyi taahhüt eden anlamına gelir

c) Cezai sorumluluk: Bu, işledikleri suçlardan ötürü kanun önünde yargılanmaları manasına gelir.

d) Bakanlık sorumluluğu: Ürdün anayasasının 51. Maddesinde bu sorumluluk; Başbakan ve bakanlar, Temsilciler Meclisi önünde devletin genel siyasetinden ortaklaşa sorumlu oldukları gibi, her bakan da, Temsilciler Meclisi önünde bakanlığının işlerinden sorumludur, şeklinde tanımlanmıştır. (Bkz. Ürdün Anayasası'nın 51. Maddesi)

Bakanlık için Temsilciler Meclisi huzurunda tamamen sorumludur (El Şayab, 2002: 25).

2.3.2. Yasama Organı (Millet Meclisi)

Ürdün'deki siyasi sistemin ikinci ayağıdır, yasama makamı, yasa ve yönetmeliklere geçme hakkına sahip olan Kral'a ve Senato ile Temsilciler Meclisinden oluşan Millet Meclisi olarak adlandırılan Parlamente'ye verilir. Her Meclisin, Anayasada ülkenin işlerini idare etmek için belirlenmiş yetki ve görevleri vardır.

2.3.2.1. Senato

Senato ve Temsilciler Meclisi'ne üyeliğin koşulları hakkındaki Ürdün anayasasının 75. Maddesinin birinci fıkrasına göre şunlar, Senato ve Temsilciler Meclisi üyesi olamazlar:

1. Ürdünlü olmayanlar,
2. Yabancı bir ülkenin vatandaşı veya himayesinde olanlar,
3. İflastan hüküm giyen ve hukuki statüsünü kazanmamış olanlar,

4. Siyasi olmayan bir suçtan bir yıldan fazla bir süre hapis cezasına çarptırılan ve affedilmeyen kişiler,
5. Arazi ve mülk kiralama sözleşmeleri dışında bir sözleşme ile herhangi bir devlet dairesi ile maddi menfaati bulunanlar,
6. Deli ve meczup olanlar,
7. Özel bir yasa tarafından yönetilecek derecede kralın akrabası olan kimseler.

Ürdün Anayasası'nda ayrıca; Senato'ya üyelik süresinin dört yıl olduğu, üyelerin dört yılda bir yenileneceği belirtilmiş ayrıca süresi sona erenlerin yanı sıra Konsey Başkanının iki yıllığına yeniden atanması öngörülmüştür (bkz. Anayasa, Madde 65, fıkra 1 ve 2).

Senato, Temsilciler Meclisi toplantısında bir araya gelir ve bire iki oturumlar yapılır. Parlamento feshedilirse, Senato'nun oturumları askıya alınır (bkz. Ürdün Anayasası'nın 66. maddesi)

Senato toplantılarının yeter sayısı ile ilgili olarak meclis üyelerinin üçte ikisinin katılımı zorunludur ve meclis, kararlarını başkan hariç mevcut olanların çoğunluğuna göre alır.

Anayasanın 64. Maddesine göre Senato ve Bakanlar Kurulu üyeliğinin birleştirilmesine izin verilmez. Senato ile Temsilciler Meclisi üyeliği de aynı şekilde birleştirilmez. Nitekim Anayasa; senato ve temsilciler meclisi üyeliklerinin ve devletteki kamu işlevlerinin birleştirilmesini yasaklamaktadır.

Ürdün Anayasası'nın 86. madesine göre bir meclis üyesinin tutuklanmasına anayasaca izin verilemez, meclis toplantısında mutlak çoğunlukta bir karar çıkmadıkça bir meclis üyesi yargılanamaz. Ancak tutuklanıp yargılanmasına sebep teşkil edecek hususlar ispat edilirse veya bir cinayet suçlaması söz konusu ise meselenin derhal mahkemeye bildirilmesi yeterli olacaktır.

Senatonun bir üyesinin meclisten çıkarılması ise ancak bağlı olduğu meclis tarafından verilecek olan bir karar ile mümkündür. Görevden alma kararı, meclisi oluşturan üyelerin üçte ikisinin çoğunluğu ile verilir ve meclisin kararı onay için krala sunulur (Ürdün Anayasası, madde 90).

Bu ayrıca Anayasanın 83. Maddesinde de belirtilmiştir. Şöyle ki meclis; kararlarını kontrol etmek ve düzenlemek için iç düzenlemelerini belirler. Ayrıca Kral, Senatoyu feshetme veya üyelerinden birinin üyelik hakkını iptal etme hakkına da sahiptir. (Ürdün Anayasası'nın 34. maddesinin 4. fıkrasına bakınız)

2.3.2.2. Temsilciler Meclisi

Ürdün Ulusal Meclisi iki meclisten oluşur: Senato (Ayan Meclisi) ve Temsilciler Meclisi. Anayasanın 67. maddesine göre Temsilciler Meclisi, genel, gizli ve doğrudan seçilmiş üyelerden oluşur. Bu seçimler aşağıdaki seçim ilkelerine uygun olarak yapılır:

1. Seçimin mutemet bir şekilde gerçekleştirilmesi,
2. Adayların seçim faaliyetlerini izleme hakkı,
3. Seçmenlerin iradesine müdahale edenleri cezalandırmak.

Genel seçimler, mutlak bir mahiyet arz etmez. Şöyle ki bazı grupların seçmen hakkı olarak seçim haklarını kullanmaları yasaktır. Haddi zatında bu seçimin genel olması ilkesiyle çelişmemektedir. Zira seçim tablolarında kayıtlıysa on dokuz yaşını tamamlamış olan her Ürdünlü'nün seçim hakkı bakidir. (Bkz. 1986 tarih ve 22 sayılı Seçim Kanunu)

Gizli seçimden maksat şudur: Gizli seçimde, seçimlerin doğruluğunu korumak ve sonuçların seçmenlerin nezdinde muteber konumda tutmak için seçmenin seçim hakkını tam bir gizlilik içinde kullanması demektir.

Seçmenlerde aranan şartlar şunlardır:

1. Ürdün vatandaşı olmak,
2. 19 yaş olan siyasi rüşt yaşına erişmiş olmak,
3. İsminin ikamet ettiği bölgedeki seçim tablolarından birine kaydedilmiş olmak. Başka bir yerde oy vermek için kayıt, bir şehirden başka bir şehre alınabilir,
4. Kamu onurunu zedeleyen suçlardan hüküm giymemiş olmak,
5. Üçüncü maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen hükme göre akli ehliyete sahip olmak, yani seçmenin herhangi bir zihinsel problemi olmaması,

6. Silahlı kuvvetlere mensup bireyler oy kullanmaktan men edilir. Bunun amacı, bu grupların siyasi meselelere karışmasını engellemektir.

Temsilciler Meclisi üyeliği adayında aranan şartlar:

Ürdün anayasasında, seçimlerde aday olmak isteyen kişiler tarafından yerine getirilmesi gereken bir dizi koşul öngörülmüştür: (Ürdün anayasasının 18. maddesi)

1. En az on yıl Ürdün vatandaşlığına sahip olmak ve başka yabancı bir vatandaşlığı bulunmamak,
2. Adayın seçimlerden sonra otuz yaşını doldurmuş olması,
3. Bir davada onurunu lekeleyecek bir suça karışmış olmaması veya bir yılı geçmeyen bir süre siyasi olmayan suçlardan mahkûm edilmemesi ve böyle bir suçtan affa uğramış olmaması.

Temsilciler Meclisine üye olamayacak bazı gruplar:

1. Yasadışı veya terör örgütlerine mensup hiç kimse seçimlere adaylığını koyamaz.
2. Devlet hazinesinden veya kamu fonlarından maaş alan bakanlıklarda veya devlet dairelerinde ve kamu resmi kurumlarında çalışanların konsey için çalıştırılmasına izin verilmez.
3. Aynı anda hem Temsilciler Meclisi hem de Senato üyesi olunamaz.
4. Kraliyet ailesinin fertleri, kendilerini Temsilciler Meclisi'ne aday gösteremezler.

Temsilciler Meclisi'nin Süresi:

Temsilciler Meclisi'nin süresi, Resmi Gazete genel seçim sonuçlarının açıklandığı tarihten itibaren dört yıl olacaktır. Ayrıca Kral, meclisi bir yıldan az olmayan ve iki yılı geçmeyecek şekilde uzatma hakkına sahiptir. Seçimler eski meclisin görev süresinin bitiminden dört ay önce yapılır (Ürdün Anayasası'nın 68. maddesi)

Temsilciler Meclisi Başkanlığı:

Anayasa maddeleri, her normal dönemin başında parlamentonun kendisine bir yıllık bir başkan seçeceğini öngörmekte ve seçimlerin yenilenmesine izin vermektedir. (Ürdün anayasasının 69. maddesi)

Üyelerden birinin Temsilciler Meclisi'nden çıkarılması:

Meclisi oluşturan üye sayısının üçte ikisinden fazlasının onayı alınmadan Hiçbir meclis üyesi, temsilciler meclisinden çıkarılamaz. (Ürdün Anayasası'nın 90. maddesine bakınız).

Meclis, İç Tüzüğünü Kendisi Belirler:

Temsilciler Meclisi, Meclis'in tüm çalışmalarını düzenlemek ve kontrol etmek için iç tüzüğü kendisi belirler ve buna *Temsilciler Meclisi Dâhili Nizamı* denir. Ardından bu tüzük, onay için Kral hazretlerine sunulur. (Ürdün Anayasası'nın 83. maddesi)

Yasama Süreci

Ürdün siyasi sisteminde Ulusal Meclisin üç tür oturumu vardır. Bu oturumlar, millet meclisi adına yapılan oturumları ifade eder ki şunlardır:

1. Olağan Oturum

Ürdün anayasasına göre, Millet Meclisi görev süresinin her yıl dönümünde bir kez düzenli olarak toplanır. Olağan oturumun meclis toplantısı daveti, Kral hazretleri tarafından temsil edilen yürütme organından gelir. Bununla birlikte meclisin toplantıya davet edilme tarihi, Ürdün anayasası tarafından belirlenmiştir. Ulusal Meclis, yürütme organı tarafından belirlenen tarihte toplanmaya davet edilmezse, kendi kararıyla toplanır. Anayasa meclisin bu toplanma tarihini belirlemiştir. Bundan sonra parlamentoyu her yılın Ekim ayının ilk günü olağan oturumunda toplanmaya davet eden kralın daveti gelir. Eğer yukarıda belirtilen gün, resmi bir tatil ise o zaman resmi tatil olmayan tarihin ilk günü parlamento toplanır. Anayasa, bu oturum süresini dört ay olarak belirlemiştir. Tabi kral meclisi bu süreden önce hal etmedikçe.

Kral, oturumu üç ay daha uzatma hakkının yanı sıra oturumu açma hakkına da sahiptir. Oturumun tarafaları, senato ve temsilciler meclisi olmak üzere iki gruptan oluşur ve konuşmalar bu iki grubun önündeki kürsüde gerçekleştirilir. Kralın başbakan

veya bakanlarından birine meclisi açma ve hükümetin icraatları ve gelecek aşamalarda siyasi konulardaki programının yürütülmesi gibi bir takım yetkiler verebilir (Bkz. Ürdün Anayasası'nın 77. ve 78. maddesi).

2. Olağanüstü Oturum

Parlamentonun dağıtıldığı hallerde ve genel bir seçimden sonra yeni meclis olağanüstü bir oturumda bir araya gelir. Bu olağanüstü oturum, uzatma ve erteleme şartları gibi anayasanın hükümlerine tabidir. Anayasanın 73. maddenin birinci fıkrasında bu oturum ile ilgili şunlar belirtilmiştir: Meclisin feshedilmesi durumunda yeni parlamentonun olağanüstü toplantıda toplanması için en geç dört ay için genel bir seçim yapılmalıdır (Ürdün Anayasası'nın 73. maddesi).

3. Özel Oturum

Ürdün Ulusal Meclisi, olağanüstü oturumunu iki şekilde yapar:

a) Kral kendi kararıyla bu tür oturumlara meclisi davet eder. Bunun temel dayanağı, 82. maddenin ilk paragrafında şöyle belirtilmiştir: Kral, gerekli hallerde Millet Meclisini, davet olduğunda her bir oturumda Krallık Mevzuatına açıklanan belirli işleri kararlaştırmak üzere süresi belirli olmayan olağanüstü oturumlar yapmak için toplanmaya davet edebilir. Olağanüstü oturum Krallık Kararnâmesiyle kapanır. Kral, gereken durumlarda ulusal meclisi özel toplantılara çağırabilir. Bu toplantıların belirli bir süresi yoktur. Her oturumun süresi ve alınacak özel kararlar kralın iradesine bağlı gerçekleşir. Kralın bir Kraliyet Kararnamesi ile görüşmeye davet edildiği durumlar dışında, bu tür oturumlara hiçbir şekilde izin verilmez.

b) Temsilciler Meclisi'nin talebi üzerine meclis, kral tarafından toplantıya çağrılır. Bu anayasanın 82. maddesinin ikinci fıkrasında şu şekilde öngörülmüştür: Kral, Temsilciler Meclisinin çoğunluğu tarafından talep edilmesi durumunda tarafların görüşüleceği konuları belirten bir dilekçe ile Millet Meclisi'ni olağanüstü bir toplantıya davet eder (Ürdün Anayasası'nın 82. maddesi).

Toplantı yeter sayısı

Meclisin üçte ikisinin katılması halinde meclisin oturumları yasal kabul edilir ve meclisin salt çoğunluğu mevcut olduğu sürece yasal oturumlar devam eder. Oturumlar

genel veya gizli olabilir. Çoğunlukla açık olur. Hükümet veya meclis tarafından bizzat bir talep olması durumunda gizli oturum olması mümkün değildir. Meclis bir kanunun kabul veya reddine karar verir, ancak genel olarak tüm oturumlar halka açıktır. (Ürdün Anayasası'nın 84. ve 85. Maddeleri)

Meclis oturumlarının ertelenmesi

Bu konuyla ilgili anayasada belirtildiğine göre kralın parlamento toplantısını sadece iki ayı geçmeyen bir süre erteleme hakkı vardır. Ayrıca bu erteleme kararı, devletin resmi gazetesinde de yayınlanmalıdır. (78. maddenin 1. fıkrası)

Ortak oturumlar

Ortak oturum, hem Ulusal Meclis'in hem de Senato'nun bir oturumda veya konferansta bir araya gelmesini ifade eder. Ürdün siyasi sisteminde, anayasal olarak belirlenmiş dört durum vardır. Bu durumlarda İki meclis, birlikte ortak oturumlarda bir araya gelir. (Ürdün Anayasası'nın 29, 79, 92 ve 89. maddeleri) Bu durumlar, şunlardan ibarettir:

1) Yemin töreni: Kral tahta geçtiğinde, Millet Meclisi huzurunda anayasanın öngördüğü şekilde yemin eder.

2) Olağan meclis oturumunun açılması: Kral olağan oturumu açarken, iki meclis de bir arada bulunur.

3) Meclisin birinde bir kanunun iki kez reddedilmesi rağmen diğer mecliste kabul edilmesi durumunda iki meclis de bir araya gelir.

4) Başbakanın talebi söz konusu olursa: Başbakanın, Temsilciler Meclisi başkanını görevden alması söz konusu olduğu zaman kendisinin iki meclisin de bir oturumda toplanmasını talep etme hakkı vardır.

Karar Alma Yöntemi

Anayasa aksini öngörmedikçe genel itibariyle iki meclisin kararları, başkan hariç meclisin çoğunluğu ile alınır. Eğer oylar eşit olursa meclis başkanı son karar için oyunu kullanır ve nihai karar alınmış olur. Ancak mutlak çoğunluğun onayını gerektiren bazı kararlar vardır. Başbakana güvenoyu vermek veya bakanlardan birinin bir konuda

suçlanması gibi konular buna örnek olarak verilebilir (bkz. Ürdün anayasasının 84 ve 56. maddeleri).

Parlamentonun dokunulmazlığı

Ürdün anayasası; yürütme otoritesi veya başkaları tarafından en ufak bir tehdit veya tesir altında kalmamaları ve meclis içindeki kamu yararına ilişkin çalışmalarını özgürce uygulamaları için Ürdün Ulusal Meclisi üyelerine, Senato ve Temsilciler Meclisi üyelerine, bir dizi dokunulmazlıklar tanımıştır. Bu dokunulmazlıklar, herhangi bir üyenin ceza gerektiren bir suç eyleminde bulunmadığı sürece askıya alınmasını, hapse atılmasını veya soruşturulmasını yasaklamak da dâhil olmak üzere birçok husus içermektedir (Bkz. Ürdün anayasası 86. maddesi).

Temsilciler Meclisi'nin Feshi

Temsilciler Meclisi'ni feshetmekle kastedilen, Meclisin işlerliğini, anayasaca belirtilen süre bitmeden sonlandırmaktır. Ürdün anayasasında belirtilenlere dayanarak, parlamentoyu feshetme hak ve yetkisi, sadece kralın temsil ettiği yürütme otoritesine tanınmıştır. Buradan hareketle kralın parlamentoyu bir kraliyet kanunnamesiyle feshetme hakkı vardır. Ayrıca yürütme otoritesi de Temsilciler Meclisi'ni feshetme hakkına sahiptir. Çünkü başlangıçta hükümeti meydana getirip iş başına getiren Temsilciler Meclisidir. Bununla birlikte, Temsilciler Meclisi'nin feshedilmesi için bazı şartlar vardır ki bu sebeple yürütme organının meclisi istediği zaman feshetmesi kolay değildir. (Ürdün Anayasası'nın 73. ve 74. maddelerine bakınız) Bu şartları şu şekilde sıralanabilir:

1. Parlamento feshedilirse, hızlı bir şekilde yeni bir meclis seçilmeli ve yeni meclis hükümeti tekrar onaylamalıdır.
2. Dört ay içinde bir meclis seçilmezse, eski meclis yetkilerini tekrar kazanır.
3. Yeni meclis, eski meclis gibi aynı sebepten dolayı feshedilemez.
4. Meclisi feshetmek için ciddi nedenler olmalı ve kral bunu kabul etmelidir; ayrıca söz konusu nedenleri ayrıntılı olarak açıklamalıdır.

Yasama Görevleri ve Yetkileri

Ürdün siyasi sistemindeki yasama otoritesinin; yasa teklifi ve tasdiki konusunda Ürdün anayasasınca öngörülen önemli yetki ve rolleri vardır. Ürdün anayasasına göre Ulusal Meclis tarafından onaylanmadıkça hiçbir yasa çıkarılamaz. Ancak yürütme otoritesi, ihtiyaç halinde, ülkenin güvenliğini ve bekasını tehdit eden durumlara karşı koymak için mevcut yasalar dışında birtakım kanunlar çıkarabilir. Buna rağmen, Ürdün'deki yasama otoritesi gerek olağan gerekse olağanüstü olsun farklı koşullarda yürütme otoritesinin eylemleri üzerinde kontrol faaliyetleri yürütür. Yasama otoritesinin bu siyasi kontrolüne veya siyasi özelliğine, yargı yetkisi denir. Buna ek olarak mali ihtisas, yasama otoritesinin bir iş kolu olarak kabul edilir ve onun için yasa olmadan her hangi bir vergi söz konusu olmaz. Aynı şekilde, devletin genel bütçesi sadece yasama otoritesi tarafından bir kanunun onayı ile düzenlenir. Anayasadan Ürdün'deki yasama makamının üç ana işlevi ve yetkisi olduğu anlaşılmaktadır:

1. Yasama yetkisi
2. Siyasi yetki (ve gözetim işleri)
3. Finansal Yetki

Yasama Yetkisi:

Olağan yasama süreci; taslak kanunun önerilmesi aşaması, onay aşaması, tasdik, kanunun çıkarılması ve yayın aşamaları olmak üzere birkaç aşaması vardır.

a) Öneri aşaması

Yasama yetkisi Millet Meclisi ve Kral'a verildiği için yasa teklif etme sürecinin işletilmesi, yasama otoritesine (Ulusal Meclis) ve yürütme otoritesine (kabineye) verilmiştir. Buradan hareketle Ürdün yürütme otoritesi, yasa tasarısı teklif etme hakkına sahiptir. Söz konusu yasa tasarısı, olağan yasamanın tüm aşamalarından geçmedikçe kanunlaşamaz. Anayasada bu husus şu şekilde belirtilmiştir: Başbakan, yasa tasarısını kabul etme, değiştirme veya reddetme hakkına sahip Temsilciler Meclisi'ne her türlü yasa taslağını sunabilir. (Ürdün Anayasası'nın 91. Maddesine bakınız)

Bu, bakanlığın taşıdığı sorumluluğunun bir parçasıdır. Çünkü parlamento, devletin genel politikasıyla ilgili tüm konularda Ürdün siyasi sistemindeki bakanlık ile

ortak bir sorumluluk paylaşmaktadır. Yasaların onaylanması, yürütme kolunun işi olacaktır. Çünkü Krallıkta yönetim ve iç ve dış politika konularından sorumlu otorite odur. Bu yüzden yasayı Temsilciler Meclisi'ne yürütme kolu sunar. Daha sonra Temsilciler Meclisi, söz konusu yasa teklifini kabul etme veya reddetme hakkına sahiptir. Diğer taraftan yasama organı, yasa tasarısı teklif etme hakkına da sahiptir. Ürdün anayasasının 95. maddesinin ilk fıkrası, herhangi bir Temsilciler Meclisi ve Temsilciler Meclisi'nin on veya daha fazla üyesinin yasa önerebileceğini öngörmektedir. Bütün teklifler; bir yasa tasarısı haline getirilmesi ve aynı oturumda veya bir sonraki oturumda meclise sunulması için meclisteki ilgili komiteye yönlendirilir. Daha önce reddedilen bir tasarı, aynı oturumda yeniden meclise sunulamaz (Hayr, 1987).

b) Yasaların onaylanma aşaması

Anayasada, yasaların kabul sürecinin Ürdün Ulusal Meclisi'ne (Temsilciler ve milletvekillerine) verildiği açıkça belirtilmiştir. Şöyle ki söz konusu iki meclis tarafından kabul edilmediği ve kral tarafından da onaylanmadığı sürece hiçbir kanun çıkarılamaz. Meclis tarafından yasa tasarısı olarak sunulan önerge, başbakan tarafından herkesin önünde okunur. Yasa tasarısı, yasal komite tarafından inceler, ardından üyeler tarafından yasa oylanır. Bundan sonra da Senato'ya gönderilir. Yasa tasarısı senato tarafından onaylanırsa eğer Kral'ın onayına sunulur. Eğer Senato tarafından onaylanmaz ise reddedilme sebebi ile birlikte tekrar Temsilciler Meclisi'ne gönderilir. Eğer yasa tasarısı, meclisin biri tarafından kabul edildiği halde diğer kabul etmezse tasarı oylanmak üzere ortak bir oturum düzenlenir. Söz konusu yasa tasarısının kabulü için iki meclisin oylarının üçte birini bulması gerekir. Daha sonra kralın onayına sunulur. Ancak bu ortak oturumda da reddedilirse yasa tekrar meclise sunulamaz (Ürdün anayasası 91. ve 92. maddeleri).

c) Yasaların tasdik aşaması

Meclise sunulan yasa tasarılarının tasdiki işlemi, yasama sürecinin ana unsurlarından biridir. Söz konusu bu tasdik, yasama organı tarafından belirlenen yasanın devlet başkanı tarafından onaylanması şeklinde tanımlanır. Anayasaya göre, kral yasa tasarısını onaylar. Her iki meclisten de geçmeyen ve kral tarafından da

onaylanmayan yasa, kanunlaşamaz. Anayasanın 93. maddenin birinci fıkrasında Senato ve Temsilciler Meclisi tarafından onaylanan her bir tasarrının onay için krala gönderilmesi öngörölmüştür. İkinci fıkrada ise kralın yasayı onaylamadığı takdirde kendisine sunulduğu tarihten itibaren altı ay içinde bir gerekçe beyanı ile meclise tekrar geri göndereceği öngörölmüştür. Eğer kral tarafından geri çevrilen yasa tasarısı (anayasa haricinde) her iki meclis tarafından da çoğunluğun oyuyla tekrar kabul edilirse bu durumda yasayı onaylar. Krala gönderilen yasa tasarısının söz konusu maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen süre içerisinde tasdik edilmiş olarak geri çevrilmemesi halinde, yürürlüğe girmiş ve tasdik edilmiş kabul edilir (Ürdün Anayasası'nın 93. maddesi).

d) Kanun çıkarılma aşaması

Yasanın çıkarılma süreci, hukuki bir nitelik kazanması adına bazı temel aşamalardan geçtikten sonra parlamento tarafından onaylanan yeni bir yasanın duyurulması anlamına gelmektedir. Kral, yasayı çıkararak ve yeni kanunun hükümlerini uygulamak için yürütme yetkisini üstlenen kişidir. Söz konusu yeni yasa, insanları bilgilendirmek adına otuz gün içinde resmi gazetede yayınlanmalıdır (Ürdün Anayasası'nın 31. maddesi).

Siyasi yetki

Yasama otoritesinin siyasi yetkisi ile kastedilen şey, Ulusal Meclis tarafından yürütme otoritesi üzerinde yürütölen kontrol faaliyetleridir. Bu kontrol faaliyetleri; ortak sorumluluk, bireysel sorumluluk, cezai sorumluluk dâhil olmak üzere birçok konuda olabilir. Parlamento denetimi; soru, gensoru, soruşturma, arzuyu ifade etme, sorunları dinlemek şeklinde ortaya çıkar.

a) Soru

Bir üyenin bilinmeyen bir konu hakkında veya bakanın çalışmasının içeriğini teyit etme veya hükümetin bir konudaki niyetini bir soru yönelterek öğrenmesi manasına gelmektedir. Anayasaya göre, Temsilciler Meclisi veya Senato'nun her üyesi, bakanlardan ölkedeki herhangi bir kamu işini sorma hakkına sahiptir. Bakanın o anki oturumda veya sorunun sorulmasından sonra 8 gün içinde yanıt vermesi gerekir. Ancak

soru kamunun menfaatlerine bir zarar getiriyorsa, bakanın buna cevap vermeme hakkı vardır (Ürdün Anayasası'nın 96. maddesine bakınız).

b) Gensoru

Gensoru, bakanların veya devlet işinden sorumlu bir bakanın bir nevi hesaba çekilmesi olarak tanımlanmaktadır. Gensoru, sorudan daha yüksek bir merteye arz eder, çünkü bakanların hesaba çekilmesi gibi bir mana içermektedir. Bu, Millet Meclisi üyeleri için anayasal bir haktır. Bundan başka gensoru, devletin genel politikasıyla ilgili bir konuda olmalıdır (Ürdün Anayasası'nın 96. maddesine bakınız).

c) Soruşturma

Bu, Ürdün Millet Meclisinin özel durumları öğrenip ve tahkik etmek için soruşturma yapma hakkı olarak tanımlanır. Millet Meclisi, devlet kurumları ile irtibata geçip bu kurumlara bağlı birimlerin özel dosyaları ile ilgili görüşme talep etme hakkına sahiptir. Soruşturma, bu konuda oluşturulan özel komiteler aracılığıyla yürütülmektedir.

d) Arzuyu ifade etme

Bu husus, bakanlık sorumluluğunun ilkesine ve Ulusal Meclisin yürütme otoritesinin eylemlerini izleme hakkına dayanır. Millet meclisi üyeleri, uygulanmak üzere yürütme organına görüşlerini ifade etme veya özel önerilerde bulunma hakkına sahiptir. Tabii bu öneriler kamu yararına uygun olan hususlar içermelidir.

e) Sorunların Dinlenmesi

Ürdün siyasi sistemindeki vatandaşlar, Krallık ve Ulusal Meclis'teki yetkililere sorunlarını arz etmek hakkına sahiptirler. Dilekçeler, belirli şahsi konularla ilgili değil, Krallıktaki kamu işleri ile ilgili olmalıdır.

Sözü edilen bu yetkiler, Senato ve Temsilciler Meclisi'ne eşit olarak verilir; sadece Temsilciler Meclisi için bazı özel yetki alanları vardır ve şunlardır:

1. Anayasanın 53. maddesine göre temsilciler meclisi, senatodan ayrı olarak bakanlığa veya bakanlardan birine güvenoyu verebilir.
2. Anayasanın 56. maddesine göre bakanlığa bir itham yöneltebilir,
3. Temsilciler Meclisi'nin salt çoğunluğu, Anayasa'nın 82. Maddesine göre Millet Meclisini özel bir oturumda toplantıya davet etme hakkına sahiptir.
4. Anayasa'nın 119. maddesine göre Millet Meclisi, bir denetim organı olarak Sayıştay ile işbirliği yapabilir.

Millet meclisinin Mali yetkileri

Anayasanın Yedinci Bölümü mali işlere ayrılmıştır. Ulusal Meclis'in bu konudaki rolü ve işlevi anayasada belirtilmiştir. Kanun olmadan hiçbir vergi veya harç getirilemez. Vergi veya harç getiren yasaların bizzat Ürdün Ulusal Meclisi tarafından onaylanması gerekir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi olağan yasama hakkının Ulusal Meclise verildiği gibi mali yasama hakkı da bir meclis olarak millet meclisine verilmiştir. Bu şekilde Millet Meclisi sınırı aşmadan bütün vatandaşlara eşit vergiler ve harçlar getirir. Bu paranın tamamı devletin mali hazinesine gider ve onaylanmış bir yasa dışında hiç kimsenin bu para üzerinde bir tasarruf hakkı yoktur (bkz. Ürdün Anayasası, 111. Madde).

Kredi ve İmtiyaz Sözleşmeleri

Ürdün Anayasası'nın 117. Maddesi; imtiyazlar ile kişilere maden, kaynak veya kamu hizmetlerine yatırım yapma hakkı tanımaktadır. Bu imtiyazalar, yasa ile onaylanmalıdır. Bu, devlete yapılacak herhangi bir yatırımın yatırımdan önce yasama otoritesinin iznine haiz olması gerektiği anlamına gelmektedir. Anlaşmalardan kaynaklanan kamu kredilerine ve mali hazineden bu giderlerin tahsil edilmesine kararının alınması için ise Ulusal Meclis tarafından onayı gereklidir. (Ürdün Anayasası'nın 117. maddesi ve 33. maddesi).

Devlet bütçesi

Devlet bütçesi, kamu gelir ve giderlerinin, yasama organı tarafından onaylanarak hükümet tarafından yürütülüp uygulanmasına izin verilen bir kanun, bir hukuki belgedir. Bu belge, gelir-gider arasında denge sağlar ve talep ile harcamalar arasındaki

ilişkiyi gösterir. Bütçe, konu açısından idari bir işlem olarak kabul edilir. Resmi olarak ise bir yasa kabul edilir. Çünkü yasama makamı tarafından çıkarılan bir karar ile onaylanması gerekir. Bu devletin genel bütçesinin öneminden kaynaklıdır. Bu noktada dünyadaki anayasaların çoğunun bütçenin, onay için Parlamento'ya sunulması ve hükümlerinin herhangi bir maddesinin değiştirilmesi, eklenmesi veya silinmesi hakkının Parlamento'ya verilmesinin bir prensip haline getirildiğini görülmektedir. Bundan başka, Parlamento'nun hükümetin mali işlerini izleme hakkı da vardır. Kamu bütçesi yasa tasarısının onaylanma sürecinde kullanılan prosedürler, daha önce bahsedilen olağan kanunun okunmasında kullanılan prosedürlerle aynıdır. (Bkz. Anayasanın 112. Maddesi, Dr. Hayyari, s. 794).

Bütçenin Kabul Süreci

Taslak bütçe, Yürütme Otoritesi (Başbakan) tarafından Temsilciler Meclisi'ne sunulur. Meclis başkanı, taslak bütçeyi değerlendirme için Finans Komitesine yönlendirir. Mali komite, ayrıntılı raporunu meclise sunduktan sonra rapor mecliste okunur ve meclis, bütçe kanunu taslağını tartışır. Ardından taslak, hükümetten geldiği gibi veya düzeltildiği ya da reddedildiği şekliyle Senato'ya sunulur. Senato, taslak üzerinde gerekli işlemleri yapar. Temsilciler Meclisi'nden gelen tasarının onaylanması halinde, tasarının tasdik ve ilanı için krala gönderilir. Onaylanmaması durumunda, iki meclis arasında ortak bir oturum düzenlenir ve üzerinde nihai mutabakat sağlanmış olur. Kamu bütçe tasarısını onaylama sürecinde takip edilen prosedürler, daha önce bahsedilen olağan kanunun okunmasında kullanılan prosedürlerle aynıdır. (Bkz. Anayasanın 112. Maddesi, Dr. Hayyari, s. 794).

Ürdün anayasasında, bütçe taslağını onaylarken uyulması gereken kurallar şu şekilde belirlenmiştir:

a) Bütçe Görüşmeleri bölüm bölüm olacaktır

Buna göre bütçe, bir kerede bütünüyle oylanmasına izin verilmemiştir. Dolayısıyla bütçe görüşmelerinde taslağın her bölümü, müdahalede bulunmadan bütün ayrıntılarıyla ayrı ayrı onaylanması gerekmektedir.

b) Giderleri artırmadan masrafları azaltma hakkı

Ürdün anayasası, kamu bütçesi görüşülürken hükümet harcamalarından tasarruf etme hakkına sahip olması ve harcamalarda yükseltme hakkı olmamak üzere parlamentoya harcamaları azaltma hakkı vermiştir.

c) Daha önce mevcut olan bir verginin iptali, dayatılması veya değiştirilmesi yasaktır.

Ürdün anayasası, bütçe taslağının görüşülmesi sırasında mevcut her hangi bir vergiyi kaldırmayı veya yeni bir vergi getirmeyi ya da mevcut vergileri değiştirmeyi Ulusal Meclise yasaklamıştır. (Ürdün anayasasının 12. Maddesinin beşinci fıkrası.)

d) Sözleşmelerle ilgili harcama veya ithalatlar değiştirilmez

112. maddenin beşinci fıkrasına göre sözleşmelere konu olan harcamalar veya ithalat konularında bir değişiklik meydana getirilemez. Çünkü bunların görüşülmesi daha önce yapılmıştır.

Yıllık genel bütçe

Ürdün anayasasında bütçenin yıllık görüşülmesi öngörülmüştür. Buradan hareketle ülkenin ithalatı ve yıllık tahmini harcamaları her yıl mecliste görüşülmektedir.

Bütçenin geçici bir kanunla düzenlenmesi

Ürdün'deki anayasasında devlet bütçesini geçici bir kanunla çıkarılmasına izin verilmiştir. Yasama meclisinin yokluğunda bütçeyi geçici bir kanunla çıkarmak alışılmış bir durum haline gelmiştir. Ancak bazı hukuk profesörleri bunun mümkün olmadığını zira anayasaya aykırı olduğu söylüyor. Çünkü bütçeyi onaylayacak kurum, yasama otoritesidir. Bütçenin onaylandığı bazı zamanlar, parlamento oturumu, yani yasama otoritesi olmamaktadır. Dolayısıyla bütçe, yasama organı tarafından incelenmeden geçici bir yasa ile düzenlenmiş olmaktadır (Dr. Hayyari, s. 28, el-Mefhumu'l-Muhalif li'n-Nassi'd-Dusturi 1951).

Sayıştay

Ürdün Anayasası'nın 119. Maddesinde devletin gelir-giderlerini ve ödeme yöntemlerini izlemek için Sayıştay kurumunun kurulması öngörülmüştür. Sayıştay Kanunu 1952 tarih 28 sayılı kanunla çıkarılmıştır. Bu yasa ile denetim departmanı, Sayıştay adı verilen bağımsız bir departmana dönüşmüştür. 1984 yılında, 1952 tarih ve 28 sayılı Sayıştay Kanunu ve tüm değişiklikler ile bu Kanun hükümlerine aykırı diğer mevzuat kaldırılmıştır. Söz konusu yasa 1984 Sayılı Sayıştay'ın yeni yasasıdır. 1984 yılında yayımlanan Sayıştay'ın ilk maddesine göre söz konusu kurum; Millet meclisine bağlı olarak ve onun yerine bir kamusal sıfatıyla Bakanlıkları, belediyeleri, kamu kurumları ve devlet kurumları gibi genel nitelikteki organların eylemlerini ve manen kamu niteliği taşıyan tüm yerel organları izlemek ve denetlemek amacıyla kurulmuş bir kurumdur. (1984 Sayıştay Kanunu'nun 40. maddesine bakınız)

2.3.3. Yargı Organı

Yargı Kurumu (Ürdün Yargı Mercii)

Ürdün Yargı Mercii Kanununun 1988 tarih ve 2 nci kanunun 3. maddesinde, Ürdün Yargı Mercii'nin kurulması öngörülmüştür. Bu kurum, Adalet Bakanı ve genel olarak Adalet Bakanlığı'na bağlıdır. Bu kurum, Krallıktaki yargı işlevlerini devralacak şekilde nitelikli yargıçlar hazırlamayı; bakanlıklarda, devlet dairelerinde ve resmi kurumlarında çalışan yargı ve insan hakları çalışanlarının yasal seviyelerini yükseltmeyi ve enstitünün düzenlediği eğitim kurslarıyla verimliliklerini artırmayı amaçlamaktadır. Bu yargı kurumu, Enstitü Yönetim Kurulu adı verilen bir konsey tarafından denetlenir ve enstitü başkanı, Yargıtay başkanı, savcılık başkanı, Yasama Bürosu başkanı, özel sınıf bir hakem, Ürdün Üniversitesi Hukuk Fakültesi dekanı ve Baro Başkanı'ndan oluşur. Kurumun temel şartları ve kuralları mecliste belirlenir. (Ürdün Anayasası'nın 3. maddesi)

Ürdün'deki siyasal sistemin dayandığı üçüncü temeldir ve Anayasa tarafından yasalar üzerinde otoriteye sahip olmayan bağımsız bir otorite olarak kabul edilir, bu nedenle hakimler bağımsız olarak ilgili kanunların hükümlerine uygun olarak kraliyet iradesiyle atanır (Ürdün Haşimi Krallığı, Ürdün Anayasası, 1986: 49).

Ürdün Anayasası'nın 98. Maddesi, hâkim makamını elinde tutan bir kişinin aşağıdaki şartları yerine getirmesi gerektiğini öngörmektedir:

1. Ürdün vatandaşı olmak.

2. Yirmi yedi yaşını doldurmuş olmalı.

3. Bir hukuk diploması olmalı.

4. Hukukta profesörlük olmalı.

5. Adli Enstitüden diploma almış olmak (Ürdün Haşimi Krallığı, Ürdün Anayasası, 1986: 50).

Hakimler, yukarıda belirtildiği gibi, Kraliyet Kararnamesi ve Ürdün Yargı Konseyi kararıyla atanır. Ürdün Yargı Konseyi şunlardan oluşur: 1. Yargıtay Başkanı 2. Yüksek Adalet Divanı Başkanı 3. Yargıtay Kıdemli Hakimi 4. Adalet Bakanlığı Genel Sekreteri 5. Temyiz Mahkemesi Başkanları 6. Adalet Bakanlığının Kıdemli Müfettişleri (Haddad, 2003: 164-165).

Ürdün Anayasası Ürdün'deki mahkemeleri üç türe ayırır:

1.Düzenli mahkemeler

2.Dini mahkemeler

3.Özel Mahkemeler

Bu mahkemelerin her birinin adli işlerini idare etmek için kendi yasaları ve yetkileri vardır (Ürdün Haşimi Krallığı, Ürdün Anayasası, 1986: 50).

2.3.3.1. Düzenli Mahkemeler

Bunlar ceza davalarıyla ilgilenen ve hükümetin veya aleyhine açılan davalar da dahil olmak üzere tüm hukuki ve cezai konulardaki tüm kişileri ortadan kaldırma hakkını elinde bulunduran mahkemelerdir (Haddad, 2003: 168).

Sırayla üç türe ayrılırlar:

Birinci Sınıf Mahkemeleri: Sulh Mahkemeleri, İlk Derece, Büyük Olaylar ve Suçlar. Aşağıdakiler dahil olmak üzere çeşitli davalarla ilgilenmektedir: 1. Hak ve ticaret talepleri 2. Tatil, hasar ve tazminat talepleri 3. Taşınır ve taşınmaz mallara ilişkin tazminat talepleri 4. 18 yaşın altındaki çocuklara ilişkin tazminat talepleri 5.

Cinayet, tecavüz ve uygunsuz saldırı iddiaları 6. Kaçırma ve diğer suçlar (Haddad, 2003: 164-165).

İkinci derece mahkemeleri temyiz mahkemeleridir. Mahkemeler iki bölüme ayrılır: Temyiz mahkemeleri nihai olmayan mali ceza davalarıyla ilgilenir. Yargıtay mahkemeleri, Temyiz Mahkemelerinin kararlarını değerlendirir. Kararı anlamak ve bildirmek ve uzlaştırıcı davalarda temyiz mahkemelerinin kararlarında temyizleri değerlendirmek. Örneğin, (200) dinardan daha fazlasını talep eden davalar (Haddad, 2003: 170).

Üçüncüsü: Yüksek Adalet Divanı: Yüksek Adalet Divanı'nın dikkate alınması gereken görevleri şunlardır:

1. Anayasaya aykırı her türlü karara veya hukuka itiraz.
2. Belediye meclisi seçimlerinin sonuçlarına itiraz edebilir.
3. Kamu görevlilerine atama ve diğer ilgili konularda idari kararlara itiraz hakkı vardır (Haddad, 2003: 170).

2.3.3.2. Dini Mahkemeler

Ürdün Anayasası'nın 104. maddesi, dini mahkemelerin ikiye bölüneceğini öngörülmektedir:

Şeriat Mahkemeleri: Vakıf ve hükümlerini dikkate alır. Vakıf çatışmaları. Yetim fonlarının sorunları. Evlilik, boşanma ve nafaka gibi Müslümanlar arasında kişisel statü sorunları. Ürdün'deki kişisel statü yasası, bu davaların tüm hükümlerinde İmam Ebu Hanife'nin doktrinine bağlıdır (The library of congress: A country studies: Jordan, 2021).

Mezhepler Mahkemesi: Bu mahkemeler, Müslüman olmayan mezheplerle ilgili tüm davaları bakarlar ve bu mahkemeler, mezheplerin kişisel statüsünde davaları Müslümanların kişisel statüsüyle aynı şekilde ele alır (Haddad, 2003: 176).

2.3.3.3. Özel Mahkemeler

Ürdün'deki üçüncü mahkeme türüdür ve Ürdün Anayasası'nın 99. maddesine göre bu mahkemeler aşağıdaki guruplara ayrılmıştır:

1. Adalet Bakanlığına bağlı ve düzenli hakimler tarafından idare edilen mahkemelerdir.

(A) Vergi mükellefleri hakkındaki vergi kararlarına itirazda bulunmak için yetkili olan Gelir Vergisi Temyiz Mahkemesidir.

(B) Devlet toprakları ve mülk kanunları ihlalleriyle ilgilenen Devlet Mülkiyet Mahkemesidir.

(C) Arazi ve Su Yerleşim Mahkemesi, toprakla ve suyla ilgili problemlerin çözümlenmesini içeren davalara bakar.

(D) Gümrük Mahkemesi: Gümrük ile ilgili ihtilaflar, kaçakçılık ve diğer problemlerle ilgili davaları ele alır.

(E) Belediye Mahkemeleri: Ulaştırma Kanunu, El Sanatları ve Endüstriler Kanunu ve belediyeler dahilinde yetki alanı bulunan Şehir, Köy ve Bina Teşkilatı Kanunu ihlalleri ve kabahatleri ile ilgilenir (Ürdün Haşimi Krallığı, Ürdün Anayasası, 1986:50-52).

2. Adalet Bakanlığı tarafından denetlenmeyen mahkemeler:

(A) Silahlı kuvvetlerin üyelerini ve askerlik görevini yerine getirirken işlenen suçları denemeye yetkili askeri mahkemeler.

(B) Polis Mahkemeleri: Genel güvenlik görevlileri tarafından işlenen normal veya askeri el koymalarla ilgili işlerde yetkilidirler ve bu hükümlerde ceza yargılaması kuralları uygulanır (Haddad, 2003: 179).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YASAMA- YÜRÜTME- YARGI ORGANLARI EKSENİNDE TÜRKİYE CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

3.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin Siyasi Tarihi

3.1.1. 1923-1950 Dönemi

29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti resmen ilan edildi. 24 Nisan 1920 ve 13 Ağustos 1923 tarihleri arasında TBMM Başkanlığını yapmış olan Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. 9 Eylül 1923'te Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulmuş olan Cumhuriyet Halk Fırkası (CHP), Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yasal siyasi partisi olmuştur. Böylece, Türkiye Cumhuriyeti başlangıçta tek parti sistemi ile yönetilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili dönemi Ali Fethi Okyar tarafından muhalefetteki Cumhuriyet Liberal Partisi'nin (Serbest Cumhuriyet Fırkası) kurulmasıyla başlamıştır. Türkiye'deki çok partili demokrasiye geçiş girişiminden kısa süre sonra Atatürk'ün partinin İslamcı kökenli gerici unsurlardan etkilendiğini fark etmesiyle söz konusu parti Cumhuriyet Halk Partisi hükümeti tarafından kapatılmıştır.

3.1.2. 1950-1982 Dönemi

Türk siyasal hayatında tam anlamıyla çok partili döneme geçiş Mayıs 1950'de Demokrat Parti hükümetinin iktidara gelmesi bir diğer ifade ile CHP dışında bir partinin iktidarda bulunması ile başlamıştır. Ancak, Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında ekonomik kalkınma sağlayabilmesine rağmen daha sonraları hükümet yüksek enflasyon ve muazzam borçlarla uğraştığından muhalefeti sınırlayan yasaları başlatmıştır. Hükümet ayrıca orduyu siyasi rakipleri bastırmak için kullanmaya çalışmış ve ordu 1960 yılında darbe ile yönetime el koyarak Menderes hükümetini sonlandırmıştır. Türkiye'de hükümet sistemi güçlerin yumuşak bir şekilde ayrılmasını öngören 1961 Anayasası'ndan bu yana tartışılmaya başlanmıştır. Yürütmenin nispeten zayıflığı birçok lider tarafından dile getirilmiştir (Tuncaşık, 2015: 13).

3.1.3. 1982 Anayasası Dönemi

12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur. 12 Eylül Askerî Müdahalesi, 27 Mayıs Askerî Müdahalesinden farklı olarak “emir ve komuta zinciri içinde ve emirle” gerçekleştirilmiştir. 27 Mayıs 1961’de bir grup küçük ve orta rütbeli subay yönetime el koyarken, 12 Eylül 1980’de, ordu, genelkurmay başkanının ve kuvvet komutanlarının yönetiminde, bir bütün olarak, yani kendi hiyerarşisi içinde yönetime el koymuştur. Yönetime el koyanlar bir “Millî Güvenlik Konseyi” oluşturmuştur. Bu Konsey, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun’dan oluşmuştur. 12 Eylül Askerî Müdahalesinin amacı, Millî Güvenlik Konseyinin 1 numaralı Bildirisinde şöyle açıklanmıştır: “Girişilen Harekatın amacı, ülke bütünlüğünü korumak, millî birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, Devletin otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak”

Burada son olarak 1982 Anayasasının en önemli özelliklerine kısaca değinmek uygun olacaktır.

1. Kazuistik Yöntem

1982 Anayasası, devletin temel kuruluşunu ve temel hakları ana hatlarıyla belirleyen bir “çerçeve anayasa” değil, her şeyi her ayrıntısına kadar düzenlemek isteyen bir “düzenleyici anayasa” dır. Diğer bir ifadeyle “kazuistik yöntem” ile hazırlanmış bir anayasadır (Gözübüyük, 44).

2. Katılık

1982 Anayasası, değiştirilmesi adı kanunlardan daha zor usullere bağlı olan, “katı” veya “sert” bir anayasadır. Anayasanın değiştirilmesi usûlünü aşağıda ayrı bir bölüm halinde inceleyeceğiz. Ancak, 1982 Anayasası, 1961 Anayasasına oranla daha katı bir Anayasadır. Bir kere, 1982 Anayasasında değiştirilmesi yasak olan hükümlerin sayısı artırılmıştır. İkinci olarak, anayasa değişikliği sürecine 1961 Anayasasında mevcut olmayan bir “onay” safhası eklenmiştir. Cumhurbaşkanı onaylamadığı Anayasa değişikliğini halkoylamasına sunabilmektedir (Özbudun, 39-41).

3. Güçlü Yürütme

Dünyadaki genel eğilime uygun olarak 1982 Anayasası devlet yapısı içinde yürütme organını güçlendirmiştir. 1982 Anayasası bu güçlendirmeyi, bir yandan Cumhurbaşkanının yetkilerini artırarak, diğer yandan da, Bakanlar Kurulu içinde de Başbakana üstün konum vererek sağlamaya çalışmıştır (Özbudun, 2020: 39-41).

1999 Anayasa Değişikliği

Bu değişiklik ile anayasanın 143. Maddesi değiştirilmiştir. DGM'deki askeri hakim ve savcılarının yerine sivil hakim ve savcılarının atanması Kabul edilmiştir.

2001 Anayasa değişikliği

1982 anayasasında şu ana kadar yapılan değişikliklerin en kapsamlısı 2001 yılında 4709 sayılı kanunla yapılmıştır. Bu değişiklikler iki alana ayrılabilir; devletin temel organlarıyla ilgili değişiklikler ve özgürlükler rejimine ilişkin değişiklikler. Devletin temel organlarıyla ilgili değişiklikler kapsamında TBMM'nin görev ve yetkileri ile ilgili 85. madde ve Milli Güvenlik Kurumu ile ilgili 118. madde değiştirilmiştir. (Eroğul, 2014: 271-288)

2017 Anayasa değişikliği

2017 Anayasa değişikliği ile yasama alanında gerçekleştirilen değişiklikler şöyle sıralanabilir: Milletvekili sayısı 550'den 600'e çıkmış, seçilme yaşı ise 25'ten 18'e düşürülmüş ve askerlik hizmetini yapmış olma koşulu askerlikle ilişkisi olmamak şeklinde değiştirilmiştir. TBMM seçimlerinin beş yılda bir yapılması koşulu yeniden getirilmiştir. Yürütme organı ile ilgili en önemli değişikliklerinden bir tanesi ise cumhurbaşkanının siyasal parti üyesi olmasının yolu açılmıştır. Doğrudan halk tarafından seçilen ve siyasal bir kişilik olan cumhurbaşkanının referandumda anayasa değişikliğinin kabul görmesinin ardından yürürlüğe girmesiyle birlikte bir siyasal partiyle ilişki kurmasına imkân verilmiştir. Yargı organı ile ilgili en önemli değişikliği ise “disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamayacağı ancak savaş halinde asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabileceği belirtilmektedir. Böylece Askerî Yargıtay Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemeler kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla kaldırılmıştır” (Gülener ve Miş, 2017: 18).

3.1.4. Yasama Organı

Anayasa'nın 7. maddesine göre; "Yasama yetkisi, Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Bu yetki devredilemez". Burada Türkiye Cumhuriyeti'nin yasama organı, TBMM olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.4.1. Milletvekili Seçilme Yeterliliği

Milletvekili seçilme yeterliliği, Anayasa'nın 76. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre on sekiz yaşını dolduran ve Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes milletvekili olarak seçilebilir. Aynı zamanda, çift vatandaşlığa sahip olmak milletvekili olmaya engel teşkil etmezdir. 2017 Anayasa değişikliği öncesi, bir Türk vatandaşının milletvekili olarak seçilebilmesi için en az yaş yirmi beş yaşında olması gerekmektedir. Üçüncü şart ise öğrenimdir. Anayasa'nın 76. maddesinin 2. fıkrasına göre; milletvekili olabilmenin bir diğer şartı, öğrenimdir. Bir Türk vatandaşının milletvekili olabilmesi için en az ilkokul mezunu olması gerekmektedir. Dördüncü şart ise askerliktir. 2017 Anayasa değişikliği öncesi 1982 Anayasası'nın 76. maddesinin 2. fıkrasında yer alan bir diğer koşul da "askerlik hizmetini yapmış olmak"tı. Bu sebeple, 2017 anayasa değişikliği öncesi askerliğini tecil veya tehir ettirmiş olanların milletvekili seçilebilme imkanları yoktu. 2017 anayasa değişikliği ile ilgili hüküm "askerlikle ilişkisi olmamak" halini almıştır. Bunun anlamı (milletvekili seçilme yaşının 18'e indirilmesini de hesaba katarak) askerliğini tecil veya tehir ettirmiş olanların milletvekili seçilebilme imkanları olabilmektedir.

Bu dört şart haricinde milletvekili olabilmenin olumsuz koşulları da bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla şöyledir:

Birincisi, kısıtlı olmamaktır. Kısıtlılık halleri, Türk Medenî Kanunu'nun 405. ile 408. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Buna göre kısıtlılık veya hacir, "akıl hastalığı, akıl zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı" durumlarında, ergin kişilerin fiil ehliyetlerinin mahkeme tarafından tamamen kaldırılması veya sınırlandırılmasıdır". İkincisi ise kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak: kamu hizmetlerinden yasaklılık hali, eski Ceza Kanunu'nun 31. maddesinde açıkça düzenlenmişti. Bu maddeye göre, "5 seneden fazla ağır hapse mahkumiyet, müebbeden ve üç seneden beş seneye kadar ağır hapse mahkumiyet, hükmolunan cezaya müsavi bir müddetle, hidematı ammeden memnuiyeti müstelzimdir".

Dördüncüsü ise, Ağır Hapis Cezasından Hüküm Giymiş Olmamak. Beşincisi ise, yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymiş olmamak: Anayasa'nın 76. Maddesinde öngörüldüğü gibi, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla hüküm giymiş olanlar milletvekili olamazlardır. Altıncısı ise, belirli suçlardan hüküm giymemiş olmak: Anayasa'nın 76. maddesine göre, "kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, milletvekili seçilemezler". İlgili suçlardan hüküm giymiş olanlar, "affa uğramış olsalar bile" milletvekili seçilemez (Gezici, 2018: 214-215).

3.1.4.2. TBMM Görev ve Yetkileri

TBMM temel görev ve yetkileri şöyle özetlenebilir; birincisi kanun koymak ve değiştirmek. Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan kanun tasarısı veya milletvekilleri tarafından verilen kanun teklifi TBMM Başkanlığına sunulur. İlgili komisyona sevk edilir. TBMM genel kurulunda oylanır; onaylanmaması halinde düzenlenmesi için geri gönderilir, onaylanması durumunda ise kanunlaşır. Cumhurbaşkanı onayına sunulur ve Cumhurbaşkanı 15 gün içerisinde ya geri gönderir ya da onaylanır ve resmi gazetede yayınlanır. İkincisi, Bütçe ve Kesin Hesap Kanun Tasarılarını Görüşmek ve Kabul Etmek. Bu doğrultuda, Bakanlar Kurulu bütçe tasarılarını mali yılbaşından en az 75 gün önce TBMM'ye sunması gerekir. Komisyonda incelenen tasarı TBMM'de görüşülür. Mali yılbaşına kadar vermesi gerekir. Ayrıca Cumhurbaşkanı bütçe kanunlarını veto edemezdir. Bütçe kanunu onaylama yetkisi olan TBMM'nin denetleme yetkisi vardır. Bu denetimi TBMM adına Sayıştay yapar. Üçüncüsü, milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmaktır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. Maddesinin 1. Fıkrasına göre, Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası örgütlerle imzalanacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Yani yürütme organın yaptığı ve onayladığı milletlerarası andlaşmaları TBMM tarafından uygun bulunmuştur. Dördüncüsü, savaş ilanı ve silahlı kuvvetlerin kullanılmasına izin vermektir. Savaş ilanına ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin ülkemizde bulunmasına izin

verme yetkisi TBMM'ye aittir. Beşincisi ise para basılmasına karar vermektir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 87. maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerinden bir diğeri de, "para basılmasına karar vermek"tir. Altıncısı genel ve özel af ilanına karar vermektir. (Gezici, 2018: 216).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 87. maddesi ayrıca "Anayasa'nın diğ er maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek" ifadesi ile Meclisin görev ve yetkilinin yurkida söz edilen görevler ve yetkilerde ibaret olmadığını belirtmiştir. Gerçekten de Anayasada dağ ınık olarak Meclisin görev ve yetkileri bulunmaktadır.

3.1.5. Yürütme Organı

Türkiye Cumhuriyeti'nde yürütme organı, Anayasanın 8. maddesinde de ifade edildiğ i üzere, Cumhurbaşkanı anlaşılmaktadır. 1982 Anayasası, 101. madde ve devamında Cumhurbaşkanının seçim, görev, yetkiler ve sorumluluğ u gibi konular ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. 2007 yılında yapılmış olan Anayasa değ iş ikliğ i ile bu kurum önemli ölçüde değ iş ikliklere maruz kalmıştır. Fakat en önemli değ iş iklikler 2017 yılında yapılmış olan anayasa değ iş ikliğ i ile yapılmıştır. İlgili değ iş iklikler 2018 yılında bütünüyle yürürlüğe girmiş ve bakanlar kurulu kaldırılmıştır. Artık Türkiye'nin siyasi rejimi parlamenter sisteminden Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş yapılmıştır (Kartal ve Demirhan, 2017: 577).

Cumhurbaşkanının Görevi ve Yetkileri

2018 değ iş ikliğ i ile Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerine ilişkin yasama, yürütme ve yargıya dair yapılan tasniflendirme kaldırılmış ve Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri şu şekilde sayılmıştır: - Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir (Kartal ve Demirhan, 2017: 577).

- ✓ Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk Milletinin birliğ ini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.
- ✓ Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.
- ✓ Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

- ✓ Kanunları yayımlar.
- ✓ Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.
- ✓ Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.
- ✓ Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları atar ve görevlerine son verir.
- ✓ Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.
- ✓ Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyeti'ne gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.
- ✓ Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.
- ✓ Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.
- ✓ Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.
- ✓ Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.
- ✓ Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.
- ✓ Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.
- ✓ Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir.
- ✓ Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.
- ✓ Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.”

3.1.6. Yargı Organı

Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasanın 9. maddesinde belirlendiği gibi, yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

3.1.6.1. Anayasa Yargısı: Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesi, Türkiye Cumhuriyet hukukuna 1961 Anayasası ile girmiştir. Anayasa Mahkemesinin önemi, normlar hiyerarşisini kabul etmekten gelir. Anayasa Mahkemesinin asli vazifesi, kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemektedir. (AZRAK, 2011: 649-700)

Anayasa Mahkemesinin Görev ve Yetkileri

1) Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler

2) Bireysel başvuruları karara bağlar (2010 Anayasa değişikliği)

3) Anayasa değişikliklerini (sadece şekil bakımından olmak üzere) inceler ve denetler

4) Yüce Divan Sıfatı ile Yargılama Yapmak. Anayasa Mahkemesi aşağıdaki kişilerin görevleri ile ilgili suç işlemleri durumunda Yüce Divan sıfatı ile yargılamalarını yapar: - Cumhurbaşkanı, - Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar - Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı - Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve üyeleri, Başsavcılar, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı Vekili - Hâkimler ve Savcılar Kurulu Başkan ve üyeleri - Sayıştay Başkan ve üyeleri - Genelkurmay Başkanı ve Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları

6) Siyasi partilerin kapatılma davalarına bakar

7) Siyasi partilerin mail denetimini yapar

8) Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine yönelik Meclis Genel Kurulu kararının, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla açılan davalara bakar.

9) Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkanını seçer.

3.1.6.2. Adli Yargı

Adli yargı, güncel hayatta kişilerin muhatap olduğu yargıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nde adli yargı iki derecelidir: İlk derece mahkemeleri ve temyiz mahkemesi olarak Yargıtay. İlk derece mahkemeleri, hukuk mahkemesi ve ceza

mahkemeleri diye ikiye ayrılır. Hukuk mahkemeleri özel yetkili mahkemeleri bir kenara bırakırsak (örneğin ticaret mahkemesi, fikri ve sınai haklar mahkemesi, tüketici mahkemesi v.s.) sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemesi diye ikiye ayrılır. Ceza mahkemeleri ise, gene özel yetkili mahkemeleri bir kenara bırakırsak (örneğin çocuk mahkemeleri, trafik mahkemeleri), sulh ceza, asliye ceza ve ağır ceza mahkemesi olmak üzere üçe ayrılır. Adli yargının temyiz mahkemesi ise, Yargıtaydır. Yargıtayın görevleri, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme mercidir. Yargıtay üyeleri birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve Cumhuriyet savcılarını arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından seçilirler.

3.1.6.3. İdarî Yargı

İdarî yargı, idarî makamların idare hukuku alanındaki faaliyetlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümlendiği yargı koludur. Diğer bir ifadeyle idarî yargı, kural olarak devletin merkezî idare teşkilatı ve yerinden yönetim kuruluşlarının idarî eylem ve işlemlerinden doğan davaların görüldüğü yargı koludur. İdarî yargı yerleri ülkemizde iki dereceli örgütlenmiştir. İdarî yargının ilk derece mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleridir.

İdarî davalarda istinaf mahkemesi olarak bölge idare mahkemeleri ve temyiz mahkemesi olarak Danıştay, üst derece mahkemeleri olarak vazife yaparlar. Bölge İdare Mahkemeleri, bölgelerin coğrafi ve iş durumuna göre İçişleri, Maliye ve Gümrük Bakanlıklarının görüşü alındıktan sonra Adalet Bakanlığı tarafından kurulur ve yargı çevresi saptanır

3.1.6.4. Uyuşmazlık Yargısı: Uyuşmazlık Mahkemesi

Uyuşmazlık Mahkemesi, yargı kollarının arasında görev ve hüküm uyuşmazlıklarının ortaya çıkması durumunda faaliyete geçen bir yargı koludur. Uyuşmazlık Mahkemesi, Anayasanın 158. maddesinde düzenlenmiştir. 158. maddenin 1. fıkrasına göre; “Uyuşmazlık Mahkemesi, adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir”. Uyuşmazlık Mahkemesi’nin kuruluşu ve işleyişi, 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi’nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun ile düzenlenmiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi’nin

başkanlığını Anayasa Mahkemesinin bir üyesi yapar. Uyuşmazlık Mahkemesinin yetkili olduğu uyuşmazlıklar, adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev uyuşmazlıklarıdır. Anayasanın 158. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, “Anayasa Mahkemesiyle diğer mahkemeler arasındaki görev uyuşmazlıklarında Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır”.

3.1.6.5. Sayıştay

Sayıştayın kuruluşu, görev ve yetkileri Türkiye Cumhuriyet Anayasasınının 160. maddede düzenlenmiştir. Buna göre; “Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştay’ın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren 15 gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idari yargı yoluna başvurulamaz. Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda Danıştay kararları esas alınır. Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması, Sayıştay tarafından yapılır. Sayıştay’ın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir”.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜRDÜN PARLAMENTER SİSTEMİ VE TÜRKİYE CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ KARŞILAŞTIRMASI

4.1. Ürdün ve Türkiye Arasındaki Hükümet Sisteminin Karşılaştırılması

Ürdün hükümeti, Krallığın tüm bakanlıklarını ve devletin kamu dairelerini içine alan yürütme otoritesinin zirvesini temsil eder. İlk Ürdün hükümeti 1921'de Ürdün Emirliği döneminde kuruldu. İlk Ürdün başbakanı Raşit Talei idi. Başbakan, anayasaya uygun olarak kral tarafından atanır ve parlamentonun % 51 oy çoğunluğunu alarak hükümet olur. Ürdün hükümetinin başında şu anda 12 Ekim 2020'de Ömer er-Razzaz hükümetinin yerini alan Beşir el-Hasvane bulunmaktadır (Majesteleri Kral Abdullah II Ibn Al Hussein'in resmi web sitesi. 2017).

Hükümet, yürütme organı olarak Ürdün ulusunun üç erkenden biridir. Diğer iki erk ise yargı mercii ve yasama mercii veya Ürdün Ulusal Meclisidir. Yürütme organı; başbakanı, bakanlarını, danışmanlarını ve çeşitli kurumlarının başkanlarından oluşur. Ürdün siyasi sistemine göre yürütme erki, bakanları aracılığıyla ve Ürdün anayasasının hükümlerine uygun olarak yürüt devralan krala verilmiştir. Kolluk kuvvetleri, kamu güvenliğinden sorumludur. Ürdün Polisi, İçişleri Bakanlığı Asayiş Müdürlüğü'ne bağlıdır (Ürdün - Hükümet - Silahlı Kuvvetler. Kopya 23 Mart 2018'de Wayback Machine'de saklıdır).

Türkiye'de yönetim sistemi, 1982 yılında kabul edilen Türk anayasasında tanımlanmıştır. Bu anayasanın 4. maddesinde, Anayasa'nın devletin şeklini ve yönetim sistemini tanımlayan 1. maddesinin hükümlerinin değiştirilmesine izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca, 2. madde ve 3. madde hükümlerinin değiştirilememesi ve değiştirilmesi için teklif sunulamayacağı ifade edilmiştir. Bu anayasada ayrıca, laik Türk devletini düzenleyen tüm hususların yanı sıra, Türkiye cumhurbaşkanının görev ve hakları da beyan edilmiştir.

Modern Türk devleti, 29 Ekim 1923 Pazartesi günü Osmanlı Devleti'nden ayrıldıktan sonra kuruldu. Bu devlet, cumhuriyetle yönetilen ülkelerden biridir. Türkiye'nin nüfusu yaklaşık 83 milyondur. Yaklaşık 783.560 karelik bir alana sahiptir.

Nüfus yoğunluğu her iki kilometreye 100 kişidir. Türkçe devletin resmi dilidir. Resmi para birimi Türk lirasıdır.

Türk anayasasının ilk maddesinde, Türkiye devletinin cumhuriyetçi ülkelerden biri olduğunu belirtilmiştir. Bu, halkın belirli her sürenin sonunda yeni bir başkan seçmesi anlamına gelmektedir. Türk anayasasında, mevcut cumhurbaşkanının görev süresini için bu beş yılla sınırlandırılmıştır. Mevcut Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 28 Ağustos 2014 tarihinde yapılan son seçimleri kazanmayı başarmıştır.

4.2. Anayasal Organlar

4.2.1. Yasama Organının Karşılaştırılması

Yasama organı, yasaları kabul etme yetkisine sahip müzakereci bir organdır. Yasama organları, Parlamento, Kongre ve Ulusal Meclis gibi çeşitli isimlerle bilinir. Parlamenter sisteme sahip hükümetlerde, yasama organı en yüksek resmi makamdır ve yürütme organındaki yetkilileri bu organ atar. Başkanlık sistemlerinde yasama organı halkın seçtiği üyelerden oluşur. Yasama organının görevi yürütme erkenden bağımsız olarak kanunları görüşmek ve yürütme otoritesi tarafından bu kanunları meclise sunmak suretiyle çıkarmaktır. Yasama organları, yasaların çıkarılmasına ek olarak, vergileri artırma ve devlet bütçesini ve diğer mali belgeleri onaylama konusunda özel yetkilere sahiptir (Yönetim Sistemleri ve Yürütme-Yasama İlişkileri (Başkanlık, Parlamento ve Hibrit Sistemler.2008).

Anlaşmalar yapmak ve savaş ilan etmek için de aynı şekilde yasama organının onayı gereklidir. Bu özel yetkiler bir anayasadan diğerine farklılık gösterir (Frederick, 2009:75).

4.2.1.1. Türkiye'de TBMM ve Ürdün'de Temsilciler Meclisi

Karşılaştırılması

Ürdün Ulusal Meclisi, 1952 anayasasına göre kurulmuş bir Ürdün ulusal parlamento meclisidir. Bu meclis, ülkedeki yasama otoritesini temsil eder ve Senato ve Temsilciler Meclisi olmak üzere iki meclisten oluşur. Tek meclisten oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi veya Türkiye Parlamentosu ise Türk anayasasını tartışmaya ve değiştirmeye yetkili tek yasama organıdır.

Ürdün'de Senato 65 üyeden oluşur. Bunların hepsi doğrudan kral tarafından atanır. Temsilciler Meclisinde ise halk tarafından seçilen 130 kişi vardır. Bunlar arasında Hristiyanlar için ayrılmış 9, Çerkez ve Çeçen azınlıklar için 3 ve kadınlar için on beş koltuk bulunmaktadır. Her iki mecliste de üyelik süresi dört yıldır.

Türkiye'de ise meclis, 23 Nisan 1920'de Kurtuluş Savaşı'nın ortasında Ankara'da kuruldu. Meclis, İstanbul'un üç seçim bölgesi ve bu şehirlerin yoğun nüfusu nedeniyle Ankara ve İzmir'in iki seçim bölgesine ek olarak, seksen bir vilayete göre bölünmüş 85 seçim bölgesinden beş yılda bir seçilen 600 üyeden oluşmaktadır.

4.2.1.2. Türkiye'de ve Ürdün'de Yasama Süreçleri Karşılaştırılması

Ürdün ve Türkiye'deki yasama otoriteleri arasında meclisin süresi ve iki meclis üyelerini atama yöntemi de dâhil olmak üzere birçok açıdan büyük benzerlik olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki her iki ülkede de, bir suç işlemiş olan ve bir yıl veya daha uzun süre hapis cezasına çarptırılanların; zimmete para geçirme, yolsuzluk ve rüşvet gibi yüz kızartıcı suçlar nedeniyle hüküm giyenlerin veya meclise veya sırada askeri veya bakanlık makamında bulunanların üye olmasına izin verilmemektedir.

Bazı konularda ise adaylık koşulları farklılık gösterir. Bunlardan biri, Ürdün'de 30 yaşın altındakiler Parlamento'ya aday olma hakları yoktur. Türkiye'de ise gerekli şartları taşıdığı takdirde 18 yaşındaki herkes meclise aday olabilir. Diğer taraftan Türkiye'de meclise aday olabilmek için kişinin askerlik yapmış olması gerekirken Ürdün'de askerlik yapmadan da kişi meclise aday olabilmektedir.

Her İki Meclisin En Önemli Yetki Alanları:

Ürdün yasama erkinin yetki alanları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Haddad, 2003: 151):

1. *Yasama süreci:* Bu süreç, yasa taslaklarının oluşturulması, görüşülmesi ve çıkarılması olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Ulusal Meclis, yasama işlevlerini iki temel işlemlerle yerine getirir. Bunlar, kanun taslağı önermek ve yürütme otoritesinden alınan kanun taslaklarını onaylamaktır. Ulusal Meclisin yetkisi, yasa tasarılarını kabul etme, reddetme veya değiştirme ile sınırlıdır.

2. Devlete güven vermek veya geri çekmek

3. Vergiler ve harçlar koymak

4. Genel bütçenin onaylanmak

5. Yürütme erkinin eylemleri üzerindeki siyasi kontrol: Ulusal Meclis, anayasanın kendisine verdiği yetkileri yerine getirmesi bakımından yürütme otoritesinin eylemleri üzerinde denetleyici bir rol oynar. Devletin genel politikasından Ulusal Meclise karşı Başbakan ve bakanlar sorumludur. Ulusal Meclis, üyelerinin hükümet programlarının ilerleyişini takip etmek ve izlemek için denetim yetkilerini, Ürdün anayasasında belirtilen özel izleme araçlarıyla kullanır. Bu yöntemler şunlardır (Haddad, 151,2003):

a) *Güvenoyu vermek*: Bakanlığa veya üyelerinden birine duyulan güven Temsilciler Meclisine sunulur. Meclis, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla bakanlığa güvenoyu vermezse, bakanlığın istifa etmesi gerekir. Bakana güvenoyu verilmezse de aynı şekilde bakanın da istifa etmesi gerekir.

b) *Araştırma*: Önemli izleme araçlarından biri de araştırma ve tahkikattır. Bu görev ile meclis, üyelerinden özel komiteler oluşturarak belirli konularda bilgi edinmeyi amaçlar. Komiteler aracılığıyla gerçeği bilinmek istenen konu hakkında gerekli bilgiler toplanır.

c) *Görüşme talebi*: Bu yetki sayesinde meclis, her hangi bir işin hakikatini ortaya çıkarmak veya belirli bir konu hakkında işin mahiyetini ortaya çıkarmak veya hükümetin bu işe yönelik politikasını görme talebinde bulunabilir. Hükümet ayrıca, meclisi belirli bir konudaki politikaları hakkında bilgilendirmek amacıyla Parlamento ile görüşme talep etme hakkına sahiptir.

d) *İstek Beyanı*: Bununla hükümete belirli bir eylemi gerçekleştirmesi veya belirli bir plan yapması için yetki verilmesi kastedilmektedir. Devletin genel işlerini denetlemek ve hükümet politikasını izlemek meclisin hak ve yetkileri arasındadır.

e) *Öneri ve şikâyetleri dinlemek*: Her Ürdün vatandaşı, meclise, halkla ilişkilerle ilgili bir dilekçe sunma veya kişisel konularla ilgili kendi adına birini gönderme hakkına sahiptir.

f) *Soru*: Bu, bilinmeyen bir konuyu bilmek veya hükümetten bir şeyle ilgilenme niyeti hakkında açıklama almak veya belirli bir konuya dikkatini çekmek için kullanılan yöntemlerden biridir. Temsilciler Meclisi veya Senato üyesi olsun her üyenin şahsi olarak soru sormak, hakkı vardır.

g) Sorgulama ve itham: Sorgulama, bakanları veya onlardan birini kamuyu ilgilendiren bir meseledeki tasarrufundan sorumlu tutmak demektir. Temsilciler Meclisi tarafından bakanları sorgulama yapılırken itham ve suçlama kararı Meclis üyelerinin oylarının ancak üçte iki çoğunluğuyla verilir.

6. Vatandaşların şikâyetlerinin değerlendirilmesi: Anayasa, Ürdünlülere Ulusal Meclise dilekçe ve talepler sunarak kamu makamlarına hitap etme hakkı tanımaktadır (Haddad, 2003: 152).

Türkiye'deki Yasama Organı:

TBMM'nin yetki alanları aşağıdaki gibidir (Serdar, 2016: 54):

1. Kanunların çıkarılması, değiştirilmesi ve yürürlükten kaldırılması: Madde 87.
2. Meclisin başkan yardımcıları ve bakanlar üzerindeki denetimi ve çeşitli yollarla bilgiye erişimi.

Anayasanın 98. ve 106. Maddelerinde Meclis araştırması, Genel tartışmalar, Meclis sorgulaması ve Yazılı sorular olmak üzere dört temel yöntemden bahsedilmektedir. Meclis araştırması, meclisin belirli bir konu hakkında bilgi edinmek için üstlendiği araştırmayı ifade eder. Genel tartışmalar, Büyük Millet Türk Meclisi'nde toplumu ve devleti ilgilendiren belirli konuların tartışılması demektir. Meclis sorgulaması ise 106. maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkralarına göre cumhuriyet başkan yardımcılığı ve bakanların meclis tarafından sorgulanması anlamına gelmektedir. Yazılı sorular ise TBMM milletvekillerinin en geç on beş gün içinde yazılı olarak cevaplanmak şartıyla Cumhurbaşkanı Yardımcılarına ve Bakanlara yazılı soru sorması anlamına gelmektedir.

3. Meclis üyelerinin üçte iki çoğunluğunun onayıyla anayasayı değiştirmek

4. Devletin genel bütçesini görüşmek ve onaylamak, para vermek veya genel ve özel af çıkarmak ile ilgili kararlar almak, ölüm cezalarının uygulanmasını onaylamak, savaş ilan etmek ve uluslararası anlaşmaları onaylamak.

5. Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesinin onaylanması veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türk topraklarında bulunmasına izin verilmesi (Madde 92.)

Türkiye devletinin önceki yönetiminin parlamenter sistem olduğu söylenebilir. Ürdün ve Türkiye arasındaki yasama otoritesinde hatta Ulusal Meclisin yetkilerinde,

yasaların çıkarılması, hükümetin denenmesi ve izlenmesi, savaş ve barış ilan edilmesi, anayasada değişiklik yapılması dâhil olmak üzere büyük benzerlik vardır.

Bununla birlikte bazı farklılıklar da mevcuttur. Örneğin Ürdün'de bir milletvekilinin aynı anda hem bakan hem de milletvekili olma hakkı vardır. Türkiye'de ise bir milletvekili aynı zamanda bakan olamaz. Türkiye'de cumhurbaşkanı, doğrudan halk tarafından seçilirken Ürdün'de meclis tarafından onaylanan veraset yoluyla oğula geçer ve kral devletin sahibi değil başbakanı olur. Ayrıca, Türkiye'de hükümeti oluşturan partinin çoğunluk partisi olması gerekirken Ürdün'de hükümetin, kral tarafından Ürdün Millet Meclisine sunulan ve oylanan başbakan tarafından kurulması gerekir.

4.2.2. Yürütme Organının Karşılaştırılması

4.2.2.1. Türkiye Cumhurbaşkanı ile Ürdün Kralının Karşılaştırılması

Türkiye cumhurbaşkanının yetkileri ile Ürdün kralın yetkileri arasında idari, yasama ve yürütme açısından büyük benzerlik olduğunu söyleyebiliriz. Her iki makamın, kendilerine devleti kontrol etme yetkisi tanıyan güçleri ve yetkileri söz konusudur. Bu, daha sonra bahsedeceğim şeylerin çoğunda belirgindir. Ancak bu, aralarında hiçbir fark olmadığı anlamına gelmez, çünkü iki siyasi sistemde farklılıklar mevcuttur. Bu bağlamda atama yöntemlerinde ve diğer bazı işlerde farklılık söz konusudur.

1. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanı: Devletin başıdır, Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk halkının birliğini temsil eder. Ekim 2007'de yapılan anayasa değişikliğinden sonra cumhurbaşkanı, yükseköğrenimini tamamlamış kırk yaşındaki milletvekilleri veya milletvekili seçilme hakkı bulunan Türk vatandaşları arasından geçerli oyların salt çoğunluğu halk tarafından seçilmeye başlamıştır. Seçilen cumhurbaşkanının görev süresi ise, 5 yıldır ve en fazla iki dönem seçilebilir (Erdoğan, 2014: 15).

2. Kral: Ürdün Haşimi Krallığı'ndaki yürütme otoritesi, Bir devlet başkanı ve başbakan olarak kral ve onun kabinesi olmak üzere iki ana temele dayanmaktadır. Kral, yetkilerini bakanlar tarafından anayasaya uygun olarak kullanır. Kendisi her türlü

sorumluluk ve sorumluluktan muaftır. Krallık yetkileri, tahtın sahibinden en büyük oğluna, sonra da en büyük oğluna ve sonra en büyük oğluna geçer ve böyle devam eder. Eğer çocukların en büyüğü kralın görevi kendisine geçmeden ölürse, ölen kişinin erkek kardeşi olsa bile veliaht en büyük çocuk olur. Ancak kralın erkek kardeşlerinden birini veliaht prens olarak seçmesi mümkündür, böylece kralın görevi taht sahibinden kendisine devredilir. Eğer kralın çocuğu yoksa krallık kardeşine geçer. Erkek kardeşi yoksa büyükten küçüğe doğru sırayla amcasına geçer. (Ebu Deyh, 1990: s.129)

Tahta geçecek kimsenin özelliklerine gelince, öncelikle söz konusu kişi Müslüman, akli başında, şeri nikâhlı bir eşten, Müslüman anne babadan doğmuş ve on sekiz yaşını doldurmuş olmalıdır. Taht henüz küçükken kendisine devredilirse, kralın yetkileri bir vasi veya kabine tarafından atanan mütevellî heyeti tarafından kullanılır.

Burada Türkiye Cumhurbaşkanı ile Ürdün Kralı arasında iki önemli fark olduğunu görülmektedir. Şöyle ki Türkiye'de cumhurbaşkanı, 5 yıllık bir süre için atanır, ardından bir kez daha seçilme hakkı tanınırken Ürdün kralı ölünceye veya akıl hastalığından mustarip olana kadar kalıcı olarak devletin başında kalır. Diğer bir fark ise atama yöntemidir. Türkiye'de kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenimini tamamlamış ve milletvekili olan herkes başkanlığa aday olabilirken Ürdün'de kral yönetimi elinde bulunduran ailedeki veraset yoluyla atanır. Kabine kral tarafından belirlenir ve onay için parlamentoya sunulur.

1. Başkanın ve Kralın Yetkileri (Khalluk, 2017: 98):

- Başkan, devletin başıdır ve yürütme otoritesinin işlevlerini üstlenen kişidir.
- Cumhurbaşkanı, devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk milletinin birliğini temsil eder, ayrıca anayasanın uygulanmasını ve devlet organının düzenli ve uyumlu bir şekilde çalışmasını sağlar.
- Gerekli görüldüğü takdirde yasama yılının ilk günü TBMM'nin açılış konuşmasını yapar.
- Meclise, ülkenin iç ve dış politikalarıyla ilgili mesajlar iletir.
- Yasalar çıkarır.
- Kanunları incelenmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderir.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümlerinin bir kısmına veya tamamına aykırı olan veya şekil veya içerik bakımından anayasaya aykırı kanunları iptal etmek için Anayasa Mahkemesinde dava açma hakkına sahiptir.
- Bakanları ve Başkan Yardımcılarını atar ve görevden alır.
- Kamu sektöründe üst düzey yöneticileri atar, görevden alır ve cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile atanmalarına ilişkin usul ve esasları düzenler.
- Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisi ile ilgili konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma hakkına sahiptir. Ancak Anayasanın Birinci ve İkinci Bölümlerinde belirtilen temel haklar, bireysel haklar ve görevler ile ikinci bölümün dördüncü kısmında belirtilen siyasi haklar ve görevlerle ilgili bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi yoktur. Anayasada sadece kanunlarla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkaramaz. Yasanın açıkça düzenlediği konularda başkanlık kararı çıkarma yetkisi de yoktur. Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile kanunlar arasında çelişki olması durumunda kanun hükümleri uygulanır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, Parlamentonun aynı konuyu ele alan bir yasa çıkarması durumunda geçersiz sayılır.
- Cumhurbaşkanı, ihlal etmemek kaydıyla kanunların uygulanmasını sağlamak için yürütme yönetmelikleri çıkarma hakkına sahiptir.
- Kararname ve yürütme yönetmelikleri, daha sonraki bir tarih belirtilmedikçe Resmi Gazete'de yayımlandıkları tarihten itibaren yürürlüğe girer.
- Cumhurbaşkanı ayrıca seçme ve atama yetkilerini kullanır ve anayasa ve kanunlarla kendisine verilen diğer görevleri yerine getirir.
- Hakkında soruşturma açılan Cumhurbaşkanının seçim çağrısı yapma hakkı yoktur.
- Yargıtay, Cumhurbaşkanını mahkum etmeye karar verirse cezası sona erer ve istifasını sunar.
- Cumhurbaşkanlığı döneminde Cumhurbaşkanına yöneltilen suçlamalar için görev süresi bittikten sonra da bu madde hükümleri uygulanır.

2. *Ürdün Kralının yetkileri Güçleri: (Ürdün Haşimi Krallığı, 1986: s. 13-17)*

• Ürdün anayasası, düzenleme yapma yetkileri ve idari ve siyasi yetkiler olmak üzere krala iki bölüme ayrılmış çok sayıda ve çeşitli yetkiler vermiştir: Düzenleme ilgili şunlardır:

A. Kanunların uygulanmasına yönelik düzenlemelerin yapılmasını emretme yetkisi.

B. Yürürlükteki herhangi bir yasayla ilgili olmayan, daha ziyade kamu çıkarlarını veya ona uygun düşen hususlarla ilgili bağımsız düzenleme kararları almak.

C. Savunma kanunu ve sıkıyönetim ilan ederken acil durumlarda emniyet ve güvenin sağlanmasına yönelik düzenlemeler yapmak.

İdari ve siyasi yetkileri ise şunlardır:

A. Başbakanı atamak, görevden almak, istifasını kabul etmek, başbakanın talebi ve uygun görmesine uygun olarak bakanları atamak, görevden almak ve istifalarını kabul etmek

B. Kıdemli memurların atanması ve görevden alınması, kıdemli mahkeme hâkimlerinin atama ve görevden alma yetkisi

C. Her türlü kara, hava ve deniz askeri kuvvetlerinin en yüksek komutanlığı ve savaş ilan etme ve barış yapma hak ve yetkisi

D. Antlaşma ve anlaşmaların bitirme yetkisi

E. Sivil ve askeri rütbelerin, nişanların ve diğer şeref unvanlarının belirleme ve verme yetkisi

F. Ürdün Krallığı'nın temsilcilerini yabancı ülkelere göndermek ve yabancı ülkelerin temsilcilerini Ürdün'e büyükelçi olarak kabul etme yetkisi

4.2.2.2. Türkiye ve Ürdün'de Bakanlar Kurulları Karşılaştırılması

Şimdi bakanlıklardan ve bakanların her iki ülkede iktidara gelme ve çalışma şekillerinden ve her iki ülke ve sistemdeki çalışmalar arasındaki en belirgin farklılıkların neler olduğundan bahsedeceğiz.

Başkan Yardımcıları ve Bakanlar:

Hükümet sisteminde meydana gelen köklü değişikliklerin bir diğer önemli sonucu başkan yardımcılığı komisyonunun oluşturulması olmuştur. Burada dikkat çeken husus, cumhurbaşkanının yürütme otoritesini asli temsil olarak temsil edeceği bu yeni sistemde cumhurbaşkanının konumu dışında iki önemli makamın varlığıdır. Bunlar Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Bakan makamıdır.

Cumhurbaşkanı Yardımcılığı görevine ise, Birçok başkanlık sisteminde bulunan bir pozisyon olarak Cumhurbaşkanlığı makamındaki önemli unsurlardan biridir. Bu pozisyonun herhangi bir nedenle boş kalması durumunda vekil başkanlığı üstlenme yetkisine sahip olması, bu pozisyonun öneminin temel nedenlerinden biridir (Nabi, 2015: 2).

Anayasanın 106. Maddesinde, "Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar" başlığı altında Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın pozisyonunu ele alınmaktadır. Maddede yer alan bir diğer önemli husus ise, Cumhurbaşkanı'na birden fazla başkan yardımcısı atama imkânı verilmiş olmasıdır. Yine, bu karşılaştırmalı modellerden farklıdır. Cumhurbaşkanı Yardımcısının en önemli işlevi diğer örnekleriyle aynıdır. Maddede de herhangi bir sebeple bu pozisyonun boşalması halinde cumhurbaşkanı yardımcısının cumhurbaşkanlığını makamına geçmesi ve cumhurbaşkanının yetkilerini seçimlere kadar kullanması öngörülmektedir. Ayrıca cumhurbaşkanı, hastalık veya ülke dışına seyahat gibi (geçici) nedenlerle görevini yerine getiremediğinde, aynı şekilde vekilinin görevi üstleneceği belirtilmiştir.

Bakanlıklar ise cumhurbaşkanının yürütme organı olarak yetkilerini ve görevlerini yerine getirmesi bakımında diğer önemli bir makamdır. İlgili anayasa maddesinde, cumhurbaşkanı yardımcılılarıyla ilgili aynı başlık altında bakanlar konusu da ele alınmıştır. Bakanlar, Cumhurbaşkanı tarafından atanmalarının ve görevden alınmalarının yanı sıra ona karşı sorumludurlar. Ayrıca bakanların Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanması halinde bu meclis üyelikleri iptal edilir. (Gül, 2017).

Ürdün Kabinesi:

Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Bakanlardan oluşur ve toplu olarak hükümeti temsil ederler. Bakanlar Kurulu, yürütme otoritesinin ikinci direğidir. Anayasanın 35.

maddesine göre kral, başbakanı atayıp görevden alan, istifasını kabul eden, bakanları atayan, görevden alan ve başbakanın atanmasına göre istifalarını kabul eden kişidir. Anayasanın 41. maddesinde bakanlar kurulunun ihtiyaca ve ilgiye göre Başbakan ve birkaç bakandan oluştuğunu belirtilmiştir. Bakan, bakanlığıyla ilgili tüm işleri yönetmekle sorumludur. Kral katılması durumunda kabine oturumları düzenler (Ürdün Haşimi Krallığı, 1986: 19-20).

Başbakan ve bakanlarla ilgili anayasal hükümler:

- A. Ürdün vatandaşı olmak
- B. Kralın önünde yemin etmek
- C. Bakan, birden fazla bakanlığa bakabilir
- D. Başbakan ve Bakanlar Temsilciler Meclisi ve senato üyesi olabilir, bu meclislerde oy ve söz hakkına sahiptir.
- E. Temsilciler Meclisi, bakanlığa (hükümete) güvenoyu vermezse istifa etmesi gerekir.
- F. Bakanlık, hükümet açıklamasını veya programını bir ayı geçmeyen bir süre içinde Temsilciler Meclisine sunar (Haddad, 2003: 139).

Bakanlar Kurulunun en önemli yetkileri:

- A. Ürdün vatandaşı olmak
- B. Kralın önünde yemin etmek
- C. Bakan birden fazla bakanlığı devralabilir
- D. Başbakan ve Bakanlar Temsilciler Meclisi veya senatoya üye olabilirler, Ayrıca oy ve söz hakkına da sahiptirler.
- E. Temsilciler Meclisi bakanlığa (hükümete) güvenoyu vermezse bakanlığın istifa etmesi gerekir.
- F. Bakanlık, hükümet açıklamasını veya programını bir ayı geçmeyen bir süre içinde Temsilciler Meclisine sunar. (Haddad, 2003: 139)

Bakanlar Kurulunun en önemli yetkileri:

- A. Devletin kamu işlerini hem iç hem de dış düzeyde yönetmek ve uygulamak.
- B. Anayasa ve diğer mevzuatta belirlenen ilke ve esaslara uygun olarak Kral'a tavsiyelerde bulunmak ve Millet Meclisi (Parlamento) nezdinde sorumluluk almak.

C. Oluşturulan genel politika ışığında tüm devlet faaliyetlerini denetlemek ve kontrol etmek.

D. Ekonomik planlar yapmak ve ülke ekonomisine fayda sağlayacak projeler hazırlamak.

E. Çalışanları atamak, işten çıkarmak ve istihdam haklarının güvence altına almak

F. Kanun ve yönetmelikleri hazırlamak (Ürdün Haşimi Krallığı, 1986: 20-23)

Başbakan ve görevleri ile ilgili olarak, başbakanın bakanları krala atama, portföylerini değiştirme veya görevden alma ve istifalarını kabul etme yetkisine sahip olduğu söylenebilir ki bu da ona diğer bakanlara göre daha ileri bir konum kazandırır.

Başbakanın en önemli görevlerine şunlardır:

A- Başkanlığında Bakanlar Kurulu oturumlarını yönetmek.

B- Çeşitli bakanlıklar arasındaki işin koordine etmek, Bakanlar Kurulu kararlarının uygulanmasının izlenmek ve Temsilciler Konseyi nezdinde bunları savunmak. (el-Şiyab, 2002: 24).

Yaptığımız araştırmalara göre hem Ürdün'de hem de Türkiye'de bakanlık çalışmaları arasında birçok benzerlik ve farklılık olduğu söylenebilir, bu farklılıklar şöyle ifade edilebilir:

1. 2017 değişikliklerinin ardından Türkiye'de başbakanlık kaldırıldı. Bu nedenle Türkiye'de başbakanlık makamı olmadığını, Ürdün'de ise başbakanlık makamı olduğu görülmektedir.

2. Türkiye'de bakan, kim olursa olsun, Millet meclisinden istifa etmek zorundadır. Ürdün'de ise bir bakan aynı anda iki bakanlığı yönetebilir veya aynı anda Temsilciler Meclisi'nde bir bakan ve milletvekili olabilir.

3. Ürdün'de, kralın uygun görmesi üzerine başbakan ve kabine seçildikten sonra Temsilciler Meclisi tarafından onaylanmaları gerekiyor. Türkiye'de ise bakanlar doğrudan devlet başkanı tarafından seçilmektedirler.

4. Ürdün'de başbakan yürütme otoritesinden sorumludur ve her türlü hatadan sorumludur, Türkiye'de ise başbakan yoktur. Başbakanın yetkileri devlet başkanına verilmiştir ve kendisi, devlet başkanı ve başbakan olmuştur.

İki ülkedeki bakanlıkların çalışmaları arasındaki en önemli benzerlikler:

1. Devletin genel işlerini hem içeride hem de dışarıda yönetmek ve her iki ülkenin bakanları tarafından uygulamak
2. Yetkili bakanlıklar tarafından her iki ülkede de ekonomik planlar oluşturmak ve ulusal ekonomiye fayda sağlayacak projeler hazırlamak
3. Çalışanları atamak, işten çıkarmak ve çalışma haklarını güvence altına almak.
4. Kanun ve yönetmelik taslağı hazırlamak

4.2.3. Yargı Organının Karşılaştırılması

4.2.3.1. Türkiye'de ve Ürdün'de Yüksek Yargı Organları Karşılaştırılması

Dünyanın çoğu ülkesinde yargı, en yüksek adalete dayalı olduğu ve insanların haklarını ilgilendirdiği için yürütme ve yasama organlarından bağımsızdır. Bu nedenle, yargının, çoğu ülkede diğer erklerden ayırdığını görülmektedir ki bu durum Ürdün ve Türkiye'de de geçerli. Burada her iki ülkedeki yargı yöntemini ele alacağız ve en belirgin farklılıkları ortaya çıkaracağız.

Türk Yargısı:

Anayasa değişikliği önerisi, hükümet sistemiyle doğrudan ilgili olmasa da yargı ile yakından ilgili değişiklikleri içermektedir. Anayasanın 9. maddesinde yapılacak değişikliklerin başında, “bağımsız mahkemeler Türk halkı adına yargı yetkisini kullanır” ifadesinde yer alan “bağımsız” kelimesinin “bağımsız ve tarafsız” şeklinde değiştirilmesi gelmektedir. Yargının vazgeçilmez bir unsuru olan tarafsızlığın hususiyetini- bu değişikliğe göre - anayasal olarak teyit etmek çok olumlu bir gelişmedir. Önerilen anayasa değişikliklerinde gelen Askeri yargı sisteminin kaldırılması, çok önemli bir adımdır. Yüksek askeri mahkemeler, yüksek askeri idare mahkemeleri ve askeri mahkemeler gibi yüksek mahkemeler, özellikle yargı sistemine entegrasyonu sağlamak için çalışmalara devam ediyor. Anayasanın 142. maddesinde yapılan değişiklik askeri mahkemelerin oluşumunu engelliyor. Ancak mesleki çalışmaları sırasında suç işleyen askeri personele karşı açılan davalara disiplin mahkemeleri ve savaş davaları mahkemeleri bunun dışındadır. Askeri adalet için bu düzenlemeler uzun zaman önce hazırlanmıştır. Hatta bu, 15 Temmuz sonrası dönemde Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi arasında oluşturulan Anayasa Mutabakat Komitesi'nin gündemine girdi. Bu komite,

dördü askeri mahkemelerin kaldırılmasıyla ilgili olan yedi maddeye ilişkin önerilen değişiklikleri inceledi. (Ozan, 2016: 3)

Hâkimler ve Savcılar Kurulu on üç üyeden oluşmakta ve iki daire halinde faaliyet göstermektedir. Adalet bakanı, kurul başkanındır. Adalet bakanı danışmanı, kurulun doğal üyesidir. Cumhurbaşkanı, kurula, adliye birinci derece hâkim ve savcılar arasından üç üye ve idare mahkemesi, birinci derece hâkim ve savcılar arasından bir üye seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisi ise, Yargıtay üyeleri arasından üç, danıştaydan bir, Milli Eğitim Kurumu üyeleri ve özellikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumları haklar konusunda çalışan avukat ve hukukçular arasından üç üye seçer. Seçilen üyelere birinin fakülte avukatları ve hukukçuları arasından olması gerekir; En az bir avukat ve en az biri üniversite profesör olur.

Tablo 3.1: Türkiye Mahkemeleri

	Türkiye'de mahkemeler	
<i>Yüksek Mahkemeler</i>	Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi, Yargıtay	
<i>İstinaf Mahkemeleri</i>	Bölge Adliye Mahkemeleri , Bölge İdare Mahkemeleri	
Adli Mahkemeler	Hukuk Mahkemeleri	Aile mahkemeleri ,Asliye hukuk mahkemeleri ,Asliye ticaret mahkemeleri ,Fikrî ve sınaî haklar hukuk mahkemeleri , İcra mahkemeleri ,İş mahkemeleri ,Kadastro mahkemeleri , Sulh hukuk mahkemeleri ,Tüketici mahkemeleri
	Ceza Mahkemeleri	Asliye ceza mahkemeleri ,Ağır ceza mahkemeleri ,Çocuk mahkemeleri ,Çocuk ağır ceza mahkemeleri ,Fikrî ve sınaî haklar ceza mahkemeleri ,Sulh ceza hakimlikleri.
İdari Mahkemeler	İdare mahkemeleri ,Vergi mahkemeleri	
Mali Mahkemeler	Sayıştay	
Eski Mahkemeler	Askerî Yargıtay ,Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ,Devlet Güvenlik Mahkemesi ,İstiklâl mahkemesi ,Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri , Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi, Sulh ceza mahkemeleri	
İlgili Kurumlar	Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı ,İHâkimler ve Savcılar Kurulu ,Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ,Yüksek Seçim Kurulu.	

Ürdün Yargısı:

Ürdün'deki siyasi sistemin üçüncü erkidir. Anayasada, söz konusu bu erk, hukuk dışında herhangi bir otoriteye tabi olmayan bağımsız bir makam olarak kabul edilmektedir. Yargıçlar bu nedenle bağımsızdır ve ilgili yasaların hükümlerine göre kraliyet iradesi ile atanırlar (Ürdün Haşimi Krallığı 1986: 49).

Hâkimlik görevini üstlenecek bir kimsenin yerine getirmesi gereken şartlar Anayasa'nın 98. maddesinde şöyle açıklanmıştır:

- A. Ürdün vatandaşı olmalıdır
- B. Yirmi yedi yaşını doldurmuş olmalıdır.
- C. Hukuk alanında lisans derecesine sahip olmalıdır.
- D. Hukuk profesörü olmalıdır,
- E. Adli Enstitü diplomasına sahip olmalıdır (Ürdün Haşimi Krallığı, 1986: 50).

Hâkimler, daha önce de belirtildiği gibi, kraliyet kararnamesiyle ve Yargıtay Başkanı ve Yargıtay Başkanından vekil olarak ve her birinin üyelerinden oluşan Ürdün

Yargı Konseyi tarafından verilen bir kararla atanır. Yargıtay'daki en kıdemli yargıçlar, Adalet Bakanlığı Genel Sekreteri, temyiz mahkemesi başkanları ve Adalet Bakanlığı'nın en kıdemli müfettişleridir (Haddad, 2003: 164-165).

Ürdün anayasası, Ürdün'deki mahkemeleri normal mahkemeler, dini mahkemeler ve özel mahkemeler olmak üzere üçe ayırmıştır. Bu mahkemelerin her birinin kendi yasaları ve adli işlerini yönetme yetkileri vardır.

Normal mahkemeler, ceza davalarına bakan ve hükümet tarafından açılan veya hükümet aleyhine açılan davalar da dâhil olmak üzere tüm hukuki ve cezai konularda tüm kişileri yargılama hakkını kullanan mahkemelerdir (Haddad, 2003: 168).

Bu mahkeme, üç ayrıdır. Birincisi ilk Derece Mahkemeleridir. İlk derece mahkemeleri ile sulh mahkemelerini, çocuk suçlarına ve ağır suçlara bakan mahkemeleri katedilmektedir. Bu mahkemeler hukuk ve ticaret davaları, atıl bırakma davaları, zarar ve tazminat davaları, taşınır ve taşınmaz mal davaları, 18 yaşın altındaki çocukların davaları ve cinayet, tecavüz, cinsel saldırı, adam kaçırmaya ve diğer suç davalarına bakarlar. (Haddad, 2003: 168).

İkinci derece mahkemelerden ise istinaf ve temyiz mahkemelerini kastedilmektedir. İstinaf, kesinleşmeyen ceza davalarına bakarlar. Temyiz veya yargıtaylara gelince, kararı anlamak ve bilgilendirmek için istinaf mahkemeleri tarafından verilen kararları incelerler ve talep değeri 200 Ürdün dinarını aşan davalar gibi davalarda istinaf mahkemelerinin kararlarındaki itirazları değerlendirirler: (Haddad, 2003: 170).

Yüksek Adalet Divanı: Yüksek Adalet Divanı ise, 1. Anayasaya aykırı herhangi bir karara veya yasaya itiraz, 2. Belediye meclisi seçimlerinin sonuçlarına itiraz, 3. Devlette kamu görevlerine atanma ve diğer ilgili konularla ilgili idari kararlara itiraz davalarına bakmakla yükümlüdürler (Haddad, 2003: 170).

Dini Mahkemeler: Ürdün anayasasının 104. Maddesi dini mahkemelerin, a. Şeriat mahkemeler, b. Topluluk konseyi mahkemeleri olmak üzere iki türe ayrılması öngörülmüştür (Haddad, 2003: 176).

Özel Mahkemeler: Bu, Anayasanın 99. maddesine göre kurulması öngörülen üçüncü tür mahkeme olup 3 bölüme ayrılmıştır. Bunlardan ilki Adalet Bakanlığına

bağlı mahkemeler olup A. Gelir vergisi temyiz mahkemesi, B. Eyalet Mülkiyet Mahkemesi, C- Arazi ve Su Yerleşim Mahkemesi. D. Gümrük mahkemeleri, E. Belediye mahkemelerinden oluşmaktadır. İkincisi ise Adalet Bakanlığınca denetlenmeyen mahkemelerdir ve a. askeri mahkemeler b. polis mahkemeleri bu mahkemelerden bazılarıdır.

Burada Ürdün ve Türk yargı sistemlerinde, medeni ve vatandaş hakları, yargı otoritesi ve mahkemelerin düzenli bir şekilde dağılımı açısından iki ülkede büyük bir benzerlik görülmektedir, yani her kategorinin kendine özel mahkemeleri vardır. Türkiye, çocuklara ve kadınlara özel mahkemeler tahsis etmesi ve mahkemeleri daha organize bir şekilde kategorilere ayırması gibi bazı farklılıklar vardır. Bu doğrultuda:

1. Türkiye'de anayasa değişikliklerinin ardından askeri mahkemeler kaldırıldı. Askeri konuların yargısı özel mahkemelerde görülürken Ürdün'de bugüne kadar sadece askerler için askeri mahkemeler mevcuttur.

2. Türk Yargı Kurulunda, Yüksek Öğretim Kurumu heyeti yani üniversite profesörlerinden üyeler bulunması gerekirken Ürdün'de hâkimler kurulu; adalet bakanı, Yargıtay üyeleri, en kıdemli yargıçlar ve mahkeme başkanından oluşmaktadır.

3. Ürdün, dini konularda dini mahkemelerin varlığı bakımından Türkiye'den ayrılmaktadır.

SONUÇ

Başkanlık sistemi, parlamenter sistem ve yarı başkanlık sistemi, demokratik hükümet sistemleridir. Yasama ve yürütme kuvvetlerinin yumuşak bir biçimde ayrıldığı parlamenter sistemin aksine başkanlık sisteminde kuvvetler sert bir biçimde birbirinden ayrılmışlardır. Yarı başkanlık sistemi ise bünyesinde hem başkanlık sisteminin hem de parlamenter sistemin bazı argümanlarını barındıran melez bir sistemdir.

Türkiye'de halihazırda yürürlükte olan ve kendine has özellikleri olan başkanlık sistemi, parti bazlı başkanlığa dayalı bir sistemdir ve cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir. İktidar ilişkileri çerçevesinde başkanlık sistemine model olarak kabul edilmesine rağmen cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri aynı gün veya yürütme otoritesine verilen yetkiler çerçevesinde yapılmaktadır. Türkiye'deki başkanlık sisteminin dünyadaki başkanlık sistemlerinden farklı bir takım özelliklerinin olduğu söylenilebilir. Devlet içindeki üç otorite arasında bir miktar esneklik olduğu ve seçimler sırasında oy vermede net bir demokrasi olduğu görülmektedir. Ürdün'de ise Halk Meclisi doğrudan halk tarafından seçilmekle birlikte, siyasi partilerin parlamentodaki rolünün zayıf olduğu söylenilebilir. Ancak her iki ülkede de üç erk arasında, belli olmasa da, iki ülkenin istikrarına yol açacak bir gözetim olduğu görülmektedir.

Türkiye'de yeni hükümet sistemine geçiş sürecindeki tartışmalarda bir tarafta yeni sistemin Ürdün'deki hükümet sistemine benzediğini iddia edenlerin, diğer tarafta ise buna karşı çıkanların olması çalışmanın amacının belirmesinde önemli bir noktadır. Hükümet sistemlerini olgunlaştırma aşamasında olan Türkiye ve Ürdün'ün yasama, yürütme ve yargı erkeleri çerçevesinde benzerliklerinin ve farklılıklarının ortaya konularak karşılaştırılmasının bu tartışmalar için faydalı nüveler sağlayacağı öngörülmüştür. Çalışmada yapılan karşılaştırma neticesinde her iki ülke sisteminde yasama, yürütme ve yargı erkleri nezdinde yetki ve çalışma yöntemleri açısından benzerlikler de söz konusudur. Buldukları konum sebebiyle benzer siyasi, güvenlik ve ekonomik kaygıları paylaşan Ürdün ve Türkiye'nin riskleri bertaraf etme amacı doğrultusunda benzeşen özellikler göstermesine rağmen cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ve parlamenter monarşi sistemleri arasında bazı açık farklılıkların olduğu

görülmüştür. İki ülkenin coğrafi ve ekonomik koşulları ve nüfus yapısının farklılığı hükümet sistemlerinin de büyük oranda farklılaşmasına neden olmuştur. Ürdün bir aşiret ülkesidir. Bu durum istikrarı sağlamak için en etkili sistemin parlamenter monarşi olması sonucunu doğurmuştur. Türkiye ise uygar karakterli, askeri ve ekonomik açıdan güçlü bir ülkedir. Bu da istikrar için en iyi sistemin cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olması sonucunu doğurmuştur.

KAYNAKÇA

ABDELKADER, Abdelali, **Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler Dersleri**, *Saida Üniversitesi, Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*, 2007/2008.

ABIDI, Aqil H., **Jordan, A Political Study, 1948- 1957**. N. Y., Asia Publishing House. 1965.

AKBAŞ, Zafer, **Ürdün 2012**, Düzce Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2012.

AL SHARQAWI, Souad, “**Çağdaş Dünyadaki Siyasal Sistemler**”, 2007.

ALGHAZAL D., İsmail, **Anayasal hukuk ve siyasi sistemler**, baskı yılı olmadan.

ALJAMAL, Yahya, Anayasa Mısır İstiyor, **El-sharq al-awsat Gazetesi**, no 12284, 16 Temmuz, 2012.

Al-khayyat, Abdul Aziz, **İslam'da Siyasi Sistem, Devletin Siyaset Teorisi Sistemi**, 2012.

Al-Khazraji, Thamer Kamel Mohammed, **Modern Siyasal Sistemler ve Kamu Politikaları**, Majdalawi Yayınevi, Amman, Birinci Baskı, 2004.

ALMOND, Gabriel, Benjamin Powell ve Robert Mendt. **Karşılaştırmalı Politika: Teorik Çerçeve**. Tercüme: Mohamed Zahi Bachir El Moghirbi. *Bingazi, Libya: Qar Younis Üniversitesi*, 1996.

Al-Sha'er, Waheeb, **Ürdün Toplumunun Oluşumu**, Devlet ve Ürdün Toplumunun Genel Çerçevesi ve Ürdün Toplumunun Oluşumu, 2018.

Al-Tamawi, Salman Mohammed, **İdare Hukukunda Kısa, Karşılaştırmalı Çalışma**, Kahire: Dar Al-Fikr Al-Arabi, 1974.

ANTER BERRAK, Naciye, Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında İdarî Yargı Denetiminin Kapsamı, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (İdare Hukuku Anabilim Dalı), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2006.

ARURI, Naseer H., **Jordan: A Study in Political Development, 1921-1965**. The Hague, Netherlands, Martinus Nijhoff, 1972.

AZRAK, Ülkü, “Türk Anayasa Mahkemesi”. **Journal of Istanbul University Law Faculty**, 28 (3-4), s. 649-700, 2011.

BADAWI, Tharwat; **Siyasi Sistemler**, Arap Rönesans Evi, Kahire, 1994.

BADAWI, Tharwat; **Siyasi Sistemler**, Kahire, Dar El-Nahda El-Arabiya, 1999.

- BADAWI**, Tharwat; **Siyasi Sistemler**, Kahire, Dar El-Nahda El-Arabiya, 1999.
- BADRAN**, M., **Çağdaş Siyasal Sistemler: Karşılaştırmalı Analitik Bir Çalışma**, Kahire: Dar El-Nahda El-Arabiya, 2003.
- BADRAN**, Muhammed, **Çağdaş Siyasal Sistemler**, Karşılaştırmalı Analitik Bir Çalışma, Dar El-Nahda El-Arabiya: Kahire, 2003.
- BANNA**, Mohamed Atef, **Siyasal Sistemlerde Arabulucu**, Dar El Fikr El Arabi, Kahire, Birinci Basım, 1988.
- BAROUDI**, Mustafa, **Anayasal Haklar**. C 1. I 2. Şam: Suriye Üniversitesi Yayınları. 1957.
- BASSIOUNI**, Abdel Ghani, **Politik Sistemler**, Dördüncü Baskı, El-Ma'aref Kurulumu, İskenderiye, 2002.
- BASSIOUNI**, Abdel Ghani, **Siyasi Sistemler ve Anayasa Hukuku, Bilgi Kaynaklı**, İskenderiye, 1997.
- BATIKH**, Ramazan Muhammed, **Yürütmenin Artan Rolü Ve Demokrasiye Etkisi**, Kahire, Dar el-Fikr el-Arabi 1988.
- BECEREN**, Ertan ve **KALAĞAN**, Gökhan, "Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemi; Türkiye'de Uygulanabilirliği Tartışmaları." **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 6, Sayı 11 (Bahar 2007).
- BOUGFA**, Abdellah, **Kötüye Kullanım ve Kısıtlama İcra Kurumu**, karşılaştırmalı çalışma, dar el houda ain melila, 2006.
- BTIKH**, D. Ramazan Muhammed, **Genel Anayasa Hukuku Teorisi ve Mısır'daki Uygulamaları**, Dar El-Nahda El-Arabiya, İkinci Baskı, 1999.
- BUSHNAQ**, Bassem, **Siyasi Sistemler ve Anayasa Hukuku Tartışmaları**, İslam Üniversitesi, Gazze, 2014.
- CÜNEYT**, Yüksel, "Türkiye'nin Gelecek Siyasal Sistem Tercihleri, Rasyonelleştirilmiş Parlamenterizm, Yarı-Başkanlık ve Başkanlık Sistemleri," **Yasama Dergisi**, Sayı 25 (Eylül – Ekim – Kasım – Aralık / 2013).
- ÇAM**, E. **Devlet Sistemleri**. İstanbul: Der Yayınları, (1993).
- DANA**, Abdul Karim Saeed, "**Parlamentonun Çözümü ve İş Sürekliliği İlkesine Hukuki Etkiler**", *Yüksek Lisans Tezi, Hukuk Fakültesi, Süleymaniye Üniversitesi*, 2007.

DARWISH, Ibrahim, **Siyasi Sistem, Analitik Bir Felsefi Çalışma**, Bölüm I, İkinci Baskı, Bağdat 1969.

DEDAN, Mawloud, **Anayasa Hukuku ve Siyasi Sistemler Üzerine Araştırmalar**, Dar An-Najah, Cezayir, ilk baskı, 2005.

DUVERGER, Maurice, **A new political system model semi-presidential government**, 1980.

Ebu Dayyeh, Saad, **Ürdün'ün Dış Politikalarında Karar Verme Süreci**, Beyrut, Arap Birlik Çalışmaları Merkezi, 1990.

EL Bahri, Hassan Moustafa, **Yasama ve Yürütme Otoriteleri Arasında Anayasal Etkinlik Garantisi Olarak Karşılıklı Kontrol**, Karşılaştırmalı Çalışma, *Doktora Tezi, Hukuk Fakültesi, Ain Shams Üniversitesi, Kahire, 2006.*

El Bahri, Hassan; **Anayasa Etkinliği Garantisi Olarak Yasama ve Yürütme Otoriteleri Arasında Karşılıklı Kontrol**, "Karşılaştırmalı Çalışma", *Doktora Tezi, Hukuk Fakültesi, Ain Shams Üniversitesi, 2006.*

El Shannaq, Abdul Majid Zaid, **Ürdün Tarihine ve Kültürüne Giriş**, 3. Baskı Amman, 2003.

El Şayab, Hüsnü ve diğerleri, **On yıl reformdan sonra Ürdün**, Amman, Dar Al-Shorouk, 2002.

El-Gamal, Yehia, **Çağdaş Siyasal Sistemler**, Kahire, Dar El-Shorouk, 1981.

ELGIE, Robert, **Semi-Presidentialism, Sub-types and Democratic Performance**. New York: Oxford University Press, 2011.

El-Madi, Munib ve **Musa**, Süleyman, **Yirminci Yüzyılda Ürdün Tarihi (1900-1959)**, Amman, El-Muhtaseb Kütüphanesi, 1988.

EL-sanusi, Sabri Mohamed, **Mısır'da Parlatonun Siyasal Rolü**, Çağdaş Rejimler Işığında Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Kahire: Dar El-Nahda El-Arabiya, 2005.

EL-shukrawi, Ali, **Cumhurbaşkanlığı Sistemi Yetkililerin Şiddetle Ayrılması**, *Babylon Üniversitesi, (9/04/2012).*

ERDOĞAN, Cumhurbaşkanı, "Güçlü Bir Başkanlık Beklentileri ", **Ulusal Güvenlik Programı: Dış Politika Projesi**, İki Taraflı Politika Merkezi, Washington, D.C, ABD, Aralık 2014, S.15.

ERDOĞAN, Mustafa, "Başkanlık Sistemini Doğru Tartışmak", **Liberal Dergisi**, Sayı, 2 Bahar-1996.

ERDOĞAN, President, "Prospects for a Strong Presidency", National Security Program: Foreign Policy Project, Bipartisan Policy Center, Washington, D.C, U.S.A, December 2014, p.15.

EREN, Emrah Karaca, "**Başkanlık Sisteminin Faydaları ve Sakıncaları.**" Siyaset içinde, Mümtazer Türköne ed. Ankara: Lotus Yayınevi, 2007.

EROĞUL, Cem, Altıncı Anayasa Değişikliği. **Mülkiye Dergisi**, 25 (231), 271-288, 2014.

ERSİN, Kalaycıoğlu ve **Deniz**, KAGNICIOĞLU, (der.) **Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler**, *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi*, 2014.

FAISSEIX, Patrick, **Droit Constitutionnel Seme Édition Vuibert**, France 2012.

FRED W. Riggs, "**Presidentialism versus Parliamentarism: Implications for Representativeness and Legitimacy**", *International Political Science Review*, Cilt 18, Sayı 3 (Temmuz 1997).

FREDERICK, Brian (Aralık 2009). "Tam Bir Meclis Değil: Temsilciler Meclisini Genişletme Davası." *Bridgewater İncelemesi*. 28 Nisan 2020 tarihinde orjinalinden arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2016.

GÖZLER, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I**. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Anayasa Hukuku**, 5.b. Ankara: Turhan Kitabevi, 1995.

HADDAD, Amjad Aqeel, **Ürdün Haşimi Krallığında Hükümet Sistemi**, Amman, Basım ve Yayıncılık için Dar Wael, 2003.

HASINA Shroun, **Abdel Halim Ben Mechri**, Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı Sistemleri Arasındaki Güçlerin Ayrılığı İlkesi, Muhammed Hızır Biskra Üniversitesi, **Hukuk Dergisi**, dördüncü sayı.

HEINRICH, H. G. **Praesidialismus**. Johann Burger (Yay. Haz.). Politische Macht und Kontrolle, Nr.10 1995/96 (s.19-32). Wien: Verlag Jugend und Volk, (1996).

HOSNI, Al-Shayab ve diğerleri, **On Yıllık Reformdan Sonra Ürdün** (Amman, Dar Al-Shorouk, 2002, 24.

HUNTINGTON, Samuel P. *Political order in changing societies*, new haven: Yale University Press, 1968.

HÜSEYİN, Othman Muhammed Othman; **Siyasi Sistemler**, Al-Halabi Yayınları, 2008.

İNCİOĞLU, Nihal, “Siyasal Rejimler: Başkanlık, Yarı-Başkanlık ve Seçilmiş Başbakanlık Seçenekleri Türkiye’ye Neler Sunabilir?” **Siyasal Rejim Tartışmaları** içinde, Nihal İncioğlu ed., Ankara: TESEV Yayınları, 2000.

İstatistik Bölümü, Aile ve Nüfus Etütleri Müdürlüğü, Nüfus ve Sosyal İstatistik Dairesi Başkanlığı, 1949.

JAMAL, Salama Ali, **Siyaset Biliminin Kökenleri**, Kavram ve Değişkenlere Gerçekçi Bir Yaklaşım, Kahire, Dar El-Nahda El-Arabiya, 2003.

JAN, Osman. **Başkanlık Sistemi ve Güçler Ayrılığı** - *Aksham gazetesi* - Türk Basını'nın çevirisi ve düzenlenmesi (21/5/2015).

JIM DURAN, Ozan, **Yeni Anayasa: Türkiye'nin Yenilenen Sorunu: Geldiğimiz Yer**, Yıldız Açık Görüş, 3 Ocak 2016.

KABOĞLU, İbrahim Ö., **Anayasa Hukuku Dersleri**. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2005.

MISH Nabi ve diğerleri, **Dünyada Başkanlık Sistemi Uygulamaları**, 2. Baskı, SETA Raporu, Ankara: 2015.

KATTIL, Raymond. **Siyaset Bilimi**, II. Bölüm, Bağdat, 1963, Çeviren Fadel Zaki.

KAYED, Eaziz. Filistin Ulusal Vatandaş Hakları Komisyonu tarafından yayınlanan **Filistin Ulusal İdaresinin Yasama ve Yürütme Yetkilileri Arasındaki İlişki Sorunu**” başlıklı bir araştırma, Ramallah, 2000.

KAYYALI, Abdul Wahab, **Siyaset Ansiklopedisi**, Arap Çalışmaları ve Yayınları Vakfı tarafından düzenlenen, Beyrut, 2012.

KHALOUK, Alqan, **Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyeti Sistemi Yasama Yetki Alanını Daraltacak mı**, Yıldız Açık Görüş, Ocak 2017.s28.

KURBAN, S. **Başkanlık Sisteminden Beklentiler ve Türkiye**, *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Kütahya, (2014),

KUZU, Burhan. **Her Yönü ile Başkanlık Sistemi**. İstanbul: Babıali Yayınları, 2012.

KUZU, Burhan, **Türkiye İçin Başkanlık Sistemi**. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1997

LATİF, Mustafa Amin, **Güçlerin Ayrılığı İlkesi Ve Birlikleri Ve Irak Anayasalarında Uygulanması**, karşılaştırmalı bir analitik çalışma, Düşünce ve Farkındalık Bürosu, Süleymaniye, 2007.

LINZ, Juan, “The Perils of Presidentialism”. **Journal of Democracy**, Cilt 1, Sayı 1 (Kış 1990).

LIJPHART, Çağdaş **Demokrasiler**, op. cit., 1988.

MAHFOUZ, Abdel Moneim, **Siyasal Sistemlerde İlkeler**, Birinci Baskı, Dar Al-Furkan Yayıncılık ve Dağıtım, 1987.

MARSHALL, S., **Parlamentarismus**. Winand Gellner (Yay. Haz.). Baden-Baden, (2005).

MAURICE, Dufferge, **Siyasi Kurumlar ve Anayasa Hukuku Başlıca Siyasi Sistemler** (Dr. George Saad, Majd Üniversitesi Çalışmalar, Yayıncılık ve Dağıtım Vakfı, Beyrut - Lübnan, 2014)

Meclis yaz dönemini tadilatla geçirecek "TRT Haber. 23 Ağustos 2016. 18 Ağustos 2018 tarihinde kaynağından arşivlendi.

MEMİŞ, Hasan, **DİKEN**, Hüseyin, **Hükümet Sistemleri**, Ankara: Akasya Kitap, (2007).

METWALLY, Rabie Anwar, **Anayasa Hukuku ve Siyasi Sistemler**, Kahire, Halabi İnsan Hakları Yayınları, 2013.

MUHAFZA, Ali, **Ürdün Çağdaş Tarihi Emirate Dönemi (1921-1946)**, 2. Baskı Amman, Ürdün Kitapları Merkezi, 1989.

MUHANNA, Mohamed Nasr, **Siyaset Kuramlarının ve Doktrinlerin Gelişimi**, Kahire: El Fajr Yayınevi, 2006.

MUSA, Süleyman, **Ürdün Emirliği'nin kuruluşu (1921-1925)**, Belgesel Çalışması, 2. Baskı, Amman, 1972.

OTHMAN, Hassan; **Politik Sistemler**, Yeni Üniversite Evi, İskenderiye, 2005.

ÖZBUDUN, **Türk Anayasa Hukuku**, op. cit., s.36-37; Kuzu, 1982 Anayasasının Temel Nitelikleri, op. cit., s.39-41.

ÖZBUDUN, "Hükümet Sistemi Tartışmaları", **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı 51, (Mart-Nisan 2013).

RAHAL, Yousef, **Demokratik Sistemde Güçler Ayrımı ve Hukuk Kuralı**, İnsan Hakları ve Demokrasi Medyası Merkezi (Shams), 2010.

RICHARD, F. Nyrop and others, **area hand book for the kingdome of Jordan** ,1974.

RIGGS, Fred W., "Presidentialism versus Parliamentarism: Implications for Representativeness and Legitimacy". *International Political Science Review*, Cilt 18, Sayı 3, Temmuz 1997.

- SAAB**, Hassan, **Siyaset Bilimi**, Beyrut, Milyonlarca El-Alam, 3. Baskı, 1972.
- SAAD**, Abu Daih, **Ürdün Dış Politikasında Karar Verme Süreci** (Beyrut, Arap Birliği Araştırmaları Merkezi, 1990), s.129.
- SABRİ**, Alsayd, **Anayasa Hukukunun İlkeleri**, Dördüncü Baskı, Abdullah Wehbe Kütüphanesi, Mısır, 1949.
- SABUTAY**, Tülay, **ENGİN Özlem, Ürdün Ülke Etüdü**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No.1997-5, İstanbul, 1997.
- SARDAR**, Gülen R., **Başkanlık Sisteminde Denge ve Kontrol**, SETA, İstanbul, 2016, s,54.
- SERHAL**, Ahmed; **Anayasa Hukuku ve Siyasi Sistemler**. Beyrut, 1980.
- SHERZOD**, Abdulkadirov, “The Failure of Presidentialism in Central Asia.” **Asian Journal of Political Science**, (Aralık 2009).
- SHUGART**, Matthew Soberg. “Semi-Presidential Systems: Dual Executive and Mixed Authority Patterns”, 2005.
- SHUKR**, Zuhair, **Anayasa Hukuku Aracısı**, Anayasa Hukuku ve Siyasi Kurumlar, Bölüm I, Üniversite Çalışmaları, Yayıncılık ve Dağıtım Vakfı, Üçüncü Baskı, Lübnan, 1994.
- SHWADRAN**, Benjamin, *Jordan: A State of Tension*. N.Y., Council for Middle Eastern Affairs, 1959.
- SIAROFF**, Alan, **Comparing Political Regime: a Thematic Introduction to Comparative Politics**, Broadview Press, 2005.
- SIDIYQ**, Falah, **Uluslararası Din Bilimleri Çalıştayı, Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi**, 2017.
- SOUS**, Ahmad Nabil, **Parlamento Sisteminde Sorgulama, "Filistin ve Mısır'ın Karşılaştırmalı Çalışması"**, *Yüksek Lisans Tezi, Ulusal Mücadele Üniversitesi, Nablus*, 2007.
- TAHRAWI**, Hani Ali, **Siyasi Sistemler ve Anayasa Hukuku**, Birinci Baskı, Dar El Thaqa, Amman, 2006.
- TANASESCU**, Gabriela, Romania and Russia cases of semi presidentialism the problem of presidentialization, *Politic Science. International. Relation.*, XI, 2, p. 77–88, Bucharest, 2014.

TUNCKAŞIK, Halit vd., **Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Başkanlık Sistemi**, 1.Baskı, TBMM Basımevi, Ankara, 2015.

TURAN, Abdulmenaf, “Türkiye’nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”, **Social Sciences Research Journal**, 7. Cilt, 3. Sayı, 2018.

TURHAN, M., **Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası**. Dicle Üniversitesi Diyarbakır: Hukuk Fakültesi Yayınları.No.9, (1989).

Türköne, Mümtazer, **Siyaset**. Ankara: Lotus Yayınevi, 2007.

Ürdün - Hükümet - Silahlı Kuvvetler. Kopya 23 Mart 2018'de Wayback Machine'de saklıdır.

Anayasa Maddeler

Ürdün Anayasası'nın 26. Maddesi.

Ürdün Anayasası'nın 28. maddesi (Paragraf A).

Ürdün Anayasası'nın 28. Maddesi (Paragraf B).

Ürdün Anayasasının 28. maddesi (Paragraf D).

Ürdün Anayasasının 28. maddesi (Paragraf G).

Ürdün Anayasası'nın 28. Maddesi.

Ürdün Haşimi Krallığı, Ürdün Anayasası, bununla ilgili bütün değişiklikler, Amman, Millet Meclisi, 1986.

Ürdün Haşimi Krallığı, yapılan tüm değişikliklerle Ürdün Anayasası, (Amman, Parlamento: 1986) s,13-17-49-50.

Ürdün Haşimi Krallığı, Yapılan tüm değişikliklerle Ürdün Anayasası, Amman, Parlamento, 1986, s. 19-20-23.

VATIKIOTIS ve FREDERIC, Politics and Military in Jordan (1921-1975) NY Fredenc A 2 Praeger 1957.

VULIĆ, Mislav Ilija, **The role of presidents in Croatia and Serbia 1990-2015**.

Orta Doğu, Ürdün - The World Factbook - Central Intelligence Agency 20 Kasım 2018, Wayback Machine web sitesinde.

YAGHI, Abdel Fattah, **Teorik ve Pratik Politikalar, Arap İdari Kalkınma Örgütü**, Arap Devletleri Birliği, Kahire, Mısır, 2010.

YAHOO, Mohammed, **1996 Anayasasına Göre Yürütme ve Yasama İlişkisi**, *Yüksek Lisans Tezi, Hukuk ve Siyaset Bilimi Fakültesi, Mouloud Mammeri Üniversitesi*, Cezayir, 2013.

YAZICI, Serap, “**Başkanlık ve Yarı-başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme**”, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

YAZICI, Serap, Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

Yönetim Sistemleri ve Yürütme-Yasama İlişkileri (Başkanlık, Parlamento ve Hibrit Sistemler). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. 2008-10-17 tarihinde orijinalinden arşivlendi, 2008-10-16 tarihinde alınmıştır.

İNTERNET KAYNAKLARI

Al-Jazeera ve ajanslar, Ülke profili: Ürdün, 1 Mar 2014.(<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-urdun>).

CAREY, John M., “Presidential versus Parliamentary Government.” Handbook of New Institutional Economics içinde, C. Menard and M.M. Shirley ed., Netherlands: 2005, http://www.colorado.edu/ibs/eb/alston/psci4028/fall_2010/Presidential%20versus%20Parliamentary%20Government%20by%20Carey.pdf, Erişim: 16.07.2012.

DINA, Abdel Khalek, Dünyadaki Başkanlığın Süresi, (<https://www.elwatannews.com/news/details/4116154?t=push>), 17/4/2019).

ELGIE, Robert, “List of presidential, parliamentary and other countries”, (<http://www.semipresidentialism.com/?p=195>), Erişim: 15.03.2015.

ELGIE, Robert, “Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies” Taiwan Journal of Democracy, Cilt 3, Sayı 2,

<http://doras.dcu.ie/4515/2/053-072-Elgie.pdf>,2007.

<http://www.democracy-reporting.org>

<http://www.palgrave.com/PDFs/9780230242920.Pdf>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/5247843>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/266/473>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/266/473>

Jordan Population, (www.worldometers.info) , Retrieved 8-2-2018.

JORDAN, (www.encyclopedia.com) , 12-8-2018.

JORDAN, (www.rjgc.gov.jo) 12-8-2018.

JORDAN, www.britannica.com ,12-8-2018.

KATAN, Hüseyin, "**Başkanlık Sistemi**," Babil Üniversitesi, İslam Bilimleri Fakültesi,
<http://www.uobabylon.edu.iq/uobColeges/lecture.aspx?fid=19&depid=2&lcid=24137> (12/14/2011.)

KAZEM, Saleh Jawad, **Politik Sistemler**, Birinci Baskı, Bağdat, 1990.

KHALIF, Samiha Nasır, **Parlamentar Sistem Araştırması**, 24 Ocak 2016 (<https://mawdoo3.com>).

LINZ, Juan, "**The Perils of Presidentialism.**" **Journal of Democracy**, Cilt 1, Sayı 1 (Winter 1990), <http://scholar.harvard.edu/levitsky/files/1.1linz.pdf>, Erişim: 16.07.2012.

Majesteleri Kral Abdullah II Ibn Al Hussein'in resmi web sitesi Ürdün | **Anayasal Yetkiler Yürütme Makamı Kopyası** 13 Ocak 2017 tarihinde Wayback Machine'de saklıdır.

Parliament.jo. 20 Mart 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi. 05 Kasım 2019'da erişildi.

The library of congress: A country studies: Jordan (www.Loc.gov)

Tunus Haberleri, Siyasi Sistemler, 18 Şubat 2011. (<https://www.facebook.com/notes/news-of-tunisia-%D8%A3%D8%AE%D8%A8%D8%A7%D8%B1-%D8%AA%D9%88%D9%86%D8%B3/%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%86%D8%B8%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D9%8A%D8%A9/129987007072310/>).

YASMIN, Noone, (1-12-2016), "**Meet the Bedouins: Jordan's desert-dwelling nomads**" (www.sbs.com.au), Retrieved 24-2-2018.

ÖZGEÇMİŞ

Wesam Al-Arouri, İlk ve orta öğrenimini Amman'da tamamladı ve 2012 yılında Sosyal Bilimler Bölümü'nde okuduğu liseden mezun olduktan sonra Karak ili Mu'ta Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra Siyaset Bilimi Bölümü'nde birincilik ve eğitimde ilk olarak üniversitede ve mükemmel bir derece ile mezun oldu. Mezun olduktan sonra 4 yıl özel sektör ve insani yardım kuruluşlarında çalıştı. 2017-2018 Eğitim Öğretim yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde Türkçe okudu. 2018 yılından itibaren aynı üniversitede Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı.